په هېواد کې
د فقر ستونزه او مخنيوی يې

محصل غازي زاده

۱۳۹۹/۵/۱ لمريز

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې

لیکوال: محصل غازي زاده

نېټه: د اسد ۱/ ۱۳۹۹لمریز

ایمیل: mghazizada@gmail.com

گرځنده: ۰۷۸۳۵۹۸۵۶۳+

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سریزه ۱

لومړی څپرکی ۶

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه ۶

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه ۷

دویم: د فقر بهرني لاملونه ۱۲

دریم: د فقر داخلي لاملونه ۱۶

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي: ۱۶

۲– کمونستي کودتا : ۱۶

۳– خپلمنځي جنګونه: ۱۷

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ۱۸

۶– د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه: ۱۸

د حرامخوریو او درغلیو پایلې: ۱۹

په دنیاکې د خیانت اغیزه : ۲۳

۷– اوسنی یرغل: ۲۵

۸– په حکومت کې درغلۍاو فساد : ۲۶

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت یې: ۲۶

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ۳۵

الف– لومړي ۱۶ کلونه: ۳۵

ب– ۱۳۹۷ لمریز کال: ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- ۱۳۹۸ لمریز کال: ۳۹
د- ۱۳۹۹ لمریز کال: ٤۱
دویم څپرکی ٤۳
د فقر ناوړه اغېزې اوناخوالې ٤۳
لومړی: ناوړه اغیزې: ٤۳
۱- د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه: ٤۳
۲- پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه : ٤٥
۳- پر فکر باندې د فقر اغیزه : ٤٦
دویم: ستونزې او ناخوالې ٤۷
۱- ناپوهي: ٤۷
۲- بیکاري: ٥۱
۳- ګدایګري (سوال کول): ٥۲
د ګدایګرۍ د مخنیوي په موخه: ٥٤
۴- ناروغي او مرضونه: ٥٦
۵- خپلمنځي جنګونه : ٥۹
۶- پردیسي او هېواد پرېښودنه: ٦۰
۷- په نشه يي توکو روږدي کيدل: ٦۲
په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه: ٦٥
۸- نورو ته احتیاج: ۷۱
دریم څپرکی ۷۳
بې وزله او اړمنې طبقې ۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: بې وزله ښځې: ۷۳
۱– په اسلام کی د ښځې مقام : ۷٤
۲– په ټولنه کې د ښځو محرومتیا: ۷۸
۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه: ۷۹
دویم:بې وزله ماشومان: ۸۱
د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه: ۸٤
دریم: یتیمان: ۸۵
۱– یتیم پالنه یوه مهمه فریضه ده: ۸۵
۲– د یتیم پالنې اجر او ثواب : ۸۸
۳– د یتیم پالنې په اړه احساس: ۸۸
۴– د یتیم ښوونې او روزنې ته پاملرنه: ۹۲
۱– د عامو معیوبونو لپاره پروژې: ۹٦
۲– د نابینایانو لپاره پروژې : ۹۷
څلورم څپرکی ۹۹
د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی ۹۹
۱– په اسلام کی د کار اهمیت : ۱۰۰
۲– د شتمنیو له سرچینو ګټه اخستل : ۱۰٤
۳– د ښارو ځمکو آبادول: ۱۰٦
۴– مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل: ۱۱۰
۵– د ځمکو د غصب مخه ډب کول: ۱۱۱
۶– د ناروا کښت مخنیوی: ۱۱٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوکنارو د کرهنې شاليد: ۱۱۵
۷– د ناروا معاملاتو مخنيوی: ۱۲۰
۸– صنعت ته وده ورکول: ۱۲٤
۹– سوداګرۍ پاملرنه کول: ۱۲۷
پنځم څپرکی ۱۳۰
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغيز ۱۳۰
۱– د زکات مفهوم: ۱۳۱
۲– د زکات هدف او مقصد: ۱۳۲
۳ – د زکات اهميت : ۱۳۳
۴– د زکات نه ورکولو سزا: ۱۳۵
۵– د زکات مستحقين: ۱۳۸
۶– د زکات نظام د سمون په موخه : ۱٤۲
۷– لازمو نوښتونو ته اړتيا: ۱٤٥
شپږم څپرکی ۱٤٦
د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه ۱٤٦
۱ – شتمن وګړي: ۱٤٦
۲– عام ولس: ۱٤۹
۳ – حکومت: ۱٥٥
د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه: ۱٥٦
۴– خيريه موسسې او ټولنې: ۱٥۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی محاسبه را په یاد کړئ! ۱٦۳
د کارونو د سمون په موخه: ۱٦٥
۵ – مصلح شخصیتونه: ۱٦٦
الف – د چارو واکو محاسبه کول: ۱٦۷
ب – په اسلام کې د یو مامور حیثیت: ۱٦۹
ج – د مامور وړتیا او امانتدري: ۱۷۰
د – د مامور عبادتي اړخ قوي کول: ۱۷۱
اووم څپرکی ۱۷۳
په هېواد کې د عدل او انصاف تامینول ۱۷۳
۱ – عدل او انصاف یو الهي سنت : ۱۷٤
۲ – پرته له عدالته یو نظام نه پایي: ۱۷٥
۳ – پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ۱۸۰
۴ – د ستونزو حل یوازې په اسلام کې دی: ۱۸۳
۵ – د ظلم او زیاتي مخنیوی: ۱۸٦
۶ – مسئولیت اداء کولو ته بلنه: ۱۸۹
الف – د مسئولیت احساس: ۱۹۰
ب – د آخرت سزا راپه یادول: ۱۹۰
ج – د خائن لپاره بده بیلګه: ۱۹۱
د – د خائن حاکم په اړه بد دعائي: ۱۹۲
هـ – د عادلو حاکمانو مقام: ۱۹۳
و – ځان خادم او اجیر ګڼل : ۱۹٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷-له حرامخوريو څخه پاکه ټولنه: ۱۹۶

الف- د هر ډول ظلم پر ضد ريښتينې مبارزه: ۱۹۸

ب- د رشوت هره لار بندول: ۱۹۹

۸- حقوقو سپارلو ته بلنه: ۲۰۱

۹-مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه: ۲۰۴

۱۰- د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول: ۲۰۵

۱۱- د نيکمرغه ژوندون په لور: ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريزه

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيد المرسلين، وعلى آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلى يوم الدين، وبعد، ، ، ،

دغه ليکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنيوی يې) په ټولنه او هېواد کې د عملي ليدل شوو حالاتو او د بې وزلو او فقيرو طبقو د لاس نيوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له مخې يو داسې انځور دی چې هميش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن څخه نولس کلونه مخکې (په ۱۳۸۰ لمريز کې) کله چې زه د هجرت په دِيار (پېښور) کې د يتيمانو د يو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعاية و خِدمة الايتام) مسئول وم، نوموړې پروژه د قطر خيريه ټولنې (جمعية قَطر الخيرية) په وسيله د قطر له دولت او د هغې ځای د وګړو لخوا تمويل کيده.کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې- چې مرکزي دفتر يې په اسلام آباد کې وه- په استازيتوب د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسيق) او د عامو موسساتو د بيړنيو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، هغه مهال د دې ليکنې فکر راسره پيداشو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتيب او تعين کړل.

د يتيمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خيريه موسساتو د بيړنيو مرستو د ويش په عمليه کې بوختيا، د هجرت په چاپيريال او بيا په داخل د هېواد کې د زياتو اړمنو خلکو لکه يتيمان، معذور، نابينايان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نيوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخې اخستنې په نتيجه کې د دې ليکنې لپاره راسره اړونده مهم معلومات پيداشول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کال ۱۳۸۱ لمريز کې چې کله دغه ليکنه سرته ورسيده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځينې بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بيوله او دفتر يې په پيښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې په کال (۱۳۹۵لمريز) د عقرب مياشت په لومړيو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کار ته نو سيمه کې ميشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندويه کميټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځينو ورونو وړانديز دا وه چې بايد دغه ليکنه له بيا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د ليکنې په بيا کتنه مې پيل وکړ او د مطالعې په بهير کې يې په ځينو مطالبو کې د اضافاتو اړتيا وليدل شوه، نو هغه موضوعات چې تازه کيدل يې غوښتل تازه او نوي شول، او د الله په فضل او مرسته د خپرولو لپاره چمتو شوه.

د کتاب په لومړنيو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزې (فقر او بيچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په وروسته مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څيړل شوي، او په وروستنيو مبحثونو کې يې د حل لارې يا د ستونزې د مخنيوي چارې تر څيړنې لاندې نيول شوي دي.

لکه څرنګه چې د فقر د ستونزې په عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل ياد شوي، نو د مخنيوي په باب کې يې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څيړنه او وضاحت شوی دی.

همدارازکه له يوه پلوه د دې څيړنې په بهير کې د هېوادوالو او ټولنې د فقر او بيچاره ګۍ طبيعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څيړل شوي، چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولينو او چارواکو بې کفايتي، حکومت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډلو ټپلو ته د ځينو منسوبو وګړو درغلي او خيانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پيمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

په ليکنه کې پدې باندې تاکيد شوی چې د هېواد په بيا رغونې پروسه کې بايد لومړی د اسلامي لارښوونو په رڼا کې انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړې ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنياتو او عايداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کاري ورتيا لرونکو، ريښتينو او امينو وګړو په کار باندې له ګمارنې نه بې برخې دی ؛ نو ځکه له بيلابيلو ستونزو سره لاس په ګريوان دی، چې د هغې له جملې يوه هم اقتصادي ستونزه ده.

دا يو حقيقت دی چې الله تعالی څومره انسانان او مخلوقات پيدا کړي، د هغوی لپاره يې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچينې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وايي: بايد نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي، په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځينو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کيږي چې دا يو الهي مصيبت او هم ازمايښت وي، خو د دې دا معنی نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کيږي او يا د انسانانو د روزۍ وسايل لمنځه وړل کيږي.

که موږ دنړۍ زياترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به راته جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچينې او زخيرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقيقت به راته زيات روښانه شي چې د موجوده نفوسو،بلکې د دې څو شمېره زيات نفوسو ته به يې طبيعي سرچينې کفايت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ولې له اقتصادي ستونزو سره مخ يو ؟ معلومه خبره ده چې ځينې تېل شوي حالات د دې هېواد د خود کفايي په مخه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خنډ دي، همداراز د وړتيا لرونکې او مناسبې رهبرۍ، سمې ادارې او امينو لاسونو نشتوالی، يا لږوالی د دی لامل شوی چې دا ملت دې د فقر او نيسمنۍ په لومو کې بند پاتې وي.

که موږ له يوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د ثروت او شمتنۍ په ډېروالي کې يو له بله سره سيالي او مسابقې کوي او د رسول الله صلی الله عليه وسلم د دې وينا مصداق ګرځيدلي: ((**وَاللَّهِ لاَ الفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** او قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر نه وېرېږم، ليکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنيا به درته پراخه شي، لکه څرنګه چې پخوانيو خلکو ته پراخه شوې وه،او تاسې به پکې يو له بله سيالي وکړې لکه هغوی چې کوله، نو تاسې به هم داسې تباه کړي چې هغوی يې تباه کړي ؤ)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بيچارګان د لوږې له لاسه مړه کيږي، يا د لوږې او بيچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بيکاري، ګدايګري، جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تيروي.

په هېواد کې د داسې ناانډوله حالاتو راتلل چې يو سړی دی د ډېر خورۍ له امله مړ کيږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړيږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې يو زيات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجايزه شتمنيو په وسيله د ژوند لوړې کچې ته رسيدلي او د چارواکۍ، زورواکۍ، درغلۍ او خيانتونو له لارې يې بې شمېره مالونه او شتمنۍ تر لاسه کړي دي.

نو ترڅو چې په هېواد کې لومړيتوب انسان جوړونې ته ورنه کړ شي،د يرغل مخنيوی ونه شي، د بهرنيانو لاس پوځي ونه شړل شي، پر منصب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظیفې باندې ورټیا لرونکي، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو پدې هېواد کې امن، د نظام پایښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بې وزلۍ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې چې زموږ دا ځیړنه په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. او هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د ځلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړې، یا یې د دې په ډیزاین کې برخه اخستې، او هغو ورونو چې د چاپ لګښت یې په غاړه اخلي، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

محصل غازي زاده

نیټه: د اسد ۱, کال ۱۳۹۹ لمریز

(۱ ذو الحجة / ۱۴۴۲ هـ ق، ۲۲/ ۷/ ۲۰۲۰ز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنياوي فلسفي او فکري مذهبونه خپلی ځانګړې اراوې لري چی زياتره يې له حقيقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقيقت او واقعيت ولاړ دی .د اسلام د سپيڅلي دين له نصوصو او ويناو دا جوته کيږي چی: فقر يوطبيعي مصيبت او انسان ته ورپيښه ستونزه ده چې بايد وتنبولای شي.

پيغمبر صلی الله عليه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به يې کوله ((اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]- ای الله زه درڅخه له کفر او نيسمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پديده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره يو الهي نعمت او پيرزوينه بلل کيږي په قرآن کريم کې الله تعالی پرخپل پيغمبر صلی الله عليه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمايي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)).[2] ته يې نيسمن موندلی وې، نو شتمن يې کړې.

الله تعالی په دنيا کی خپلو نيکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده په قرانکريم کی يې داسې فرمايلي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝))[3] نوح عليه السلام خپل قوم ته وويل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي بيشکه چې هغه ښښونکی دی پرتاسې به پرلپسې اورښت وکړي، او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو

---

[1]. مسند أحمد , ابن ابي شيبه
[2]. الضحی ٢.
[3]- نوح ١٠-١٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اولادونو)، او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ويالې.او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[٤] د نيك وګړي لپاره پاک او بهترين مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نيسمنۍ لاملونه او عوامل يو تر بله سره يو څه توپير لري، ليکن ځيني يې سره شريک دي، چې هغه طبيعي پيښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سيلابونه او داسې نور.

ترکومه ځايه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبيعي لاملونو سربېره دوه عمده لاملونه هم شته، چې هغه عبارت دي له: خارجي تيري، او دوېيم له داخلي ګډوډيو او درغليو څخه چې په لاندې کرښو کې يې څرګندونه او څېړنه شوې ده.

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه

فقر او نيسمني د انسان لپاره يو ازماېښت او ستونزه ده، او په ځيني حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نيونه ، او عذاب وي چې د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کيږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبيعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او يو شمېر هېوادوال يې له نيسمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم يې پدې توګه دي:

۱-زلزلې: له پخوا راهسې د هېواد په بيلابيلو برخو کې زلزلې واقع شوي دي،او د ځينو خطرناکو او سختو زلزلو له امله په زرونو خلک مړه، کورونه ړنګ او ابادې او زراعتي ځمکې زيانمنې شوې.

۲- وچکالي: زموږ هېواد کې د وچ کاليو له خطرونو سره مخ دی او د انقلاب پدې څلورو لسيزو کې يې هم څو ځلې ځپلی اوهېواد والو ته يې ډېر ځاني او

---

[٤]- مسند امام احمد، الأدب المفرد للبخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي تلفات اړولي دي.

۳ - سيلابونه او ملخان: د هېواد په بيلابيلو برخو کې د سيلابونو راتلل چې کورونو او ابادو ځمکو ته يې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد په ځينو سيمو کې د ملخانو راپيدا کيدل، چې زراعت ته زيات تاوانونه رسوي، د ولس د نيستئ او فقر له طبيعي لاملونو څخه دي.

د دې طبيعي پېښواو ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنيوی لپاره بايد کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبيعي ناخوالې او مصيبتونه په زياترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کيږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالى او د هغه د استازي (صلى الله عليه وسلم) په وييناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالى فرمايي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾))[٥] او موږ هيڅ يوې سيمې ته پيغمبر نه دی ليږلی، مګر داچې د هغې اوسيدونکي مو په سختيو (لکه فقر) او تکليفونو (لکه ناروغيو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ايمان راوړي.

الله تعالى فرمايي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)).[٦] يقينا چې موږ د فرعون قوم د وچکالئ او په نقصان د ميوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

---

[٥]. الاعراف ۹۴
[٦]. الأعراف ۱۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی فرمايي:((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ۝ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ ۝)).[٧] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قريشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي ، پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دا به دردناك عذاب وي.

د دې آيت په تفسير کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ويلي :((کله چې قريشو اسلام ونه مانه او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خيرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالی دې پر هغوی باندې د يوسف (عليه السلام) د وخت وچکالي راوړي ، نو همداسی وشول قريش دومره لوږې او تکليف را واخيستل چې هډوکي او مردارې يې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به يې کتل، نو لوګی به يې په نظر راته، لکه څرنګه چې الله تعالی پدې وينا کې ذکر کړي دي)).[٨]

د حديثو په روايتونو کې د ځينو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصيبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی:

په يو روايت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[٩] له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی هغه وايي:((په هيڅ يو قوم کې خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچولی شي، په هيڅ

٦- الدخان ١٠ - ١١

[٨]- وګوره: تفسير ابن کثير ٤ / ١٤٩، چاپ: مکتبه حقانيه.

[٩]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو قوم کې زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي، هيڅ يو قوم په پيمانه، او تله کې کمې نه کوي مګر داچې له هغوی څخه به روزي پرې شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه کوي مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کې وينه تويدنه زياته شي، او هيڅ يو قوم تړون نه ماتوي مګر داچې الله تعالی به پرې دښمن مسلط کړي)).

يو بل روايت پدې مفهوم دی چې:((کله په يو قوم کې په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون، اوداسې ناروغيو وازمايل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلک نه و ازمايل شوي، او کله چې خلک په تله او پيمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ، رزق تنګۍ، او د پاچا په تيري کولو به اخته شي، او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمانه به وربانديې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هيڅکله به پرې اورښت ونه شي، او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې ددوی په لاسونو (ملکيت) کې دي، او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پريکړه ونه کړي څه چې الله تعالی په خپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ جنګ خپلمنځي وګرځوي))[۱۰]

زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ يو مهم لامل بلل کيږي، او داسې يو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځينې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ، او د نيکانو خلکو لپاره به يو ازماينښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

[۱۰]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو روایت کی راغلي چې: ((کله چې د مؤمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وویل:کله چې خلک زنا روا وګڼي، شراب وڅښل شي، د موسیقي الات (په زیاته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غیرت ونیسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووایي پدوي باندې وخوځیږه (زلزله شه) نو پری وبه وخوځیږي)). په یو بل روایت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځیدله، نو هغه وویل :ای خلکو داڅه وشول؟ ژومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بیا راوګرځیدله، نو له تاسې سره به بیا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ویلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ویرې ځمکه په خوځیدو شي)).[11]

د طبیعو پیښو څخه د ژغورنې او له آفتونو څخه د خلاصون لارې چارې دادي چې خلک په انفرادي او ټولنیز شکل سره د الله تعالی طاعت او بندګې ته وروګرځي، په اخلاص سره توبه وباسي،خپل عملونه سم کړي، چې همدا یې لومړی او اساسي حل بلل کیږي، همدارنګه له الله تعالی نه بښنه و غواړي لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ((**فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا، يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا، وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا** ().[12]ما (نوح علیه السلام) وویل (خپل قوم ته): له خپل رب نه بښنه وغواړئ، بیشکه چې هغه خورا ډېر بښونکی دی، هغه به پرتاسې له آسمان څخه ښه وربښتونه وکړي، مال به درکړي، اولادونه به درپه برخه کړي، ستاسې لپاره به باغونه پیدا کړي، او ستاسې لپاره به ویالې وبهوي.

[11] -- دغه روایتونه د امام ابن قیم الجوزیه په کتاب: الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) کې ذکر شوي دي.

[12]. نوح ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: د فقر بهرني لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هېواد باندې د خارجیانو تیری، او یرغل دی، په ځانګړې توګه د روسانو یرغل او تیری کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امبراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دین او کلتور بدل او پکې د الحاد، سوسیالستۍ او بې دینۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژیم ته پایښت ورکړي.

دا هم د ولس په وړاندې د لمر په څېر روښانه ده چې له روسانو پرته نورو پردیو خاصتاً ځینې ګاونډیو زمونږ د هېواد د کمزورتیا چې پکې اقتصادي کمزورتیا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.او د امریکا او ناټو په مشرۍ برید او یرغل چې لا تر اوسه پورې د خپلو لاس پوڅو په مرسته د هېواد په پرمختیا او پیاوړتیا کې مهم خنډ دی؟

پدې ځای کې یوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنیانو ته دغه لاره چا هواره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولین څوک دي ؟

ددې ځواب د لمر په څېر روښانه دی، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځینې بچیان ؤ چې پردیو ته یې د یرغلونو لارې هوارې کړې دي، او متاسفانه چې دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده. نو لومړی باید همدغه خاین او غدار وګړي ملامت کړی شي، او پدې لړۍ کې له ټولو ترمخه لومړی خلقیانو او پرچمیانو غداري کړې، همدوی ؤ چې د روسانو پر مټ باندې یې کودتا وکړه او د هغوی یرغل لپاره پول وګرځیدل.

روسانو چې زمونږ په هېواد کې هر اخیزه جنایتونه وکړل، د اقتصادي جنایت په برخه کې هغوی مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرئ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هېواد سوداګریز او اقتصادي چارې انحصار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغوی زموږ د ملت ترټولو لويه شتمني او طبيعي منابع په خپل واک کې کړې وْ؛ د دې لپاره چې له يوې خوا زموږ هېواد فقير او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبيعي منابع او زخاير د خپلو ګټو لپاره وکاري.

له دويم نړيوال جنګ نه مخکې زموږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د يوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوريشن) لخوا کشف او د راويستلو ټولې چارې يې سر ته ورسيدې، ليکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وويستل شوه، ټول اوراق او معلومات يې د کمونستي بوډاګيانو په لاس کې ولويدل او بيا چې کله عملا پدې هېواد باندې روسانو يرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې يې راوړ، نو زموږ له هېواده يې زيات نفت او ګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پيمايش او اندازه ګيرۍ لپاره کوم مايشينونه د آمو د سيند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختيار کې و، بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز توليد او انتقال مومي. هغو نفت خام نقلول او هلته په شوروي کې به تصفيه کيدل او له همغه ځايه به بيرته پر افغانستان باندې د پيسو په بدل کې خرڅيدل، په دې معنې چې زموږ له زخايرو به پر موږ باندې پلورل کيدل او پيسې به يې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[۱۳]

زموږ پر هېواد باندې د روسانو د مستقيم يرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زيات هر اړخيز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تيري د لګښت اندازه ۷۰ بليونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه يې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچينو

[۱۳] وګوره: جنایات روسیه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان په خپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ويجاړولو لپاره کوم ټانکونه ، الوتکې ، عراده جات او ماشينونه راوړي ؤ په بدل کې يې د دې هېواد طبيعي موارد لکه: معدنونه، طبيعي ګاز او داسې نور په زيات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او يوړل .

د ځينو ځېړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژيم په وخت کې تر ۱۹۹۰زیږديز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټيزو سرچينو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

۱ - له ۲۳٪ ځخه تر ۸۵٪ پورې د هېواد په اطرافي سيمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ۵۵٪ ځخه تر ۷۷٪ پورې د زراعتي پيداوار او وسايلو ويجاړيدل او لمنځه تلل.

۳ - ۴۷٪ په زراعتي پيداوار کې کموالی .

۴ - ۷۵٪ د صنعتي پروژو په توانايي کې کموالی .

۵ - ۷۰٪ د پخو (قير شوو) لويو سرکونو خرابيدل او لمنځه تلل.

۷ - ۲۵٪ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ۵۰٪ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ۶۰٪ د اوبو او ابياری د سيستم لمنځه تلل .

۱۰ - ۵۴، ۵٪ په مکمل ډول د قريه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ۴۷، ۵٪ د سترو ښارويو (غوايان ، اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ۶۸٪ د کوچنيو ښارويو (وزو او ميږو) تلف کيدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲ - ۵۹٪ د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو ړنګېدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښونځیو د ودانیو (تعمیرونو) ړنګیدل.

۱۴ - ۵۰٪ د بریښنا د لیږد (انتقال) د تاروانو پرې کیدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ۷۹٪ د ساتل شوي (زخیره شوي) طبیعي ګاز کموالی.

۱۶ - ۵۰٪ د ولسي پیداوار کموالی.[14]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تیري په نتیجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسیدل.

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د یرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان و چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې یې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه

روسانو د مرغومي(جدي) په شپږم د یو نیم لک وحشي سرو لښکرو په بدرګه پر افغانستان د بمونو باران او سور سیلاب جوړ او پوځي یرغل وکړ او ببرک کارمل یې په ټانګ سپور تر ارګه را ورساوه. د ۱۳۵۸ کال د جدی شپږم تور مابنام د افغانستان په تاریخ کې هغه کرغیړن مابنام دی چې هیڅکله به د هغه د وحشت صحنې د افغانانو له ذهن څخه ونه وځي.

د روسي یرغلګرو په افغانستان کې د اشغال ټوله موده لس کلونه وه, په یاده موده کې دوه میلونه افغانان شهیدان او په همدومره شمیر ئې معیوب او یتیمان کړل ، ترلسو میلونو زیات افغانان یې دخپلو وحشتونو په دوام د خپل وطن ، کلیو او کورونو پریښودلو ته اړ کړل.

۱۴ - وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفیق غانم، ص ۲۰۶ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچیانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعیت په هکله د مسئولیت په سمه او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوي د بې کفایتۍ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، په لاندې نقاطو کې د دې لاملونو وضاحت شوی دی:

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي:

زموږ د هېواد د فقر او نیستمنۍ پدېده له کمونستیي کرغیړنې کودتا نه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غریبو او نیستمنو هېوادونو له جملې شمېرل کیده، سره لدې چې په شلمې میلادي پیړۍ کې د ټیکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کیدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې دا هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفایتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نیسمتنۍ زیاتره پړه پر چارواکو او حکومتي اداري باندې اچول کیږي.

۲– کمونستي کودتا :

په کال ۱۳۵۷ المریز د ثور د میاشتې په ۷ مه نیټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراود حکومت یې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغیړنې کودتا موخه او هدف معلوم ؤ، ملت او ولس د هغې عاملین او پیروان هم پیژندل چې څه غواړي او څه کوي...

له نوموړې کودتا وروسته د مرغومي په شپږمه نیټه (کال ۱۳۵۸ المریز) په افغانستان باندې د داخلي کمونستانو په پلوۍ د روسانو مستقیم یرغل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیری د افغان مسلمان ولس د دین، هېواد او هویت لمنځه وړنې په موخه پیل کیدل، د افغانستان په تاریخ کې یوه لویه پیښه وه چې د الله تعالی په مرسته او د سپیڅلي جهاد په برکت باندې په شاه وتمبول شو..

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د یرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان ؤ چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې یې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه.

د هېواد د فقر اوبې وزلئ د مخنیوي او د اقتصادي پرمختګ په میدان کې د د کمونستانو د اشعار (کور کالي او ډوډی) په حقیقت کې یوه تیر ایستنه او دوکه وه، هغوی پر ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زیاتره هېوادوال یې له کور کالیو او ډوډی څخه بې برخې کړل.

دکمونستي سپیره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بیچاره ګي لا پسې زیاته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان ؤ؛ ځکه همدوی د روسانو مداخلې لپاره لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دین، ابرو، وطن او شتمني یې له خطر سره مخ کړه..

۳– خپلمنځي جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژیم ټغر ټول شو او په کال ۱۳۷۱ لمریز د ثور په اتمه مجاهدین کابل ته رانوتل، په هېواد کې د آزادی شعارونه ورکړل شول.. نو د مجاهدینو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کیدو سره یوه نوې مرحله پیل شوه. هغه مهال د دې تمه کیده چې هېوادوال به له هوسایې، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او فقر او بې وزلي به د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د هیلو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډیو، ستونزو او ناورینونو ښکار وګرځید چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسیدلې. الله تعالی دې بې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي!

۴– په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنیو او ګډوډیو په نتیجه کې د دولت ځینې مالونه او شتمني (بیت المال) شخصي جیبونو ته ولاړې، او ددې زمینه برابره شوه چې ځینې خاین عناصر، ګوندونه او باندونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بیت المال او حکومتي عایدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکیتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۵– د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه:

د یادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او سپیڅلي مقاومت پر مهال زموږ یو زیات شمېر هېوادوال مهاجرین شول، او هلته د هجرت په دیار کې د مهاجرینو په سر باندې په پیسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ، اوخیانتونه وشول.د ځینې جهادي تنظیمونو یا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورینو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرینو، کونډو او یتیمانو او یا په سنګر کې د پاتې کیدونکو مجاهدینو کورنیو لپاره رالیږل شوي وه، د هغوی شخصي جیبونو ته ولاړل، او د دې ستر مسئولیت په اداء کولو او د دغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه یو تعداد داسې وګړي هم وه، چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسایلو کې یې درغلۍ وکړې او یو زیات شمېر نورو بیا د غنیمت په مالونو کې خیانت وکړ..

نو د مهاجرینو او یا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځینې هېوادوال په فقر او بې چارګۍ کې شپې او ورځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا کړي، او يا د فقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوريو او درغليو پايلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پايلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنيا کې هم ګناه بد اثر لري، نو بايد چې يو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبليږي، همدا راز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي، له پريشانيو او ستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۵] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی. (چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستې وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په دينا کې ځانونه خلاص کړي٠، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ، درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري.

علماء وايي: هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق وروګرځول شي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او

---

[۱۵]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې يې مصرف کړي.

د خيانت د بدوالي په هلکه الله تعالی فرمايي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)).[16] پيغمبر هيڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قيامت په ورځ به يې راوړي او بيا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هيڅ ظلم به پرې ونه کړای شي)). پدې آيت کريمه کې دغسې وعيد د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنيمت او يا بيت المال څخه يې لږ څه غلاء کړي وي او يا ډېر.

له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی هغه وايي: ((يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم زمونږ په منځ کې ودريد او د خيانت په باره کې يې خبرې اترې وکړې، خيانت يې ډېره لويه او بده ګناه وګڼله تر دې يې وفرمايل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قيامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې پر څټ باندې يې اوښ وي او هغه برېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وايم: تا ته هيڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنيا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې پر څټ باندې يې آس وي او هغه ځنېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وايم زه هيڅ واک او اختيار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې پر څټ باندې يې ګډه(يا چيلئ) وي او هغه باء باء آواز کوي، دای به وايي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وايم زه هيڅ ډول اختيار نه لرم په دنيا کې مې د الله حکمونه درته بيان کړي و.

[16]. آل عمران ۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی وه.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او پر څټ باندې يې هغه پانې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به حرکت کوي او خوځيږي به، دای به ما ته وايي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي پر څټ باندې يې سره زر او سپين زر (يا بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[۱۷]

د حديثو شارحين وايي: د ځناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به په خپل آواز او په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګو ويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه دراګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُری ځای ته روان و يو مريې صحابي په غشي باندې ولګيداو مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک

---

۱۷. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: داسې هیڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمدنفس يې په لاس کی دی یقینا هغه څادر چې د خیبر په ورځ يې د غنیمت له تقسیم څخه مخکې اخستی اور ورباندې بلوي.پدې وینا اوریدو سره خلک ووېریدل، یوسړي د بوټ (یا موزې) یو مزی یا دوه مزي راوړل، وې ویل: دا مې د خیبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دا د اور یو مزی او یا دوه مزي دي.[18]

امام نووي رحمه الله وایي: پدې حدیث کې د غنیمت په مال کې د خیانت کولو زیات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لویه ګناه ده او کوونکی يې د اور مستحق ګرځي. همداراز که غلا شوی څیز لږ وي او یا ډېر وي دغسې وعید ورباندې مرتب کیږي.[19]

شهید عبدالله عزام رحمه الله د دې حدیث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقیب سره وایي: (کله چې یو څوک د غنیمت له ویش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخلیږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې یوه او دوه دوه یتیمانو کونډو او د مجاهدینو میرمنو ته راټولیږي چې پرې خپلې ملاګانې نیغې وساتي او د ژوند له نا آرامیو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدینو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدینو په مالونو کې مو له بې ځایه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. یا الله له هېرې او خطا څخه مو هم وساتې![20]

---

[18]. متفق علیه

[19].وګوره: شرح مسلم، نووي ۱/ ۲۲۹. چاپ: دار الکتب العلمية بيروت

[20]. وګوره: في الجهاد آداب واحكام، شهيد عبد الله عزام، ص ٦٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دنیاکې د خیانت اغیزه :

په دنیاکې دخیانت پایله او اثر دادی چې کله په یو قوم کې دا کړنلاره پیداشي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[۲۱] په هیڅ یو قوم کی خیانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هیڅ یو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، یو قوم په پیمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کی وینه تویدنه خپره شي او هیڅ یو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به وربانديې دښمن مسلط کړي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[۲۲]- که چیرې زما امت په مال غنیمت کې خیانت ونه کړي، نو دښمن به د همیش لپاره د هغوی مخې ته ونه شي دریدلی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[۲۳] ځینې سړي د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوهه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي.

۲۱-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول
۲۲. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
۲۳. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ» [٢٤] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات ور دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه یې په خپلو جیبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې یې لګولي او یا د خپلو کورنیو او اولادونو دخوشحالولو او عیش کولو لپاره یې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعیدونه دې را په یا د کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي.

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه یې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقیران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنیا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی. یو مسلمان باید پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز-رحمه الله - دغه موقف را په یاد کړي چې کله د مرګ په مهال یو مشاور یې ورته وویل: خپلو زامنو – چې شمېر یې دولس ؤ- ته له بیت المال څخه د څه مال وصیت وکړه ؛ځکه چې دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې دا آیت ولوست: ((إِنَّ وَلِـِّۧىَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)). [٢٥] بیشکه زمادوست او ساتونکی الله دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی او د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بیایي وویل : زما زامن له دوو حالاتو خالي نه دي ، که چېرې نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی

٢٤. المعجم الاوسط للطبراني
٢٥- الأعراف١٩٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مرسته وکړم.[۲۶]

۷– اوسنی يرغل:

بايد وويل شي چې د لومړي يرغل (روسي ښکيلاک) په څير داو اوسنی يرغل هم زموږ د هېواد د بې وزلۍ، بربادئ لامل وګرځيد.

د روسي لښکرو لس کلن يرغل په ميليونونو افغانان شهيدان کړل او هيواد يې په بشپړه کنډواله بدل کړ او يو تعليمي نسل چې روسانو او کمونستانو په بشپړه توګه په شهادت ورسولو هېواد له يوه ستر بحران سره مخ کړ او مونږ د هېواد زياتره وتلی او د کار خلک له کمونيزم او روسی يرغل سره د مقابلی په ترخ کښې له لاسه ورکړل د جدي د همدی نادودو او ناخوالو په پايله کښې امريکايي يرغل ته لاره جوړه شوه او امريکايانو د روسانو تر وتلو مخکې دلته خپل لاسونه راغځولي ؤ،

د روسي يرغلګرو پوځونو خونړۍ جګړې دوهم پړاو امريکايي يرغلګرو ته ورپه غاړه شو هغوی د افغانستان د ورانولو لپاره تر شلو کلونو پورې پر افغانستان بمونه وورل په لکونو افغانان ووژل شول، خو لا هم د هغو ماتې بهير تغير ونه خوړلو کوم چې روسان ورسره مخ شول، تر شلو کلونو وروسته اوس امريکايي يرغلګر د خپلې ماتې په اړه هلته دلته څرګندونې لري.[۲۷]

۲۶- وګوره: البداية والنهاية،ابن كثير ۲۲۵/۹ (المكتبة الشاملة).

[۲۷]. وګوره: د جدي شپږمه د ميزان د پنځلسمې په سيوري کې! | اصلاح انلاين

https://www.eslahonline.net/۲۰۱۹/۱۲/۲۹/jadi-and-mizan/

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸– په حکومت کې درغلۍ او فساد:

ايا د امريکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعيت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امريکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له يوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د يرغل په لومړۍ موده کې يو څه ښه شو، نو له بله پلوه بيا له بدو بدتر وګرځيد؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد يې د جنګ او يرغل له لارې ونيوه او دا طبيعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځاني تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وويل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې ورکړل شوې، نو ايا دې مرستو د هېواد اقتصادي وضعيت ښه نه کړ کړ او ايا کوم مثبت بدلون يې په رامنځ ته نکړ؟

ځواب يې دادی چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونو کې حساب شوې او کومو بهرنيانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زياته برخه په يو نامه او بل نامه واخيسته.

دويم داچې دا مرستې د داسې يو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښو پورې په درغلۍ، فساد او خيانت کې ډوب ؤ.

راځئ چې دغه واقعيت او حققيت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت يې:

په ۱۳۹۳ لمريز کال، د زمري مياشت په ۹ نېټه [۲۸] د افغانستان د بيا رغونې په برخه کې د امريکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) لخوا په خپور شوي راپور کې راغلي ؤ: افغانستان ته يوازې د امريکا د متحده ايالاتو لخوا له

---

[۲۸]. د ۲۰۱۴ زيږديز کال د جولای په ۳۰ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰۴) ملیارده ډالرو نه زیاتې مرستې ورکړ شوي، او لدې سربېره نورو هېوادونو هم ورسره مرستې کړي. چې دا مرسته د پیسو د تورم (انفلاسیون) په پام کې نیونې سره له هغو مرستو زیاتې دي چې د دویمې نړیوالې جګړې وروسته د مارشال پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوي.[۲۹]

خیړونکي وایي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مدیریت د نشتون له امله. که چیرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سیمې د هېوادونو سره د پرتله کیدو وړ ؤ، هم د بیارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بیا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنیتي ځواکونو (پر پوځ او پولیسو باندې) متمرکزه نه و، خو له افغانستان سره د ۱۰۴) ملیارد ډالره مرستو له جملې (۶۲) ملیارده ډالره د پوځ او پولیسو په جوړښت کې مصرف، او (۶، ۷) ملیارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سیګار په وینا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مدیریت ځو ځو ځلې تر نیوکو لاندې راغلی، او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روڼتیا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګیدو یو بل لامل ښودل شوی ؤ.[۳۰]

په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ ملیارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سیګار مشر (جان سوپکو) ویلي ؤ چې دا د امریکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرۍ) ښه فرصت دی چې په افغانستان

[۲۹]. وګوره:... July ۳۰, ۲۰۱٤ Quarterly Report to Congress - Special

[۳۰]. بي بي سي پښتو (۱۰/۵/ ۱۳۹۳ لمریز) او طلوع نیوز خبر ویب سایت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ ميليارد ډالره لګولې پيسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند: اداري فساد، د انجوګانو له لارې د پيسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمي وړتيا نشتون؛ ددې لامل شوى چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي. څېړونکي وايي چې په تېرو څو کلونو کې دولت نه دى توانېدلى چې د بوديجې کسر - چې په بهرنيو مرستو ولاړ و- کم کړي، په تېرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هېواد په بيارغونې او زېربناوو کې مصرف شوى واى، خو داسې و نشو.[31]

په حکومتي بوديجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ م کلن راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کورياى شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترين دولتونو کې وشمېرل شو.

او په کال ۱۳۹۵ لمريز کې افغانستان او نايجريا ډېر فاسد هېوادونه ګرځول شوي ؤ، چې بيا د هېواد جمهور رئيس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړيواله سرمشريزه کې د ګډون پر مهال وويل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دى، خو په تړاو د نړيوالې ټولنې همکارۍ ته اړتيا لري. او په همدغه کال کې دافغانستان پر بيا رغونه د څار امريکايي اداره(سيګار) ويلي ؤ چې په دغه هېواد کې د اداري فساد د پراختيا يو مهم لامل د امريکا بې غوري او د سم څار نشتوالى و.

نوموړې ادارې په خپل يو نوي رپوټ کې ويلي ؤ: امريکا افغانستان ته په تېره يوه نيمه لسيزه کې لسګونه ميلياړده ډالر استولي خو دا پيسې په داسې ډول لګول شوي چې د اداري فساد له لارې د تاوتريخوالي د زياتولو لامل شوي دي. راپور وايي: متحده ايالتونو له نومبدو ځواکمنو کسانو سره د

[31]. تلويزون يک (خبر روز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۶ ه ش، (۵/ ۶/ ۲۰۱۷م)..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې چې یو هم په لوېدیځو هېوادونو کې د نشه يي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له امله سیګار په خپل راپور کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د ټګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ربښې وباسي. دې راپور په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت نا وخته راسپړي.

په یاد شوي راپور کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بې ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[۳۲]

د امریکایې سرچینو د یوه راپور له مخې (د جدي ۲۷مه، کال ۱۳۹۷ لمریز (۱۷/ ۱/ ۲۰۱۹م پورې د افغانستان د بیا رغونې په خاطر د امریکا متحده آیالتونو ۱۳۲ ملیارده ډالر ورکړي دي.[۳۳] دا مبلغ چې دعوه یې کیږي غیر نظامي برخو لپاره ورکړ شوی دی، او د (الجزیرة) خبر له مخې د افغان دولت دنظامي برخې

---

[۳۲]. بي بي سي پشتو، نیټه: ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

[۳۳]. وګوره: Prepared Remarks of John F. Sopko Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction، ۲۰۰۱- "Lessons from Afghanistan's Reconstruction: ۲۰۱۹" United States Naval Academy، Annapolis, Maryland January ۱۷, ۲۰۱۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره متحده ایالاتو له (۲۰۰۱م) څخه تر (۲۰۱۹م) پورې (۹۷۵) ملیارده ډالر تخصیص او مصرف کړي دي.[۳٤]

په لنډه توګه ویلای شو چې اوسني حکومت ته د امریکا متحده آیالاتو او نورو هېوادونو لخوا د افغانستان د دولت د نظامي اړخ په شمول د بېلابیلو برخو او د ټولنې د عام شموله اړتیاو لپاره کومې پیسې ورکړ شوي دي هغه د تریلونو په اندازه سره وې، لیکن د هغې ۳۰٪ اثر او نتیجه هم ونه لیدل شوه.او نه د عام ملت په درد باندې دغسې مرستې دواء شوې..

د فساد اندیښنې او ښکاره بیلګې:

د موجوده (اسلامي جمهوري) حکومت له پیل څخه تر دې وخته په دولت کې د فساد او درغلیو لپاره ډېرې ښکاره بیلګې شته دی چې د هغې له جملې څخه یې تازه دم[۳۵] د کورونا په بودیجه کې لاس وهنې او د تداوئ اړونده ماشین آلاتو غلا کول او پلورل دي:

د راپورنو له مخې په بېلابېلو ولایتونو کې د کورونا د ناروغانو لپاره په ورته چمتوالي بېلابېل لګښتونه راغلي دي. دغه لګوښتونه په یوه بستر باندې د ۳۵۰ زرو او ۱۴۲ زرو افغانیو ترمنځ دي. خلک شکایت کوي چې د یوې اونۍ په تېرېدو سره یې د کورونا د ټېسټ پایلې نه دي راوتلې. د مشرانو جرګې د شکایتونو کمېسیون هم په ولایتونو کې د کورونا بودجې په لګښت نیوکه کوي او وایي چې د یادو پیسو په مصرف کې فساد کیږي.

د شکایتونو اورېدو کمېسیون هم په ولایتونو کې له کورونا سره د

۳٤. وګوره: الجزیرة، تمویل حروب أمیرکا بالخارج.. أرقام فلکیة ونتائج غیر محسوسة، ۴/۱۲/۲۰۱۸

۳۵. دتیر کال ۱۳۸۹ل، په وروستیو او د روان ۱۳۹۹ل کال په لومړیو کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارزې بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي چې په ولايتونو کې د يادو پيسو په لګولو کې پراخ فساد موجود دی. د دغه کمېسيون مشر وايي، په ولايتونو کې له کورونا سره د مبارزې په موخه چې کومه بودجه لګول کيږي پر هغه څارنه کمزورې ده او فساد پکې موجود دی، په هغه پيسو کې چې د حکومت له خوا ولايتونو ته ورکړل شوې، په هغه کې پراخ فساد دی او په ښه توګه څارنه ترې نه کيږي، ورته اسناد او ليستونه له نورو ولايتونو هم خپريږي چې ځينې جنسونه په ډېرو لوړو بيو اخيستل شوي دي.

په همدې حال کې د ولسي جرګې يو شمير غړي هم په ولايتونو کې د کورونا بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي، چې په ولايتونو کې د کورونا سره د مبارزې په بودجه کې فساد کيږي. د دغه جرګې يو غړی وايي: له افغانستان سره شاوخوا يو ميليارد ډالر نقدي مرستې وشوي خو اوس حکومت له نړيوالو پور هم اخلي، نو په دغو پيسو کې فساد کيږي او په وينا يې، د کابل ښاروالي له ماليې وزارت څخه دوه ميليوونه ډالر اخلي او په بدل کې يې ۲۵ زره کورنيو ته د ورځې لس ډوډۍ ورکوي چې په خبره يې يوه ډوډۍ په نوي افغانۍ تماميږي،څه کم يو ميليارد ډالر له افغانستان سره نقدي مرسته وشوه او حکومت د بودجې تعديل هم غوښتی او اوس له نړيوالو پور هم اخلي، نو دا پيسې چيرته ځي ..[36]

په هېواد کې د کورنايي حالاتو په بهير کې پاکستان ته د ۳۲ وينټلاټورونو قاچاق کيدل د حکومت لپاره يو ستره د رسوايې قضيه او دولت کې د فساد شتون لپاره يوه زياته روښانه بيلګ ده. د چنګاښ په دويمه نيټه (۱۳۹۹المريز) د پژواک موندنې ښيي، په داسې حال چې هېواد کې د کرونا

---

[36] وګوره: کورونا ويروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغان د اکسیجن د کمښت له امله مري، خو له افغانستان سره د کرونا ویروس مقابلې لپاره د مصنوعي تنفس له مرسته شویو الو ۳۲ پاکستان ته قاچاق شوي او روغتیا وزارت يې پلټنه کوي.

یو افغان سوداګر څه کوي چې دغه د مصنوعي تنفس مرسته شوې الې چې د بېلابېلو سرچینو د معلوماتو له مخې يې په منځنۍ کچه تولیز ارزښت نږدې شپږ سوه زره امریکایي ډالره دی، پېښور کې بیرته له «قاچاق کوونکو» وپیري او د افغانستان حکومت ته يې وسپاري.

پژواک هغه غږونه او انځورونه ترلاسه کړي چې ښیي له عامې روغتیا وزارت څخه ۳۲ د مصنوعي تنفس الې پېښور ته قاچاق شوي، دا معامله د وتس آپ له لارې مخ ته تللې او قاچاق کوونکي له یو بل سره د دغو الو د قیمت او ځای په اړه معلومات تبادله کوي. دغه غږونه ښیي چې یو تن وایي: ۳۲ دانې وینټلاټورې شته، ایس۱۱۰۰ماډل؛ خو ګوره دا شی د افغانستان له روغتیا وزارت څخه په صفا الفاظو کې دا چې را پټ شوي دي." دغه کس خپل مخاطب ته په دې خبرو کې وایي:" چا چې دا را لیږدولي هغه په دې ټینګار لري چې د روغتیا وزارت هېڅوک باید په دې پوه نه شي او دا ماډل وینټلاټورونه له ۱۸زرو تر ۲۵ زرو ډالرو پورې بیې لري، نووګوره که دا يې لګېږي نو بیا به ورسره خبره جوړه کړو."[۳۷]

په هېواد کې له نړیوال پیسو صندوق (International Monetary Fund) څخه د(۲۲۰ میلیونه ډالر) پور اخستنې قضیه چې مطرح شوې او د هېواد زیاتره سیاسیون او عام ولس يې مخالفت کوي- الله تعالی دې نه کړي – که دا کار وشي، نو ولس او هېواد ته به يې له ګټې څخه تاوان خورا زیات ، بلکې درغلئ کوونکي عناصر به ورڅخه ګټه واخلي..

[۳۷] وګوره: dlvr.it/rzhdr

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو اقتصاد پوهانو د نظر او شنني له مخې:اوسني سیاسي او اقتصادي وضعیت ته په کتو یاد قرض له آی ایم ایف څخه اخیستل د ملت سره ظلم او جفا ده، د لاندې عواملو په اساس:ا- د نا امنۍ له وجهې ۲- سیاسي ثبات نشتون.۳- په دولت کې د فساد شتون.

۴- عموما دغه رنګه قرضونه (که څه هم سودي نه دي) باید په عایداتي منابعو کې په مصرف ورسیږي څو بیرته مصرف کړل شوی رقم پوره او تادیه کړلی شي. ولې متاسفانه مونږ لا تر اوسه د دې جوګه شوي نه یو چې داسې سرمایه ګزاري ولرو کوم چې وکولی شو بیرته ترې یاد مبلغ ترلاسه کړو.

د ۱۳۹۸ هـ ش کال د مالیې وزارت د راپور په اساس افغانستان د ۸.۲۶۵ میلیارده افغانیو په اندازه له مختلفو جهتونو قرضدار دی، په کوم کې چې International Monetary Fund) IMF ، Asian Development Bank (ADB) ، Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC) ، Islamic Development Bank (IDB) او نورو نړیوالو ادارو قرضونه هم شامل دي او په ځینو یې د سود په ورکړې مجبور او مکلف یو.

دولت په ۱۳۹۸ م کال کې ۱.۱ میلیارده افغانیو په اندازه د قرض قسطونه تادیه کړي او ۹.۴۲ میلیونو په اندازه یې سودیا هم ربحه تادیه کړې. که چیرته دې ارقامو ته وکتل شي نو پوه به شو چې واقعا هم له آی ایم ایف د پور اخیستلو زیان نسبت ګټې ته زیات دی. له آي ایم ایف څخه پور اخیستل مونږ ته هغه وخت په ګټه و چې سیاسي ثبات، امنیت، عدالت، شفافیت او د سرمایه ګذارۍ چانسونه مو له ځآنه سره لرل.متاسفانه که پدې وضعیت کې پور واخیستل شي نو د یو څو مشخصو کړیو تر منځ به

(c) ketabton.com: The Digital Library

وويشل شي او هيڅ کومه بله نتيجه به پرې مرتبه نشي او دا به د راتلونکي نسل سره ستره جفا وي.[۳۸]

همدا اوس د تازه راپورونو له مخې په افغانستان کې د فساد ضد سفيرانو ډلې د هغه څه په اړه اندېښنه ښودلې چې دوی يې د فساد ضد هڅو پيکه کيدل بولي. دغې ډلې له حکومت غوښتي چې د فساد ضد هڅې د سمونونو د اجنډا سر ته راولي. دا اندېښنې د يوناما له کلني راپور وروسته څرګندې شوې چې پکې په افغانستان کې د فساد ضد اوږدمهالو تګلارو پلي کېدو او د د دغه هدف لپاره د بنسټونو په رغېدو کې په بيا بيا څنډ اندېښنه ښودل شوې.

د يوناما راپور او د سفيرانو ډلې دواړو د فساد پر ضد د مبارزې د پخوالي پايلې د سولې را روان بهير او په جينوا کې له افغانستان سره د مرستو را روان کنفرانس ته زيان اړوونکې بللې. دغې ډلې په افغانستان کې د پراخ فساد له منځه وړل او د سولې او پرمختګ لپاره مهم بللی او ويلي يې دي چې د سولې را روانې خبرې له ټولو لورو غواړي چې پر يوه او بل د پړې اچولو پر ځای د روڼتيا ، حساب ورکولو او د قانون واکمنۍ لپاره بنسټيزو ګامونو ته ژمن پاتې شي.

د برېتانيا او اروپايي ټولنې په پراويزه مشرۍ د يوناما،ډنمارک، جرمني،جاپان،امريکا،استراليا،کاناډا،ايټاليا، ناروې، نړيوال بانک، ناټو ملکي استازولۍ،برېتانيا او اروپايي ټولنې د استازوليو د مشرانو ګډ فساد ضد ګروپ په افغانستان کې له فساد سره د مبارزې د هڅو پخوالی د سولې د روانو هڅو لپاره زيان اړوونکی بللی.

---

[۳۸]. وګوره: له **IMF** **څخه پور** اخيستل په ګټه دی او که په تاوان؟ | اصلاح انلاين

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره میاشت په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د استازي دفتر یا یوناما په خپل تازه راپور کې ویلي له فساد سره د مبارزې لپاره د اوږدمهالو او بنسټیزو جوړښتونو رامنځته کېدل بیا بیا ځنډېدلي او په تېره بیا د فساد د لویو موارد په برخه کې د مؤثرو څېړنو او څارنو په نشتون یې اندېښنه ښودلې وه.[39]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

الف– لومړي ۱۶ کلونه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړیوال بانک د څېړنو له مخې په هېواد کې له ۲۰۰۱ کال څخه تر ۲۰۱۶زېږدیز پورې[40] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعیت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټیټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غني په وینا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړي وږي ویده کېږي.

له ۲۰۰۱ز وروسته په افغانستان کې تر یو څو کلونو پورې امنیت ټینګ شو، د بهرنیانو مرستې زیاتې شوې او له همدې کبله په یو شمېر ټولنیزو او اقتصادي سکتورونو او برخو کې پرمختګونه ولیدل شول؛ خو بیا هم د نړیوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقریباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده .له ۲۰۰۱ ز کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او

---

[39]. وګوره: د' فساد ضد سفیران 'افغانستان کې فساد ضد مبارزه پڅه بولي...

https://www.bbc.com/pashto/afghanistan-۵۳۳۵۹۰۷۶

[40].وګوره: د ستراتیژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز (۱۶- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۶ لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمايه داري نظام يوه نيمګړتيا دا هم وه چې شتمنی يې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دويم: په ۲۰۰۷ز او ۲۰۰۸ز کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳.۳۶ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱ز او ۲۰۱۲ز کال کې د غربت سلنه تر يوه بريده کمه شوه، خو په ټوله کې بيا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شي. په ۲۰۱۱ز کې دا کچه ۸.۳۵ سلنه شوه او معنا يې دا وه چې د افغانستان ۹ ميليونه وګړي بې‌وزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو يې په غربت کې ژوند تېراوه.

دريېم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سيمو کې مېشت دي او د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کليوالو سيمو کې تر ټولو زياته ده.د نړيوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سيمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروي. د دې ترڅنګ د کوچيانو له نيم څخه زيات (۸.۵۱ سلنه) هم د غربت له کچې ټيټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زياته په شمال ختيزو، مرکزي لوېديزو، ختيزو او سوېلي ولايتونو کې ده او تر ټولو کمه بيا مرکزي او سوېل لويديزو ولايتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختيزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷ز په پرتله په ۲۰۱۱ز کې د غربت کچه ټيټه شوه

پنځم: په (۲۰۰۷ز-۲۰۱۲ز کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ويش يې په دا ډول دی :سوېل لوېديځ :نيمروز، هلمند، کندهار، زابل، ارزګان. مرکز: کابل، کاپيسا، پروان، وردګ، لوګر، پنجشير.

لوېديځ :بادغيس، هرات، فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فرياب؛ سوېل :غزنی، پکتيکا، پکتيا، خوست. ختيځ :ننګرهار، کنړ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېدیز :غور، بامیان، دایکونډی؛ شمال ختیز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولایتونو په کچه تر ټولو زیاته بېوزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له یو میلیون څخه زیاته ده، ورپسې په نورو ولایتونو کې.

د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

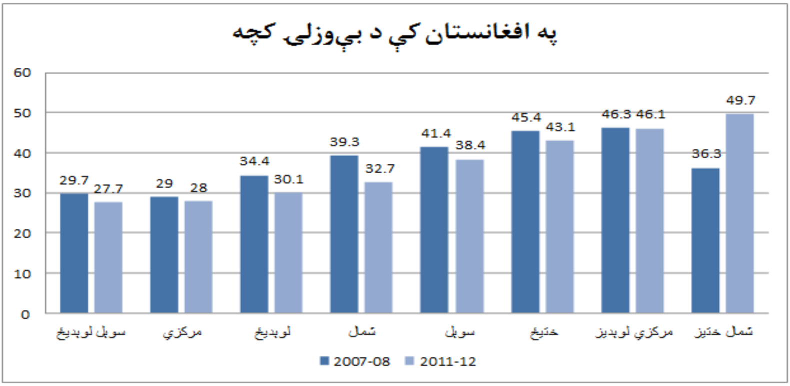

شېږم: په کال ۲۰۱۱ز کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړیوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په ځینو ولایتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې ده:

ولایت	د بېوزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولایت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزنی	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکې وضعيت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروي، چې د خورا بد وضعيت ښودنه کوي. که افغان حکومت دوی ته د زده کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمينې برابرې کړي، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غريبو کورنيو ماشومانو چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۶.۷۵ سلنه يې بې‌سواده دي. او د هغو غريبو کورنيو اولادونو چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، يوازې ۱.۷ سلنه يې ابتدايي ښوونځي بشپړ کړي دي. همدارنګه په بې‌وزله او غريب پاړکي کې د بې‌کارۍ شرحه هم ۴.۸ سلنه او د نسبي بې‌کارۍ شرحه ۱.۴۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نويو زيږېدلو ماشومانو څخه ۶۶ يې له زيږېدو لږه موده وروسته مړه کېږي او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذايي مصؤنيت نه لري. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادي پرمختګ، د زده کړو له زياتېدو، د بې‌کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

ب– ۱۳۹۷ لمريز کال:

په کال (۱۳۹۷ لمريز) د غوائي په مياشت کې د يو خبر له مخې ولسمشر غني د بې وزله هېوادوالو د شمېر زياتوالی د شرم وړ وباله. ده وويل چې هېواد کې د بې‌وزلۍ کچې زياتوالی لامل شوی چې ټيکاو رامنځته نه شي. دې وړاندې ويلي و:«کله چې بې‌وزلي له پنځوس سلنې زياته شي، ټولنه به څنګه ټيکاو ته ورسيږي؟ فقر د ټيکاو دښمن دی».

دا په داسې حال کې چې د غويي مياشت په۱۶ مه نېټه د احصايي ادارې افغانستان کې د بې‌وزلۍ کچې په اړه د خپلې څېړنې پايلې اعلان کړې.

د دې څېړنې له مخې تير کال (۱۳۹۶ل) د افغانستان ۵۴ سلنه وګړي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې وزلۍ تر کرښې لاندې ژوند کاوه.

د څېړنې له مخې هغه کسان چې د ورځې له سلو افغانيو لږ عايد ولري ژوند يې د بې وزلې له کرښې لاندې دی. دې بنسټ دا څېړنې دوه کاله مخکې کړې او ښايي د هغو کسانو شمېر زيات شي چې د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.که څه هم ولسمشر په دې وروستيو کې ويلي وو چې ٣ ميليونه هېوادوالو ته به کار پيدا کوي، خو بيا هم د بې وزله کسانو تازه راوتلې شمېرې يې د شرم وړ بللې وي.له دې سره ځينې بې وزله کورنۍ وايي د ملي يووالي حکومت له رامنځته کېدو وروسته يې اقتصادي حالت خراب شوی.[٤١]

ج- ١٣٩٨ لمريز کال:

د چنګاښ په٣٠مه، کال ١٣٩٨ لمريز (٢٠١٩ /٧/٢١) د نړيوال بانک لخوا د افغانستان پر اقتصادی حالت نوی خپور شوی راپور ښيي چې د افغانستان اقتصاد په ٢٠١٨ ز کال کې په اقتصادي پاليسيو کې پر اصلاحاتو سربېره، نږدې دوه سلنه وده لرله، چې له دې سره به بېوزلې لاپسې زياته شي او د ژوند شرايط به نور هم ستونزمن شي. دغه شپږمياشتنی راپور چې نن خپور شو د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناځرګند سياسي وضعيت ګډې اغېزې، چې له کبله يې افغانستان په سويلي اسيا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده موندلې، په ډاګه کوي.

په افغانستان کې د نړيوال بانک رييس هينري کرالی وايي:" افغانستان د وچکالۍ سربېره ډېربډونکې ناامنۍ، ټاکنو پورې تړلې مبهم سياسي وضعيت او په امنيتي مرستو کې احتمالي کموالي جدي ننګونې سره مخ

---

[٤١]. طلوع نيوز ، ١٨ غوايي، کال ١٣٩٧ لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له دغو جټکو هره یوه د ودې پر وړاندې قوي خنډونه جوړوي، او افغانستان له دې ټولو جټکو سره په یو وار مخ دی". دغه راپور وايي چې په افغانستان کې لا اقتصادي مدیریت پیاوړی دی. د دولت پالیسیو په انفلاسیون کمولو، عوایدو راټولولو او خورا کم بودیجوي کسر په ساتنه کې مرسته کړې.

د نړۍ وال بانک د کال (۱۳۹۸المریز) راپور له مخې د افغانستان اقتصاد د ۲۰۱۸ م کال په لومړیو شپږو میاشتو کې، نږدې دوه سلنه وده لرله. دغه شپږ میاشتنی راپور چې د چنګاښ میاشتې په ۳۰ مه نېټه باندې خپور شوی، د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سیاسي وضعیت ګډې اغېزې، هغه عوامل په کې ګوته شوي دي چې له کبله یې افغانستان په سویلي اسیا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده کړې. د دې عواملو سر بېره د ټاکنو مبهم وضعیت، سیاسي بې‌ثباتي، اداري فساد، بیکاري، له هېواد نه د شخصي پانګې تېښته او په امنیتي مرستو کې احتمالي کموالی هغه څه دي چې د اقتصاد وده یې دې حالت ته رسولې ده.

اوس‌مهال افغانستان نه یوازې دا چې له امنیتي او سیاسي بې‌ثباتۍ سره مخ دی، بلکې له یوه بد اقتصادي وضعیت سره هم مخ دی. اقتصادي وده کمه ده، بې‌کاري ورځ تر بلې زیاتېږي، مالي بحران روان دی، شخصي پانګونه له نشت سره برابره ده او افغانۍ هم ورځ تر بلې خپل ارزښت بایلي.

که چېرې په تېره یوه میاشت کې د افغانۍ د ارزښت ټیټېدو ته ځېر شو، نو په تېرو ۱۸ کلونو کې لومړی ځل دی، چې افغانۍ د ډالر په مقابل کې په دومره لویه کچه خپل ارزښت بایلي...په اوږده مهال کې ډېرې چټکې ودې ته اړتیا ده چې د بېوزلۍ په اوسنۍ لوړه کچه کې د پام وړ ټیټوالی راولي. د دې راپور له مخې، د ډېرې چټکې ودې امکانات شتون لري، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځته کېدل یې ځانګړو شرایطو ته اړتیا لري.

ښاغلي کرالی وویل: "دولت باید ډېر کار وکړي چې د سوداګرۍ چاپېریال ښه کړي، د ټاکنو پروسه پرته له خنډه پلې کړي او په راروانو سختو میاشتو کې د اداري فساد او کمو شویو مالي منابعو د خراب مدیریت مخنیوی وکړي. نړیواله ټولنه هم د خصوصي سکتور او ودې د تقویې په برخه کې یو حیاتي نقش لوبولای شي، هغه داسې چې د امنیت او پراختیایي چارو لپاره خپلو مرستو ته دوام ورکړي او یقیني کړي چې دا مرستې د دولت له پلانونو سره ډېرې همغږې او تړلې دي".

دغه راپور څرګندوي چې له طالبانو سره هر راز سیاسي جوړجاړی به مهمې اقتصادي ګټې ولري ځکه چې له دې سره به د باور فضا رامنځته شي او په بهر کې مېشت افغانان به وهڅوي چې له خپلو پانګو او تخصصي مهارتونو سره افغانستان ته راستانه شي. د دې ګټو ترلاسې په امنیتي حالاتو کې له پایدار او ژور ښه والي وروسته رامنځته کېدای شي.

ښاغلي کرالی زیاته کړه: "که هر څه پېښ شي، چټکه وده به یوازې هغه وخت شونې وي چې امنیت ښه شي او دولت د خصوصي سکتور ودې ته ژمن وي، داسې چې د پانګوالو حقونو ته درناوی ولري او د افغانستان هغه لاسته راوړنې، چې په تېرو شاوخوا دوو لسیزو کې یې د پیاوړو او بې پرې دولتي بنسټونو د رامنځته کېدو لپاره کړي، وساتي.[۴۲]

د– ۱۳۹۹ لمریز کال:

د تیر کال (۱۳۹۸) په وروستیو او د سږ کال (۱۳۹۹ لمریز) په لومړیو کې زموږ هېواد د نړۍ د ځینې نورو هېوادونو په څیر د کورونا (کوید ۱۹) وبائي

[۴۲]. نړیوال بانک: د افغانستان اقتصادی وده له جدی ننګونو سره مخ ده د مطبوعاتي خپرونې شمېره۲۰۱۹/SAR:: ۲۰۱۹/۰۷/۲۱ › press-release › https://www.worldbank.org

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ تر پوښښ لاندې راتلل، د يو شمېر هيوادوالو پدې ناروغۍ اخته کيدل، دحکومت لخوا په بيلابيلو ښارونوکې د محدوديتونو او ګرځبنديز اعلانيدل، د وضعې له امله د بيکارئ زياتيدل او د زياتو هېوادوالو پر اقتصادي ژوند باندې ستره اغيزه کيدل، دا ټول په هېواد کې يو غير مترقبه حالات وه چې د زياترو هېوادوالو بې وزلي ورسره زياته شوه.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نيم نفوذ څخه زيات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.[۴۳] کرونا ويروس او ګرځبنديز نړيوال اقتصاد ته سخته ضربه رسولې ده. پر افغانستان يې اغيزې ډيرې دي، ځکه چې زيات شمېر خلک په ورځني مزد ګوزاره کوي.[۴۴]

په ځای د دې چې حکومت د ناروغۍ او د اقتصادي بد وضعيت په وړاندې صادقانه چلند کړای وای، متاسفانه پدې سختو حالاتو او بوګنونکو شرائطو کې حکومتي چارواکو پر ځای د دې چې ځان پالنه او ځان څرونه پرېږدي، د شته امکاناتو په رڼا کې د ولس خدمت وکړي او آن که اړتيا شي خپل شخصي امکانات هم د بې وزلو په خدمت کې ولګوي، ددې توقع برخلاف هغوی ستر خيانتونه وکړل لکه څرنګه چې يې مخکې يادونه وشوه.[۴۵]

او د موجوده نظام په لمنه کې د عام ولس د فقر او بې وزلۍ کچه راکمول به څومره امکان ولري؛ ځکه چې دا نظام وازمايل شو، سره د هغو زياتو امکاناتو چې نړيوالو ورته برابر کړل دغه موخه ترلاسه نه شوه، نو لدې وروسته به څنګه امکان ولري!؟ مګر داچې د الله تعالی په فضل او مرسته لومړی په ولس او بيا په دولت کې جزري بدلون رامنځ ته شي.

---

[۴۳]. وګوره: د کورونا ويروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداری زياتوالی...

[۴۴]. وګوره: د کرونا ويروس پر مهال روږه او د بې وزلۍ زياتيدلDW - ... All media |

[۴۵]. وګوره: صفحه ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې

داچې نيستمني او فقر مصيبت او ستونزې دي، نوطبيعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغيزې پرېږدي او د خلکو عقايد، افکار او سلوک اغيزمن کړي، همدارنګه بيلابيلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بيکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو يادونه شوې:

لومړی: ناوړه اغيزې:

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه:

فقر او خواري د انسان په عقيده باندې منفي اغيز او تاثير لري، او دا تاثير بې په هغه چاپيريال کې خورا زيات وي چېرته چې طبقاتي نظام، طغيان او سرکشي خپل او ج ته رسيدلی وي او نيستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر څنګ ژوند کوي. دغوره پيړيو لويانو (سلف صالحينو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره يوسه)). او په يوې ماثوره وينا کې راغلي چې: ((كاد االفقر أن يكون كفرا - نژدې ده چې فقيري کفر وګرځي)). [۴۶]

نو داچې د فقر او نيستمنۍ اغيزه زياته ده، آن تر دې چې کله نا کله د يو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، بايد چې يو مسلمان لدغسې مصيبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ

[٤٦] - وګوره: مشكله الفقر وكيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليكنه ۱۵ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

۲۰- - صحيح البخاري : كتاب الزكاة باب (۱۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَالْفَقْرِ [۴۷] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نیسم)).

باید چې یو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنیوي لپاره هم زیاتې هلې ځلې وکړي، پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئولیت ادا کړي، او پرینږدي چې یرغلګر او کفري ځواکونه د اړتیاوو پوره کولو او نیستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځینې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاریخ په اوږدو کې دکمونستي نظریه خپریدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کیدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نوموړې پدې لپاره یو ښکاره بیلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګیان یې کامیاب نه شول، او د نوموړی مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستي تیري وروسته په هېواد کې د پرلپسې ګډوډیو په نتیجه کې غربي موسساتو، مسیحي تبشیریانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځینې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي[۴۸] او په ځینې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسیدلي دي، دا هم یو واقعیت دی چې باید سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او دېته ورته د نورو پېښو او حالاتو د مخنیوي لپاره باید با احساسه مومن هوډمن افغانان مټې را بډوهي،همدارنګه پدې اړه دعوتګران او علماء کرام خپل مسئولیت او فریضه تر سره کړي..

[۴۷]. صحیح ابن خزیمة

[۴۸]. پدې اړه زموږ لیکنه (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او مخنیوی یې) کې یو څه تفصیلات شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې مسيحي محرف دين ته د بلنې په وسايلو کې يو هم غريبو او بيچاره وګړو ته د معيشيت وسايل برابرول او يا ماديات ورکول دي، نو بايد چې مسلمانان د هغو خلکو لاس نيوي ته زياته پاملرنه وکړي چې د فقر او يا لوږې له مصيبتونو سره لاس په ګريوان وي، همدارنګه په اسلامي ټولنو کې د اسلامي عقيدې د اسلامي دين د حقانيت او د نورو دينونو د بطلان شرحه کولو لپاره په امت کې د يوې د عامې بيدارۍ رامنځ ته کولو هلې ځلې ډېرې شي.

۲- پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه :

په يو حديث شريف کې ذکر شوي :"يو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته يې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و، سبا مهال چې خلک خبر شول ورته يې وويل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بيايې بل وارچې زکات ويشه، نو په تصادفي ډول زناکارې ښځې ته يې ورکړ، کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ، نو په خوب کې ورته ځوك راغی ورته يې وويل : ستا زکات ورکول غل ته کيدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارې ته ورکول کيدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[۴۹]

په يو حديث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زياته پناه غوښتله، نو يو چا ورته وويل: ای د الله پيغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زياته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمايل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[۵۰] کله چې يو سړی قرض واخلي او (احيانا) دهغې متعلق خبره کوي، نو دروغ وايي او که وعده کيږدي، نو نه يې پرځای کوي.[۵۱]

[۴۹]. صحيح البخاري ، کتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدين

[۵۰]. متفق عليه

[۵۱]. وګوره: مشکلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د يو سړي اخلاق منفي لور ته روانيږي او قرض او پور ته زياتره هغه خلک اړ کيږي چې بې وزله وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځينې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بيلابيلو بداخلاقيو کې اخته دي، نو وبه وينو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ يو ستر لامل فقر او بې وزلي ده.

۳- پر فکر باندې د فقر اغيزه:

فکر ته هم نيستمني يو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنيفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشيباني رحمه الله په هکله نقل شوي: يوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وينځه يې ورته راغله خبر يې ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وويل: خواره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهې څلويښت مسئلې وويستلې. او په خپله د امام صاحب په هکله ويل شوي چې هغه به ويل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي .

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايي: ((**لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ**[٥٢]- د غصې په حالت کې دې قاضي د دوو کسانو ترمنځ فيصله نه کوي)).او فقهاو په غصه او غضب باندی د قاضي سختـه لوږه، تنده او نور اغيزناك انفعالات هم قياس کړي دي.[٥٣]

پر وګړو باندې د فقر د دې ذکر شوو منفي اغيزو سربېره پر ولسونو او ټولنو باندې هم بيلابيلې اغيزې لري، همداراز د غه پديده د بيلابيلو ناخوالو او ستونزو زيږوونکی ده. په راتلونکې موضوع کې زموږ په ټولنه کې د موضوع اړونده مهمو ستونزو او ناخوالو څيړنه او څرګندونه شوې ده.

---

[٥٢]. متفق عليه

[٥٣]. وګوره: مشكلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ١٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زموږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې يې ناوړه اغېزه کړې مهم يې: ناپوهي ، بيکاري، ګدايګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه، پرديسي او هېواد پرېښودنه، او نورو ته احتياج دی، چې وضاحت او څرګندونه يې پدې توګه ده:

۱– ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تيري له امله زموږ د هېواد يو زيات شمېر ښوونځي ړنګ شول. او هغه کوم ښوونځي چې د کمونستانو په وخت کی موجود وه، ډېرو يې خپل د نصاب او زدکړې معيار له لاسه ورکړی ؤ..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتماد‌ئ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زيات شمېر زدکوونکو درسونه پرېښودل. د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمينو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او يو زيات شمېر د لوړو زده کړو محصلين د بندي کيدو، جهاد کې د برخه اخستو او يا له هېواد څخه د هجرت کولو په سبب له لوړو زدکړو پاتې شول.

متاسفانه چې د کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته زموږ د هېواد تعليمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځينو هغو سيمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخيست د زدکړې بهير ته يې زيات تاوانونه ورسيدل.

د روسانو او کمونستانو د يرغل له امله چې زموږ ولس له بيلابيلو ستونزو او کړاوونو سره مخ شو د هغه مهال په انقلابي شرائطو کې د ځينو احصائيو له مخې په هېواد کې د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنې ته رسيدلې وه،چې لدې امله زموږ هېواد په تعليم او فرهنګ کې له ډېرو غريبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد ونو څخه شمېرل کيده. [٥٤]

که له يوه پلوه د روسانو تيري او په هېواد کې جنګونو زمونږ د ولس په تعليم او تربيې باندې اغيزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچيانو د بې سوادئ او له تعليم څخه د محروم کيدولامل شو. زمونږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعليم يې نه ؤ پوره کړی د فقر له امله ونتوانيدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپيريال په هغو شرائطو کی چې يو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمينه برابره وه ځينو بې وزله کورنيو خپل ماشومان د يو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل چې پدې طريقه د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژيم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د يو شمېر مهاجرينو د راستنيدو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر بايد چې جدي اقدامات شوي وای، ترڅو په هېواد کې د زده کړې يو مناسب چاپيريال برابر او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامينځ ته شوی وای، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډيو د دې کار مخنيوی کړ.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهير کې کوم پرمختګ ونه شو؛ځکه چې د هېواد شرايط جنګي او له سترو ګواښونو سره مخ ؤ..

د اسلامي امارت له سقوط نه وروسته او په اوسنۍ مرحلې کې چې زمونږ هېواد ته بې شمېره پيسې هم راغلی خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو. لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵ المريز د سنبلې مياشت په ۱۵مه

---

[٥٤]. وګوره: افغانستان در سايه سياست ،اقتصاد و فرهنك محمد حليم تنوير، ص ۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیته د یونسکو د سازمان په یو راپور کې ویل شوي ؤ: ((لږ تر لږه یوولس میلیونه افغانان چې عمرونه یې له ۱۵ کالو لوړ دي د بیسوادۍ له کبله زورېږي، د سواد زده کړې د ملي پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته دي څلور دیرش سلنه چې اتلس سلنه یې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي)).

په کال (۱۳۹۶ لمریز) کې په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وویل شول چې لس میلیونه افغانان بې سواده دي، خو (په کال ۱۳۹۷ل) د یو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو په شمېر کې یو میلیون زیاتوالی راغلی ؤ او د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۶۳ سلنه یاده کړې وه.[55]

په کال (۱۳۹۸لمریز) کې د ملګرو ملتونو د سواد زده کړې د نړیوالې ورځې 'سېپټمبر اتمه (۲۰۱۹ز) لپاره شعار دا ؤ چې هرچاته باید په خپله ژبه د سواد زده کړې زمینه برابره شي. دغه نړېوال بنسټ د دغه ورځې لمانځنه د حکومتونو، ولسي ټولنو او نړیوالو مرسته کوونکو ته یو فرصت وګڼله چې په وینا یې کولی شي په نړۍ کې د سواد زده کړې کچه لوړه کړي .افغان حکومت هغه مهال وویل تر ۲۰۳۰ پورې به، دغه هېواد کې شته لس میلیونه بې لوستو، له ډلې ۷۰ سلنه د زده کړو خاوندان کړي.

د پوهنې وزارت وایي، دغې موخې ته د رسېدو لپاره یې د سواد زده کړې اوسنۍ عملي کېدونکې پالیسي باندې له سره کتنه کړې او د لا ډېرو مرستو او امکاناتو جلبولو په پار یې له لوړو افغان چارواکو او بهرنیو موسسو سره لیدنې، کتنې هم پیل کړې او هغوی ورسره د مرستو او امکاناتو ژمنې کړې دي.

دې وزارت په ۲۰۱۳ کې ژمنه کړې وه چې تر ۲۰۲۰ میلادي کاله پورې به په

[55]. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې د لوستو کسانو شمېر له ۳۱سلنې څخه ۴۶ سلنې ته لوړوي، خو اوس چې ۲۰۲۰ میلادي کال ته چې یوازې څلور میاشتې وخت پاتې د دغه وزارت چارواکي مني چې تاکلي موخې ته نه دي رسېدلي خو په وینا یې د لوستو وګړو کچه یې ۴۲ سلنې ته لوړه کړې ده.

دغه مهال یو ځل بیا د یاد وزارت د سواد زده کړې معینت سلاکار ژمنه وکړه چې تر ۲۰۳۰ پورې به په افغانستان کې د هغو شته لس میلیونو نالوستو له شمېره ۷۰سلنه به یې د لیک او لوست خاوندان کړي. د هغه په وینا هرکال په افغانستان کې سل زره هغو کسانو ته چې عمر یې لوړ وي د سواد زده کړې معینت ورته د لوړو زده کړو زمینه برابروي.

د ۱۳۸۸ لمریز کال د یو راپور له مخې د پوهنې وزارت د یو شمېر نادولتي بنسټونو په مرسته پدې کال په هېواد کې د سواد زده کړې ۱۵ زره کورسونه لرل چې شاوخو ۴۵۰۰زده کوونکي پکې په زده کړو بوخت ؤ. د پوهنې وزارت د معلوماتو له مخې هغه وخت د هېواد شاوخوا ۶۰ سلنه خلک نالوستي ؤ، او په چټکۍ سره د نفوس زیاتېدا، بې وزلي، ناسم دودونه او جګړه هغه لوی لاملونه دي چې په افغانستان کې د شته لس میلیونه بې سوادو پر شمېر درې اعشاریه اووه میلیونه نور هم ور زیات شوي ؤ.[٥٦]

[٥٦]. د سواد نړیواله ورځ: هرچاته په مورنۍ ژبه زده کړه غواړو- بي بي سي پښتو ۸ سپتمبر ۲۰۱۹ -(۱۷ وږی ۱۳۹۸ل).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- بيکاري:

بيکاري هم زمونږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زيات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د يو هېواد يا د ټولنې اداري نظام- چې حکومت دی- فلج شي او له کاره ولوېږي، نو بيا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمينې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان يو له هغو مملکتونو څخه دی چې د پرمختيايي هېوادونو په ډله کې راځي او نظر د نورو پرمختيايي هېوادونو په پرتله باندې پدې هېواد کې بيکاري په زياته اندازه سره شتون لري.

بيکاري يوه داسې پديده ده چې د يو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغيزه او منفي اثرات لري او ددې په وسيله پر نورو اقتصادي تحولاتو باندې اغيزه کوي يعنې که چيرې په يو مملکت کې بيکاري شتون ولری، نو يقينا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عايد شتون نه لري او چې عايد شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخيستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي يعنې توليد صورت نه نيسي او ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورنې ناخالص توليدات او ملي عايد کميږي چې د يو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود رامنځ ته شي دغه مملکت د بوديجوي کسر سره مخامخ کيږی بيا په دغه حالت کې د دې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او يا هم له نړيوالو موسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړيوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړې شرايط لري.[57]

[57]. ټول افغان،درېنۍ د ۱۳۹۲ لمريز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بيکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکريا ۳۰/ ۶/ ۲۰۱۶م

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هېواد کې د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړتیا لرونکي وګړي له کارونو او وظیفو محروم دي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوۍ، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کیږي، همداراز ځیني هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانیږي یوازې زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخوا خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په ماموړینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کیږي، یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کیږي، او یا د کار له ټاکل شوي وخت نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کیږي...

زموږ په اند ضرور نه ده چې هر تعلیم یافته شخص دې په دولت کې پر وظیفه باندې وګمارل شي. د اسلامي لارښوونو په رڼا کې خلک باید دحکومتي وظیفو ترلاسه کولو هڅه ونه کړي؛ ځکه چې هغه یو مسئولیت دی او سبا د قیامت په ورځ د هغې په اړه پوښتنه کیږي. بلکې په ټولنه کې باید د کارونو لپاره لارې هوارې شي، ترڅو هر وګړی په آسانۍ سره د خپل مسلک برابر ځان ته کار انتخاب کړي او دهغې له لارې ځان او خپلې کورنۍ ته حلاله روزي وګټي.

۳- ګدایګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري، ځوانان، ماشومان، معیوب او ښځې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي او ګدایګري کوي. یو زیات شمېر کدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ددغسې وګړو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه لیدل شي چې ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وایي، ځینې یې ځانونه داسې ښیې چې ګویا رنځوران او یا ټپیان دي، یا خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ په حالت کې د سرک یا د لارې پر غاړه تم اچوي، او پدې طریقه هغوی د بیمارۍ او صحت خرابۍ له ګواښ سره مخ کوي..

د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بیلابیلې طبقې دي په بیکارۍ ، تنبلۍ ، ځان بې اعتمادۍ، بد سلوکۍ، د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره ځانونه په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیداکولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زمونږ سپیڅلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له سختۍ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَى، وَالسُّفْلَى السَّائِلَى)).[۵۸] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه

۵۸- صحیح مسلم ، کتاب الزکات

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)). [۵۹] څوك چې له خلكو څخه د هغوي مالونه د خپل مال زياتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقيقت كې دا د اور يوه سكروټه غواړي، نو خپله خوښه يې ده چې ډېره غواړي او كه لږه.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)). [۶۰] له تاسې به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال كولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت كې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې كومه ټكړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وكړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په كور كې څه نه لرې؟ هغه وويل د خره يوه كته شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو، همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پكې څښو. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله عليه وسلم دواړه په لاس كې ونيول او اعلان يې وكړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وكړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته هغه شيان وركړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې وركړل او ورته يې وفرمايل: پدې يو درهم خواړه واخله او كورته يې يوسه

---

[۵۹] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة

[۶۰] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پدې بل باندې تر خځ واخله او ماته يې راوړه . . نو چې کله يې ترخځ راوسته ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه گورم! هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي : هغه څوک چې ډېر محتاج وي او هيڅ نه لري، بل هغه څوک چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لگولی وي او بل هغه څوک چې د وينې او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي .[٦١]

علامه يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث کی مونږ گورو چې :

الف- د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم هغه سړي ته له زکات يا صدقاتو له مال نه څه ورنه کړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو گام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپېژاند.

ت- د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم گدايگر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د گدايگرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د ستونزي د حل طريقه يې ورته وښوده او هغه مشکل يې ورته په کاميابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنگه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -

---

[٦١]- حديث په: (سنن أبي داود ، كتاب الزكاة، باب ٢٥) کې ذکر شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدايګرۍ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره شتون لري.

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار په واسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کيږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو ګيډيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅاوه چې دهغه دشخصيت، توان، شرايطو او چاپيريال سره مناسب و او د کار آله يې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

خ- پنځلس ورځې فرصت يې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه يې ورباندې پوره کيږي او که نه؟ نو که چيرته مناسب نه وي او يايې غوښتنه نه پوره کوي بله طريقه ورته وښايې.[٦٢]

نو د ګدايګرې د مخنيوي په ميدان کې دا هم اړينه ده چې اړونده ګدايګرو لپاره د حکومتي او موسساتي ارګانونو له لورې د هغوی د وضعيت برابر کارونه مهيه کړل شي، ترڅو يو له يوې خوا د هغوي اقتصاد ښه شي او له بلې خوايې د کار او زحمت انتاج ټولنې ته ګټه ورسوي.

همدارنګه د ګدايګرو او فقيرو وګړو د پالنې او تعليم لپاره ځانګړې تعليمي پروژې په کار واچول شي..

٤– ناروغي او مرضونه:

په دې کې شک نشته چې زمونږ په هېواد کې د پرديو ګټو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو له د ژوند د نورو برخو په څېر پر صحت او

٣٠- وګوره: فقه الزکات، د يوسف القرضاوي ٢/٨٩۴- ٨٩٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغتيا باندې هم ناوړه اغيزی پريباسلې دي.

دا څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بيماريانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکټرانو او د طبي وسايلو له نشتوالی او يا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره بايد ووايو چې د هېواد د بيارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څير په صحي برخه کې هم ډېرې بوديجې مصرف شوي او مصرفيږي، خو هغه مطلوبه نتيجه ورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بيا رغاونې په پروسۍ پيل کيدو باندې د کافي وخت په تيريدو اوس لا هم زمونږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغيو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغيو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ايا مونږ د دې ناروغيو متخصصين ډاکټران نه لرو؟ او که ستونزه په دوبانو کې ده؟ که هر څه وي، خو بيا هم ملامتيا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نيولو سره د خلکو په حياتي مسايلو باندې لوبې کوي.

بايد ووايو چې که له يوه اړخه د هېواد د ورانې او ويجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغيو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغيو په زياتيدو او خپريدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پديده د فقر او نيستئ يوه ناخواله او بده اغيزه ګڼل کيږي، د دې حقيقت له ډېرو بيلګو څخه يوه بيلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۶ لمريز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي: له (۱۵۰۰۰۰) هېواد ولو څخه زيات د هيپيتات په ويروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تيريدو سره زياتيږي؛ ځکه چې په هېواد کې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهۍ کموالی، د تعليم کموالی، او د ټولنې فقر دی.

د ناروغيو او صحت په برخه کې چې په کال ۱۳۹۷ل د سرطان د ناروغانو په اړه کوم شمېر ښودل شوی چې (۲۰،۰۰۰) وګړې پرې اخته دي او هر کال (۱۶۰۰۰) هېواد وال د دې ناروغۍ له امله مړه کيږي دا هم د ځانګړې اندېښنې وړ خبر دی.[۶۳]

د يوې څېړنې له مخې په افغانستان کې ۲۱ سلنه مړينه د زړه د ناروغۍ له امله ده. د روغتيا د نړيوال سازمان له خوا د افغانستان د عامې روغتيا وزارت له لارې د هېواد په ۲۲ ولايتونو کې د زړه د ناروغۍ په اړه څېړنه شوې، وروستي معلومات ښيې چې په افغانستان کې ۴۴ سلنه مړينه د غير ساري ناروغۍ له امله چې په هغې کې شکر، تنفسي ناروغۍ، د زړه ناروغي او سرطاني ناروغۍ دي چې ۲۱ سلنه مړګونه يې بيا د زړه د ناروغۍ له امله دي.[۶۴]

د کال ۱۳۹۸لمريز په وروستيو کې چې کله زموږ هېواد ته د کورونا ناروغي (کويد ۱۹)[۶۵] راداخل شوه، نو د دې وبائي ناروغۍ په مخنيوي او درملنه کې حکومت لازم ګامونه وانه خستل،او له بهر نه چې د دې

---

[۶۳]. وګوره: MoPH reports ۱۲,۰۰۰ cancer deaths per year – Afghanistan.

[۶۴]. بي بي سي پښتو، ۱۳۹۸/۷/۱۴ لمريز (څېړنه: هرو سلو کې ۲۱ افغانان د زړه له ناروغۍ مري).

[۶۵]. د کرونا يا کويد ۱۹ ناروغي د ۲۰۱۹ زېږديز کال په وروستيو کې د چين هېواد په اوهان ښار کې پيدا شوه او په ډېرې چټکۍ سره په ټوله نړۍ کې خپره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ د مخنیوي او درملنې لپاره کومې پیسېٔ او وسایل راغلي ؤ،دا هر څه د خاینو وګړو د خیانت ښکار وګرځیدل.بلکې د ځینو شنونکو په اند دکرونا ویرس زموږ په هېواد کې د فساد لپاره لاره هواره کړه.[66]

د الله تعالی په فضل پرته له دولتي او حکومتي مرستې د عام ولس بې شمېره ناروغان په خپلو شخصي امکاناتو سره روغ او جوړ شول.

۵– خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دلیل موجود نه و چې یو مسلمان دې د بل مسلمان وینه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځینو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد یو ځل بیا د داسې مصیبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زیاتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نیستۍ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پیسې پیداکړي او خپل اقتصادي مشکل پرې حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره یې د یو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي باید چې په خپلو کړو وړو پښیمانتیا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالی ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو یا د وضعې د سمون په بنیاد وردانګلي وي الله تعالی به د

---

[66]. وګوره: رادیو آزادي، ثور ۰۱, ۱۳۹۹،

او وګوره: کورونا ویروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې

https://tkg.af/pashto/۲۰۲۰/۰۵/۱٤/%DA%A۹٪D۹٪۸۸٪D۸٪B۱٪D۹٪۸۸٪D۹٪۸٦٪D

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی فیصله کوي او نژدې ده تاریخ او راروان شرایط او حالات داهم راپه ګوته کړي چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه ؤ.

۶- پردیسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غریبۍ او بد اقتصادي وضعیت له کبله زیاتره دوو ګاونډیو هېوادونو پاکستان او ایران ته تلل، چې ایران ته به په تګ کې ډېر ستونزي موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی..

بلکې یادو دواړو ګاونډیو هېوادونو ته زموږ د ولس یو زیات شمېر وطنوال ځانګړې اړتیا لري، او هلته د ورتللو لپاره بیلابیل ستونزې او کړاوونه ګالي، چې پدې نژدې وخت کې ایران ته نن ټکی اسیا (شنبه، ۱۳ دغوایي په ۱۳ مه، ۱۳۹۹ل): د ایران سرحدي پولیسو د هغو پنځوسو تنو افغان کارګرانو په سیند لاهو کول،کومو چې غوښتل د ذوالفقار سیمې له لارې ایران ته په قاچاقي ډول واوړي،[٦٧] همدارنګه له یادې پېښې وروسته د نوموړي هېواد په یزد ولایت کې دګډوالو په ګاډي باندې د پولیسو ډزې کول، د هغې اور اخستل، او د افغانانو ټپې کیدل یا سوځیدل دا هم یوه خورا زیاته بوګنونکی پیښه ده.[٦٨]

حقیقت دادی چې موجوده حکومت د هېوادوالو په غم کې نه دی، او نه داسې مطلوب ګامونه اخلي چې په وسیله یې په داخل او بهر کې هېوادوالو ته هوسایي ورسیږي. دا په بې شمېره پیسئ او بودجې او امکانات چې حکومت ته ورکړل شول ایا نه شو کیدای د یو معقول او ګټور پلان له مخې یې په ایران او

---

[٦٧]. وګوره: د **ایران** سرحدي پولیسو **۵۰ افغان** کارګران **په سیند** لاهو کړي – نن...

[٦٨]. وګوره: **ایران کې** د سوځېدلي افغان فریاد؛ "لږ اوبه راواړه، وسوځېدم... BBC - "

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان کې مهاجرين په خپل هېواد کې ميشته کړي وای؟
اصلاً مونږ له خواخوږو او وړتيا لرونکو چارواکو څخه بې برخه يو، هغه چارواکي چې د رعيت په وړاندې د خپل مسئوليت احساس وکړي، او خپل ماموريت په سمه توګه اداء کړي، او مخکې لدې چې د خپل کور د آبادئ په فکر کې شي، د رعيت د آبادۍ لپاره هلې ځلې کوي..

کله چې په ١٣٩٥ لمريز کې د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرينو د راستنيدو غوښتنه وشوه، او هلته پر مهاجرينو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو يو زيات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول، حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره يو څه مرستې په نظر کې نيولې وې څه يې ورکړ شوې، خو بيا وروسته هغه مرستې هم د درغليو ښکار وګرځيدې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او يا په خوله باندې وينا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځينې حکومتي جهاګيرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخليږي چې په يو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګيردارۍ کوي، الله تعالی دې دغسې خاين، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له ذکر شوي کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال وليدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بېچارګۍ او بيکارئ سره مخ شول- بيرته د پاسپورټونو په وسيله پاکستان ته ولاړل..!

پدې کې شک نشته چې هېوادول مو له له هر بله ځايه زيات دوو رقيبو ګاونډيو هېواد ونو (ايران او پاکستان) ته زياته اړتيا لري، ترڅو پکې واوسيږي او يوکپ مړۍ پکې پيداکړي او هغه وګړي چې غربي او کفري

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو ته ورځي، که څه هم ځيني يې له شتمنو کورنيو څخه دي، خو بيا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کېدل يا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکيو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کېدو حقيقت خو له هيڅا پټ نه دی.

له رب العالمين څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې يو اسلامي عادلانه او پياوړی نظام رامينځ ته کړی، څو د نورو ستونزو د مخنيوي سربېره د مهاجرينو بيرته راستنيدو او په هېواد کې يې ميشته کولو ته پاملرنه وکړي او هم د وطن او هېواد پرېښودنې مشکل ته د پای ټکی کېږدي!

٧–په نشه يي توکو روږدي کيدل:

د افغانستان په ګڼ مېشتو ښارونو په ځانګړې توګه کابل ښار- د هېواد پايتخت دی- په چوکونو، کوڅو او کنډوالو کې هغه ځوانان تر سترګو کېږي چې لويه بهانه يې بيکاري او غريبي ده، او يا هغه ځوانان چې د سياسي يا هم اقتصادي مشکلاتو له امله له افغانستان نه همسايه او يا هم د نړۍ نورو هېوادونو ته ګډوال شوي ؤ. چې اوس يې زياتره بېرته له بهرنيو هېوادونو په زور يا هم په خوښه افغانستان ته راستانه شوي ي. زياته برخه يې په مخدره توکو روږدي شوي ؛ نه سرپناه لري او نه هم د روزمره ژوند د پر مخ بېولو لپاره اړين توکي. نه د افغان حکومت او نړيوالې ټولنې له لوري د دوی ژوند ته کومه توجه شوې.

که څه هم هر کال د نشه يي توکو پر وړاندې د مبارزې په برخه کې په ميليونونو ډالره لګول کېږي، خو پر دې سربېره هر کال د نشه يي توکو کاروبار زور اخلي او په نشه يي توکو د روږدو کسانو شمېر زياتېږي. وروستي راپورونه ښيي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس مهال د لويانو تر څنګ په دغه ناوړه پديده ماشومان او مېرمنې هم روږدې شوې دي.[٦٩]

همدارنګه په زندانونو کې پر نشه يي توکو باندې د بنديانو اخته کيدل، او هغوی ته نشه يي توکې په آسانۍ باندې رسيدل داسې يوه پديده چې سل په سلو کې يې حکومتي اړونده چارواکي مسوول ګڼل کيږي، پدې اړه د افغانستان د مشرانو جرګې د شکايتونو اوريدو کميسون د افغانستان د زندانونو مشر د يو لړ پوښتنو لپاره د ملي شورا ودانۍ ته بللې و. د سناتورانو لومړۍ نيوکه دا وه،چې ګواکې د افغانستان زندانونه د روږدو کسانو پر استوګن ځايونو بدل شوې دي.

د مشرانو جرګې د شکايتونو اورېدو د کميسيون مرستيال وويل چې زندانونه روزنځي وي، خو په افغانستان چې څوک زندان ته ولويږي ددې پر ځای چې وروزل شي، په نشو ککړيږي: زندانونه روزنځي دي، سمه ده کنه، خو کوم کسان چې د افغانستان زندانونو ته ځي نه يوازې دا چې روزل کيږي نه، بلکې ډيری يې پر نشو روږدي کيږي..[٧٠]

يو شمېر خلک وايي له يوه پلوه که زندان د کړاو ځای دی، نو بل پلو يو روزنځی هم دی چې زندانيان په کې د نشيي توکيو او نورو ناوړو بوختياوو څخه ژغورل کيږي. خو د افغانستان په ځرخي پله زندان کې حالت بل راز دی. نه يوازې دا چې روږدي کسان په کې له روږديتوبه نه ژغورل کيږي، بلکې روغ رمټ ورغلي زندانيان هم په کې په هيروينو، اپينو، چرسو او نورو نشو روږدي

---

[٦٩]. وګوره: په نشه يي توکو روږدي ماشومان ډېر شوي pashto -

[٧٠]. وګوره: ګڼ افغان بنديان په نشو روږدي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. د کابل د ځرخي پله زندان روغتیایي څانګې ته ورغلیو یو شمېر روږد زندانیانو و ویل چې دوی دننه په زندان کې په نشو روږدي شوي دي.

له دوی نه یوۀ تن داسې وویل: "خراب شو نو، په زندان کې خراب شو، زندان له نشیي توکیو ډک دی په کیلو کیلو موندل کیږي څومره دې چې په کار وي پیدا کیږي، خو چې پیسې درسره وي، زه هم په زندان کې په هیروینو روږدی شوی یم،دا نشیي توکي ملاقاتیان او پولیس راوړي ، که خپله پولیس په کې ښکیل نه وي، څوک یې راوړي، اوه ترلې دروازې دي، پر کومه لاره راځي که پیسې ورکړي د نشیي توکیو ډکه لارۍ هم رالیږدولای شې".د ځرخي پله په روغتیایي مرکز کې پر دنده بوخت ډاکتر چې د خپل نوم له خپرولو یې ډډه کوله ومنله چې لږ شمیر روږدي کسان له بهر چاپیریاله روږدي رالیږدیدلي او ډیر شمیر په زندان کې دننه روږدي شوي دي.[71]

دعامې روغتیا وزارت د راپور له مخې په کال (۱۳۹۷المریز د غوایي په میاشت کې) په هېواد کې د نه شیانو شمېر دریو ملیونو ته رسیدلې دی. او په یو بل راپور کې- چې د همدې کال د جدي په ۲۹ مه نیټه خپور شوی ؤ - د نومړي وزارت د سروې له مخې تازه شمېرې ښودلې وه چې د هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معایناتو کې د نشه یي موادو د استعمال نښې نښانې لیدل شوي دي، دا کسان په مستقیم او غیر مستقیم ډول د نشه یي موادو له زیان سره مخ دي. دا یوه لویه ستونزه ده چې د ځینو عواملو له مخې د نشه یي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه یي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې یوه بله ستونزه داده چې ځیني معتادین طبي درمل او صنعتي مواد د نشه یي موادو په ډول استعمالوي.[72]

---

[71]. وګوره: BBC Pashto - افغانستان - په ځرخي پله زندان کې نشیي توکي...

[72]. ازادي رادیو جدي ۲۹, ۱۳۹۷ لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه:

دموجوده حکومت له پيله تر اوسه پورې د مخدره موادو پر ضد مبارزې په نتيجه کې څه ځانګړې لاس ته راوړنه نه ده شوې. د ځينې راپورونو پر اساس ويل کيږي چې له هغه راهسې چې دامريکا په مشرۍ بهرنيو عسکرو پر افغانستان لښکر کشي کړي ده په دغه هېواد کښې د کوکنارو کر او توليد زيات شوى دى. سره لدې چې په تيرو کلونو کښې دنشه ايزو موادو د جړې د ايستلو لپاره زياتې ژمنې شوى وې او پر افغانستان باندې د بريد پر مهال د امريکا يو شعار دا وو چې په افغانستان کښې به دنشه ايزو موادو توليد له مينځه يوسي، خو څرنګه چې دامريکا لخوا دافغانستان د جنګ د ختميدا شعار متحقق نشو، نو هغه شعار هم تحقق ونه موند، بلکې په دغه هېواد کښې دنشه ايزو موادو توليد څو برابره زيات او لا په زياتيدو دى..[٧٣]

پدې ځاى کې د مخدره او نشه يزو توکو د مخنيوي په موخه دا لاندې وړانديزونه د پام وړ ګڼو:

۱. د الله تعالى د رضاء لپاره او د د ينې وجيبې او مسئوليت له مخې بايد چې هر مسلمان د دې ناروا کار په مخنيوي کې هلې ځلې وکړي.

د ايماني وجدان او احساس له مخې يو مسلما بايد پرانسان باندې ترحم او مهرباني ولري، همدارنګه يومسلمان يوازې د بل مسلمان د نجات او ژغورنې لپاره نه بلکې د ټول انسانيت د لارښوونې او هوساينې لپاره هلې ځلې او کوښښونه وکړي.

مونږ د داسې يو پيغمبر صلى الله عليه وسلم امتيان يو چې الله تعالى د ټولو عالمينو لپاره رحمت راليږلى او پر لارښوونو کې يې يوازې پر

---

[٧٣]. وګوره: Pars Today ويبپاڼه ١٧/ ٥ / ٢٠١٧م

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانيت نه بلکې پر حيوانيت باندې هم د رحم کولو تاکيد شوې دى. نو مسلمان ته د هغه په پيروۍ کې دا مسئوليت هم سپارل شوې چې د خلکو لپاره د رحمت او مهربانۍ پيغام ولري.

ايا دا به مناسبه وي چې يو مسلمان دې په خپل شاوخوا کې روږدي کسان (لکه شرابيان، پوډريان او چرسيان) ګوري او د هغوى په وړاندې دې خپل مسئوليت ته پاملرنه نه کوي؟

همدارنګه يو مسلمان دې ځينې داسې د پوډرو معتادين ګوري چې له حيواناتو څخه هم زيات ذليله ګرځي او بيا دې ورته فکر من کيږي نه، د هغه پر حالت دې د ده په زړه کې پر انسانيت باندې د ترحم ولوله او جذبه نه راپيدا کيږي، د داسې پريوتو او ځپل شوو وګړو د ژغورنې لپاره دې کوښښ نه کوي، يا لدې تباهۍ څخه د نورو مسلمانانو او انسانانو د د ژغورنې او ساتنې لپاره دې کوښښ نه کوي؟

٢ – د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د شرعي قوانينو د نافذولو د ژمنې له مخې د نورو جنايتونو او جرمونو ترڅنګ د نشه يې او مخدره موادو د استعمال، پير او پلور او پر هر ډول معاملاتو باندې په صدق سره بنديز ولګوي، نه داچې د حکومتي دوايرو له لارې د داسې جرايمو د ترسره کولو لپاره لارې هوارې شي..

ايا زموږ حکومت به د ځينو هغو اسلامي هېوادونو غوندې - لکه د سعودي شاهي حکومت- داسې يو اقدام وکړي چې له مخې يې د مخدره موادو معامله کونکو ته سخته سزا ورکړل شي؟

د نوموړي حکومت د علماو مجلس او اړونده ديني سرچينې دمخدره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موادو سوداګرۍ، ترویج او بیلابیلو معاملاتو په وړاندې د شرعي دلایلو په رڼا کې دې لاندې نتایجو ته رسېدلي دي:

الف. هغه څوک چې مخدره مواد قاچاق کوي د هغه سزا وژنه ده؛ دا ځکه چې د دې توکو په لېږد او قاچاق کولو باندې پر هدفي سیمو کې ستر زیانونه او تاوانونه رامنځ ته کېږي.

ب. هغه څوک چې مخدره شیان ترویج کوي، برابره خبره ده چې د روږدو د استعمال لپاره یې مهیه کوي، یا یې راواردوي، یا یې ډالۍ کوي، که یو څوک داسې کار د لومړي ځل لپاره وکړي، نو پر بند، درو وهلو، مالي تاوان او یا پر بدني سزا (درو وهلو) او مالي تاوان ورکولو دواړو باندې به مجازات کېږي. او که چېرې دا کار بیا هم تکرار کړي، د هغې تعزیر او سزا زیاتېږي او کېدای شي د هغه پر وژنه باندې تمامه شي.

دغسې سخته سزا چې بالآخره پر وژنه باندې تمامېږي دا د دې لپاره چې د مخدره موادو کارو بار او ترویجول په ځمکه کې له هغه فساد او تخریب څخه کم نه دی چې له امله یې خلک لوټلی او وژلی شي.

د فقهي په کتابونو کې ذکر شوي دي هغه برید کونکی (لوټمار) چې له خپل کار (لوټمارۍ جرم) لاس وانخلي، نو هغه دې وتمبول شي که څه هم پر وژنه سره وي.[٧٤]

او دکتور دوهبه الزحیلي صاحب وایي: فقهاء پدې متفق دي چې څوک بې له عذره (د درملنې له اړتیا څخه پرته) کوم مخدر شی استعمال کړي، د هغې لپاره تعزیر (اړونده لازمه سزا) ده، که هغه یې پر رټلو، وهلو، بندي کولو، د خلکو پر وړاندې اعلانولو، مالي غرامت او داسې نورو سره وي، هره کومه سزا چې قاضي او یا حاکم یې ورته تجویز کوي؛ د دې

[٧٤]. وګوره: فتاوی إسلامیة:٣٧٩/٣ (الإسلام سؤال و جواب (www.islamQA.ifor).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره چې نور خلک ورڅخه عبرت واخلي او څوک هم د جرم او ناروا شیانو په کولو سره جرات ونه کړي. حنفي او مالکي فقهاوو دا روا ګڼلې چې دغسې تعزیر کیدای شي وژنه هم وي، چې هغې ته سیاسي وژنه ویل کیږي، کله چې حاکم پکې مصلحت وګوري او د جرم نوعیت د وژنې موجب وي لکه داچې یو څوک په تکرار سره د نشه یې یا مخدره موادو کار ترسره کوي (او خپل عادت یې ګرځولی وي) یا داچې د هغې له امله په جرمونو کې اخته وي، یا د لواطت او یا قتل په کارونو کې ملوث وي.. نو پدغسې حالاتو کې د روږدي کس وژنه د ځینې معاصرو هغو مفتیانو لپاره دلیل دی کومو چې د داسې یو قانون مشروع ګرځولو وړاندیز کړی چې د هغې پر بنسټ د مخدره موادو استعمالونکي او یا معامله کوونکي په دار ځړولو سره اعدام شي، چې پدغسې کړنلاره کې به د مخدره موادو سوداګرو، قاچاق کبرو او د هغې استعمالونکو لپاره پوره عبرت او درس اختسنه وي.[٧٥]

٣ – د روږدو د درملنې او د هغوی د مشغولولو لپاره خاص بنسټونه او مزکزونه جوړول:

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادینو ددرملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه کمې دي، نو باید چې حکومت او اړونده ارګانونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کیدای شي د ځینو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي او د یو ځانګړې برنامې له لارې له یوه اړخه د روږدو د تداوي لپاره روغتونونه زیات شي او له بله اړخه داسې بنسټونه جوړ شي چې په هغې کې روږدې کسان تر هغه وخته وساتل شي چې د اعتیاد له حالته ووځي او پدې اثناء کې د هغوی د جسمي ظروفو

---

[٧٥] وګوره: الفقه الإسلامي وأدلته, وهبة الزحیلي ٧/ ٤٥٠-٤٥١.

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر د مناسبو کسبونو په زده کولو باندې هم بوخت شي..

۴- د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمي مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

۵- د اسلامي سپيځلي دين له مخې قانون د حاکم او رعيت ټولو لپاره دی، نو پدې اساس هغه چارواکي چې د شرابو په کارو بار يا د هغې په ښنبلو کې ملوث دي هغوی هم د مجازاتو لپاره د قانون منګلو ته وسپارل شي، همداراز لکه څرنګه چې د رعيت عام وګړي د نشه يې او مخدره توکو پر کاروبار باندې مجازات کيږي، بايد چې چارواکي او يا زورواکي هم ورباندې مجازات شي.

۶- د مخدره او نشه يې توکو پر ضد مبارزه کې بايد چې د شرابو پر معاملاتو باندې هم سخت بنديزونه ولګول شي او د اسلامي سپيڅلي شريعت له مخې پر شرابيانو باندې حد جاري کړای شي، څو د دې ستر جرم پر مخنيوی کې لازم پرمختګ وشي.

۷- د چرسو په کارو بار باندې سخت بنديزونه ولګول شي، د چرسو معتادينو ته هم د اسلامي شريعت له مخې اړونده سزا ګانې اعلان او ورباندې تطبيق شي، همدرانګه چرسيانو ته د درملنې پر موخه مناسبې لارې چارې ولټول شي، توبه ويستلو ته اړ شي او دهغوی له ځواک څخه دهېواد او ټولنې په ديني او دنياوي پرمختګ کې لازمي ګټې واخستل شي.

۸- که زموږ په هېواد کې شرعي حدود نافذ شي مثلا د غل لاس پرې شي، شرابخور په درو ووهل شي، زناکار ته هم خپل ټاکلې سزا ورکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خائنان او رشوت خواره د تعزیري سزا له مخې په مجازات شي، د شرعي لارښوونو په رڼا کې د غاصبانو، لوټمارانو او دوکه مارانو.. مخنیوی وشي، د مخدره موادو قاچاق بران محاکمه شي، نو تاسې څه فکر کوئ، په ټولنه کې به دا موجوده ناخوالې لمنځه ولاړې نه شي او یا لږ ترلږه کمې به نه شي؟

زموږ د هېواد د قانون او دستور په ځینې مادو کې پر اسلامي شریعت باندې د عمل او دهغې د پلې کیدو ژمنه شوي، لیکن هغې ته د عمل جامې نه وراغوستل کیږي او ځینې هغه موارد چې د بشر حقوقو سره په ټکر کې راځي او د غیر سیاسي جرمونو پورې اړه لري لکه په ناحقه سره وژنه، زنا، شرابخوري، نو د هغې پر تنفیذ کې اړونده ارګانونه او محاکم ناغیږي کوي، کله چې په هېواد کې داسې وضعیت دی چې قانون تش د کاغذ پرمخ شتون لري او عملي بڼه یې نه لیدل کیږي، نو څرنګه به مو هېواد او ټولنه لداسې سختو او سترو جرمونو څخه پاکه شي او څنګه کیدای شي د ناکراریو، جګړو او بې اتفاقیو له ناخوالو او ستونزو څخه وژغورل شوو؟

۹- هېوادوال پدې پوخ باور ولري چې زموږ د ټولو مشکلاتو او ستونزو حَل یوازې د خپل سپیڅلي دین د لارښوونو په پیروۍ کې دی او له کومو ناخوالو او نامناسبو حالتونو سره چې مخ یو اساسي علت یې د خپل دین له ښوونو څخه وروسته والی دی. او په هېواد کې مو چې کومې ناکرارۍ، ناآمنۍ او بیلابیل مشکلات دي لومړی لامل یې دانسان جوړیدنې ته نه پاملرنه او د مطلوب نظام نشتوالی دی، نو ترڅو چې په هېواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، سم نظام جوړ نه شي، پر منصب او وظیفې باندې وړ، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، مافیایي کړۍ ماتې او ختمې نه شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي، د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی سره اسلامي نظام - چې بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن، د نظام پایښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل ، د فقر او بیچاره ګئ، د نشه یې توکو او نورو ناخوالو او ستونزو ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

نو راځئ چې د هېواد او ټولنې د ستونزو او ناخوالو لمنځه وړلو، ثبات او استقرار راوستلو، امن، هوساینې او ژغورنې په خاطر د خپل سپیڅلي دین د اقامې او د هغې د شریعت او قانون د پلي کولو لپاره یو بل ته په اخلاص سره لاسونه ورکړو او پدې لار کې رغنده هلې ځلې او کوښښونه وکړو.

۸– نورو ته احتیاج:

د یوانسان بل داسې یو انسان ته اړتیا چې هغه یې له مجبوریت نه بده استفاده وکړي، یا یې مرسته او تعاون مشروط کړي، همداراز د یوې ټولنې یا یو هېواد بل هېواد دغه ډول احتیاج ځینې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا ولیدل شول چې ځینې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقیبان هېوادونه – د خپلو ګاونډیانو له مجبوریت او اړتیا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتیا وه او پدې مورد کې د ځینې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپیداشو، نو بیا ولیدل شول چې له مقاومت او جهادي بهیر سره د مرسته کوکلو په بدله کې یې خپلې ځینې داسې ګټې په نظر کې نیولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تمامیدې..

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د فقر او نیستمنئ یوه ناخواله او منفي اغیز پہ انفرادي کچه او د هېواد پہ کچه نورو تہ احتیاج او اړتیا دہ، اللہ تعالی دې زموږ د هېواوالو اړتیاوې لہ خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

باید چې یو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء پہ نیت سرہ چې اللہ تعالی یې مستغني او لہ خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووایي: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى**.[٧٦] ای اللہ زہ لہ تا څخه د هدایت، پرهیزګارئ، پاکدامنئ، موړوالي او بې حاجتئ سوال کوم)). پہ حدیث کې راغلي چې رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم بہ دغه دعاء کوله.

د دې لپاره چې لہ پورتنیو ناخوالو – چې یو عمده سبب یې فقر او نیستي دہ او لہ بله پلوہ د یرغل دوام دی- زموږ ټولنه وژغورل شي پکار دہ چې قوم او ولس تہ یو ښه بدیل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قایمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې پہ ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول تہ لومړیتوب ورکړي، د رعیت هوساینه او آرامي یې لہ مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بیارغاونې لپاره پداسې یو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې لہ یوه اړخه هېواد آباد شي او لہ بله اړه بیکاره هېواد والو تہ د روزۍ دلاس تہ راوړلو لارې هوارې شي، پہ هېواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي د ظلم درغلیو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک دیوالونه ودروي.

---

[٧٦] .صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

بې وزله او اړمنې طبقې

قرآن کریم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانايي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقیر او مسکین اصطلاح کارولې ده، همدارنګه ځینې اړمنې طبیقې یې هم په ګوته کړي چې هغه یتیمان او معیوبین دي. نو محتاج او اړمن خلک بیلابیلې ډولونه دي: برابر خبره ده که هغه سوالګر وي یا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي، سړی وي او که ښځه وي.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسیزو زیات دوامداره جنګونه وشول، دوو لویو یرغلګرو (روسانو، امریکایانو او متحدینو یې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بیلابیلې اسلحې وازمایلې.. چې له امله یې بشري ناورینونو رامنځ ته شول، افغان ولس ته یې د ځاني تاوانونو ترڅنګ زیات مالي تاوانونه هم واړول، او یو زیات شمېر هېواد وال یې له له بیچاره ګۍ او فقیرۍ سره مخ کړل.

په لاندې نقاطو کې د هېواد د زیاتو بیچاره طبقو د احتیاج څرګندونه او د هغوی د لاس نیوې او مرستې کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې داسلامي دین او د وطن د ساتنې په خاطر د یرغلګرو په دفعه کولو کې زیاته ونډه د ځوانانو وه، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړینو له امله په هېواد کې یو زیات شمېر ځوانې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بیا ورپسې هغه ښځې د میړونو په شتون کې هم په کار او کسب باندې مکلفې دي یا سوال او ګدایګري کوي. پدې لاندې نقاطو کې د دې موضوع وضاحت شوی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کی د ښځې مقام :

د طبیعت او واقعیت په بنا سره ښځه نیمه ټولنه، نیم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی. د اسلام سپیڅلی دین چې د بشریت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څیر یې د ښځې په هکله هم پوره لارښونې کړي دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حیوان په څیر هم نه کتل کیدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حیثیت باندې قایل ؤ، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغنده او ویې وفرمایل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلۡأُنثَىٰ ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ كَظِيمٞ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓۚ أَيُمۡسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمۡ يَدُسُّهُۥ فِي ٱلتُّرَابِۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[۷۷] او کله به چې لدوی نه یو چا ته د لور (زیږیدو) زیری ورکړ شو، نو مخ به یې (له خفګانه) تک تور واوخت او له غصې به ډ شو. له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښئ له امله چې خبر یې ورکړ شوی (بیا به یې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له پیغور سره سره) وساتي او که په خاوروکې یې (ژوندې) ښښنه کړي؟ خبردار! بد دي هغه څه چې دوی یې پریکړه کوي .

د ښځې د مقام اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښئ د منځه وړلو لپاره د اسلام دین هغه حقیقت رابرسیره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه یو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنیا آباده ده، الله تعالی فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ

---

[۷۷]- النحل ۵۸ - ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبًا ﴿١﴾)). [۷۸] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له يوه نفس يې راپيدا کړئ او له هغه يې د ده جوړه راپيدا کړه او له دواړو يې ډېر نارينه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

د هغه بدې انګيرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لونو په زېږېدو خفه کيږي، الله تعالی هغه حقيقت رابرسيره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوې ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ۚ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [۷۹] باچاهي خاص الله تعالی لره ده، هر څه ته چې يې اراده وشي پيدا کوي يې، چا ته چې يې خوښه شي لونړئ ورکوي او چا ته چې يې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنيا کې ښځه له سړي سره د هغه د حيثيت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده کړې، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنيا کې د خپل حيثيت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کيږي الله تعالی فرمايلي:((وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ

[۷۸]. النساء ۱
[۷۹]- الشوری ۴۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٌ فَأُوْلَـٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾)).[٨٠] او څوک چې نيک عمل وکړي له نارينو او ښځينو، پداسې حال کې چې ايمان لرونکى وي، نو دا کسان جنت ته بوځم، چې د نقير (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تيرى به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د يو حيوان په څير کتل کيدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقوقو برخورداره شوه او په قران عظيم الشان کې د ښځو په نامه يو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زياتره هغه حقونه په ګوته شوي چې دوى ورڅخه محرومې وې لکه مهر، ميراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه.

او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پيدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پيشوا او د الله تعالى د استازي صلى الله عليه وسلم په عمل او ويناو سره ډېر داسې څه بيان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقوقو پر ساتنې باندې تاکيد کوي، د حديثو په يو راويت کې راغلي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[٨١] اى الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: يتيم او ښځې حق اخلي.

له عايشي رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به په کورکې څه کول هغه وويل د خپل کوروالو (بيبيانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکى مرسته کولو) کې به مشغول ؤ او کله به چې د لمانځه وخت داخل

---

[٨٠]- النساء ١٢٣
٣٨- سنن ابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو اودس به يې وکړ (مسجد ته) دلمانځه لپاره به ولاړ.[۸۲]

دا چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم بيبيانی له ځلورو څخه زياتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ يو حکمت داهم ؤ چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي، څو هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها فرمايي ((يوه ورځ يوه ښځه چې دوه لوڼۍ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک يې وغوښت، نو ما په خپل کور کې پرته له يوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه يوه ټوټه يې خپلې يوې لور ته ورکړه او بله يې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم راغی ما د غه کيسه ورته وکړه، نو هغه وفرمايل: چا ته چې الله تعالی لوڼۍ په برخه کړي او بيا د هغوی ښه پالنه وکړي، هغه لوڼۍ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)).[۸۳]

د حديثو په يو راويت کې راغلي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((څوک چې درې لوڼۍ، يا درې خويندې، او يا دوه لوڼۍ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او پالنه وکړي، تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسيږي او بيا يې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)).[۸۴]

۳۹- صحيح البخاري ، كتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
۴۰-- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ، باب (۱۰)
۴۱- - سنن أبي داود : كتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- په ټولنه کې د ښځو محرومتيا:

دا په ډاګه ده چې زموږ د ټولنې د تيري يوه زياته برخه پر ښځو باندې تحميل شوې، موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې زياتره ښځې له ميراث نه بې برخې دي، او ځينې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په ځينې قبايلي سيمو کې ښځې د يو سامان او يا څاروي په څير پلورل کيږي، چې لدې امله دغسې خلک د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د هغه وعيد مصداق ګرځيدلي چې فرمايې: ((قالَ اللهُ: ثلاثةٌ أنا خَصْمُهُمْ يَوْمَ القِيامَةِ: رجُلٌ أعطى بي ثم غدر، ورجلٌ باعَ حُرّاً، فأكَلَ ثَمَنَهُ، ورجُلٌ استأْجَرَ أجيراً، فاستوفى منهُ، ولم يُعْطِهِ أجْرَهُ.[۸۵] الله تعالی داسې فرمايلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قيامت په ورځ جنګ کوم: يو هغه سړی چې زما په نامه عهد (ترون) وکړي او بيايې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پيسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پيسې) مصرف کړي، او بل هغه چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)).

نو راځئ چې د خپل دين د تعليماتو سره سم خپلو خويندو ته د هغوی حقوق ورکړو، ترڅو مو د الله په وړاندې مسئوليت اداء شي او د دښمنانو له نيوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلند ګوري، نو بيا د اسلام پر دين باندې نيوکې کوي، د هغوی اکثريت د اسلام د سپيڅلي دين حقانيت د مسلمان په عمل باندې پيژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دين د وګړو په کردار نه پيژندل کيږي، بلکه لومړی بايد حق وپيژندل شي او بيا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۴۲- صحيح البخاري، کتاب البيوع ، باب (۱۰۶) اثم من باع حرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د ښځو حقوقو ته پاملرنه:

الله تعالى فرمايي: ((وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ)).[۸۶] د ښځو هم (پرنارينه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه يې اداء کړي لکه د نارينه وو چې پر هغوي دي.

په حِجّة الوِداع (د وداعئ او رخصتيدو حج) کې چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د عرفات او لوى اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې يې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصيې او سپارښتنې وکړې چې يو ه توصيه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوى ته د حقوقو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ، وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)).[۸۷]

نو له الله څخه د ښځو په حق کې وډار شئ، يقينا چې تاسې هغوى د شريعت د پيروۍ د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوى عورتونه مو د الله تعالى د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي، پر هغوى ستاسو دا حق دى چې په خپلو کورونوکې داسې چا ته اجازه ورنکړي چې تاسې يې بد ګڼئ، نو که داسې يې وکړل بيا يې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوى حق خوراک او په ښه طريقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتيا ده چې ښځو ته خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځې چې له خوارئ او غريبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوى پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**السَّاعِي على الأَرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبيلِ الله، أو كالَّذي**

---

۸۶ . البقرة ۲۲۸.

۸۷ صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَصُومُ النَّهارَ، ويَقُومُ اللَّيْلَ». [88] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجرکې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره یو برابر دی او یا د هغه چا په څیر دی چې ورځ یې په روژې او شپه یې په لمانځه تیریږي.

په هېواد کې باید د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د یو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پیل شي، ترڅو وکولاشو له یوه پلوه د ښځو د ګدایګرۍ – چې خورا زیات ناوړه نتایج پرې مرتب کیږي – مخنیوی وشي او له بله پلوه شرعي مکلفیت او مسئولیت اداء شي.

د حکومت اونظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ باید په ټولنه کې دعامو خلکو آګاهۍ ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قریو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کیښودل شي، همداراز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمۍ سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کیدو د مخنیوي په برنامه کې باید دا انګیزه هم راپیدا شي چې د ښځو ګدایګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول یو ټولنیز ظلم دی چې توانمند خلک وربانديې ماخوذ دي، باید دغه ظلم او تیري ته نور د پای ټکی کیښودل شي. او هغه ښځې چې دکار او کسب توان لري، نو باید چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشیني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له یوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسیله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختیا او ترقۍ کې ولګول شي.

باید د اسلامي مکلفیت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف یې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت

٤٤- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوږول وي، او د پروژو په تطبيق کې داسې اړخونو يا موسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې د ښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزي به حل نه، بلکې زيات به شي. دې او دې ته ورته نورو سپېڅلو موخو ته موږ هله رسيداى شو چې په هېواد کې مو په واقعي معنى سره اسلامي شريعت حاکم او واکمن وي.

دويم: بې وزله ماشومان:

د اسلام سپېڅلى دين د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربيې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله يې لازمې لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې د جاهليت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ويرې وژول، نو الله تعالى په قرانکريم کې د دې کار غندنه او مخنيوى وکړ، الله تعالى فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾)).[۸۹] تاسې خپل بچيان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوى او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بيشکه د هغوى وژل لويه ګناه ده. همدارنګه فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُم مِّنْ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ۖ)).[۹۰] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ويرې مه وژنئ موږ تاسې او هغوى ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئوليت لومړى د هغه د پلار مور او بيا د هغوى د نه موجوديت په صورت کې د هغه پر

[۸۹]- الاسراء ۳۱
[۹۰]- الأنعام ۱۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوانو باندې دی، مګر د خپلوانو د نشتوالي یا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئولیت حاکم ته راجع کیږي او د دې مسئولیت په اړه به پوښتل کیږي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((كُلُّكم راعٍ، وكُلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[۹۱] هر یو له تاسې شپونکی دی او له هر یو به د هغه د رعیت او ماتحت په هکله پوښتل کیږي.

په عمومې توګه په فقیرو او نیستمنو ټولنو کی د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طریقه مسئولیت نه ادا کیږي، نو داچې ټولنه او هېواد له غربت سره مخې دلته ماشومان د خورا زیاتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي، د هغوی حقوق ورکول خو لا پریږده، بلکې پر هغوی باندې ظلم او تیری کیږي. ځینې هغه ماشومان چې د منډې او تړې جوګه دي د روزۍ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطر سره مخ دي. د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغولیدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدایګري کول، دا ټولې هغه ناخوالی دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د یو راپور له مخې ((کال ۱۳۹۶ لمریز، د قوس په ۶مه نیټه)) د افغانستان د کار او ټولنیزو چارو وزارت ویلي: په هېواد کې ۱.۳ میلیونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځینو ارقامو له مخې، ۱، ۲ میلیونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وايي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، د دولت لخوا یې لاسنیوی نه دی شوی او د خپل ژوند د تأمین لپاره خپل راتلونکي ته اند بښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او یا له خپل توان څخه څو چنده زیات بار وړي ایا هغوی د خواخوږۍ، همدردۍ او ترحم زیات وړ نه دي ؟

---

[۹۱]. متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارویو په څیر هم ونه کتل، اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي، څو یې خاوند ورباندې د هغه له توان څخه پورته بار یو نه سي، نو په طریقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر یو ماشوم باندې په کار دی .

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند یوه برخه یې په دبرانونو کې د کباړ راټولو په خاطر تیریږي، د صحت ، او روغتیا د خرابوالي له یو ستر ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کیږي هغه ماشومان چې ګدایګري او سوال کول یې پیشه ګرځیدلې او یا د قاچاق په نقلولو کې استخدامیږي انساني طبیعت به یې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوی نه صرف نظر شي ؟

باید یادونه یې وکړو چې زموږ د هېواد د بې وزلیو په لړیو کې ماشومان هم په زیاته کچه له بې وزلیو او زیانمن کیدو سره مخ کیږي، د کورونا ناروغۍ پدې اوسنیو شرایطو کې چې په هېواد کې بې وزلې لا پسې زیاته شو، د هغې ل جلمې یې ماشومانو ته هم یو زیاته برخه رسیدلی.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نیم نفوذ څخه زیات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي. ورته مهال، د ملګرو متلونو سازمان له ماشومانو د ملاتړ صندوق (یونېسېف) وایي اندېښنه لري چې د قرنطین په لړ کې ماشومان له لوږې سره مخ شي.

په افغانستان کې د یونېسېف ویاند وایي: ((موږ اندېښمن یوو چې کورونا ویروس هغوی د لوږې له خطر سره مخامخ کړي دي)).افغانستان د نړۍ تر ټولو بې وزله او نادراه هېواد دی.

دماشومانو دملاتړ نړیوال دفتر پدې وروستیو کې رپوټ ورکړی چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې اوه نیم میلیون ماشومان له خوارځواکۍ او لوږې سره مخ دي.[۹۲]

د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه:

باید چې حکومت او عام ولس د بې وزلو د لاس نیوي په برنامه کې د بې وزله ماشومانو لاس نیوي ته هم پوره پاملرنه وکړي،هغه چارواکي چې د حکومت او بیت المال په مالونو او شتمنیو کې ناوړه تصرفات کوي، خیانت او درغلي پکې کوي، یا داچې خپل مسئولیتونه په پوره توګه نه داء کوي، پدې باندې دې باور ولري چې الله تعالی به ورځخه د دې بې وزلو پوښتنه کوي..

راځئ چې د خپلو بچیانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو، د هغوی حقونه ورکړو ،د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو، او پداسې لارو چارو باندې غور وکړو چې د هغوی بې وزلي او خوارځواکي ختمه او احتیاج یې رفع شي.

د و لس او هېواد د بې زولو ماشومانو د زده کړې او پالنې په لړۍ کې باید چې دا لاندې نکات په نظر کې ونیول شي:

الف- د قوم او ولس هر ماشوم د تعلیم او تربیې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خیریه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتیا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خیریه بنسټونه تاسیس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربیې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که یو بنسټ یا یا کومه موسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي

---

[۹۲]. وګوره: د کورونا ویروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداریٔ زیاتوالی...

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کړو مرکز پرانیځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته دایر کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نیولو سره پداسې ځه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان يې پورته وي، ځو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعید کې رانه شي، اود دښمنانو د هغې نیوکې مورد ونه ګرځي چې وایي: په اسلامي هېوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کیږي.

دریم: یتیمان:

په اسلامي شریعت کې یتیم هغه چا ته وایي چې پلار یې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسیدلای.[۹۳]

یتیمان او یا پلار مړي د ټولنې د زیاتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کیږي؛ دا ځکه چې یتیم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځینې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زیات محتاج بلل کیږي؛ ځکه چې د ژوند له سختو تکلیفونو او کړاوونو سره مخ وي.

نو راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نیوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونیسو:

۱– یتیم پالنه یوه مهمه فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند، ښې سرپرستې او هغوی ته په پوره پاملرنې باندې تاکید کوي، له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنیوي کوي او د هغوی د حقونو د ضایع کولو په کلکه سره غندي، چې دغه مفهوم د قرانکریم او نبوي احادیثو په یو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

۹۳- وګوره :الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحيلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دار الفکر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- الله تعالی فرمايي: «وَلْيَخْشَ ٱلَّذِينَ لَوْ تَرَكُواْ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَـٰفًا خَافُواْ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلْيَقُولُواْ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾». [٩٤] او ودې ويرېږي هغه خلک که چيرته د هغوی له مړينې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی په هکله به انديښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب- الله تعالی فرمايلي: «وَلَا تَقْرَبُواْ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ ۖ». [٩٥] او مه نژدې کيږئ د يتيم مال ته، مګر په هغه طريقه چې سمه وي، څو چې زلميتوب ته ورسيږي.

پدې آيت شريف کې الله تعالی د يتيم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکيد کوي چې سرپرست يې بايد په مال کې ناجايزه تصرف ونکړي، مال يې په پوره امانتدارۍ ورته وساتي او چې کله له يتيمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه يې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آيت کې يې هم وضاحت شوی دی: «وَٱبْتَلُواْ ٱلْيَتَـٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓاْ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُواْ ۚ». [٩٦]" تاسې يتيمان وازمايې تردې چې کله زلميتوب ته ورسيږي، نوکه هوښيارتيا مو ورڅخه وليده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف سره مه خورئ؛ ددې له وېرې چې ستر به شي (او مالونه به يې ستاسې له تصرف نه ووځي).

---

[٩٤] - النساء ٩
[٩٥] - الأنعام ١٥٢
[٩٦] - النساء ٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم يتيم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به يې په سمه طريقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراک کوي او فقير او نيستمن سرپرست (ځوک چې يې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زياتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکيني آيت په اخر کی فرمايي: ((وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ. او هغه ځوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که ځوک فقير وي، نو په جايزه طريقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي)).

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها وايي: ((دغه آيت د يتيم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چيرې هغه نيستمن وي، د خپل کار او زحمت په اندازه دې ورڅخه خوراک کوي)). او د حديثو په يو بل يو روايت کی ذکر شوي: يو سړي له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هيڅ مال او داراي نشته او يتيم مې له سرپرستۍ لاندې دی، نو هغه ورته وفرمايل: د خپل يتيم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زياتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[97]

---

[97] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحيلی ، ۵\ ۴۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د یتیم پالنې اجر او ثواب :

الله تعالی فرمايي: ((وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ)).[۹۸] ای پیغمبره! دوی له تا څخه د یتیمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووایه د هغوی لپاره ښیګڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وینا کې الله تعالی د یتیمانو د اصلاح ، د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي یو بهترین عمل ګڼلی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپله یوه ویناکې د یتیم د سرپرستئ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي: ((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**))[۹۹] د یتیم سرپرست که یتیم یې خپلوان وي او یا ورڅخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کې داسې یو (د دووه ګوتو - مسواکه او منځنې - په څېر نژدې).

رسول ل الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))"[۱۰۰] د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی یتیم وي، ښه چلند ورسره کیږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی، چې پکې یتیم وي او بد چلند ورسره کیږي.

۳- د یتیم پالنې په اړه احساس:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د یتیم ، او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربیې او سالمې پالنې ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دلیل په ټولنه کې د ځینو یتیمانو بد رالویدل او بیا د شر په کارونو کې اخته کېدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختیا، آرامئ او تمدن په لور روانه کړو، باید چې د یتیم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول یتیمان په ټولنه

---

[۹۸]- البقرة ۲۲۰

[۹۹]- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم

[۱۰۰]- سنن ابن ماجه ، كتاب الأدب

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې مصلح او نیك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختیا کی یې له استعدادونو کار واخستل شي.

یتیمتوب څه عیب نه دی بلکې عیب پدې کې دې چې په ټولنه کې د یتیمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم یتیم ؤ، الله تعالی د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالی فرمایي: ((أَلَمۡ يَجِدۡكَ يَتِيمٗا فَـَٔاوَىٰ ۝٦)).[۱۰۱] ایا ته مو یتیم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستۍ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالی د خپل پیغمبر استازي صلی الله علیه وسلم پالنې او سرپرستۍ ته غوره لارې چارې برابرې کړې، د هغه مبارک زیږیدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار یې وفات ؤ، نو نیکه یې عبدالمطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بیا د هغه له وفاته وروسته تره یې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخیسته..

د دغه احسان په یادولو سره الله تعالی خپل استازي صلی الله علیه وسلم ته بیا دا امر کوي چې د یتیم سرپرستۍ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب یې امت ته هم شامل دی:

((فَأَمَّا ٱلۡيَتِيمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ۝٩)).[۱۰۲] نو پر یتیم باندې قهر او غصه مکوه.

باید په یاد ولرو د جهاد او هجرت پر مهال چې د یرغلګرو(روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زمونږ په قوم او ولس کې زیات شمېر یتیمان راپاتې شول او د هغوی د کفالتونو او

---

[۱۰۱] ـ الضحی ۶
[۱۰۲] ـ الضحی ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستی په لړۍ کې نه یوازې د هغوی خپلوانو یې سرپرستي وکړه، بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردۍ او مرستې ته راودانګل. د یو شمېر اسلامي مئوسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامیة..) جمعیة قطر الخیریه، لجنة الدعوة الاسلامیة، هیئه الإغاثة الاسلامیة, هیئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد پر مهال په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه وکړل، د نومورو موسسو زیاتره کفالتونه او مرستې له خلیج هېوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه لغوه شول، چې لدې امله یو زیات شمېر ییتمیان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د یتیمانو د مرستې لپاره کومې برنامې رواني دي، د نومورو مئوسساتو له کفالتونو او مرستو سره یې هیڅ مقارنه او پرتله نه شي کیدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده اداري د دې کارلپاره خاصه او معلومه بودیجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بودیجې یا له یو ځای او بل ځای ترلاسه کیږي، لومړی له خاینو لاسونو تیریږي او بیا یتیم او کورنۍ ته یې چې څه رسیږي هغه ډېر کم او نا چیز وي.

نو باید چې زمونږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئولیت او دیني وجیبي پربنسټ - لکه د خلیجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څیر - د یتیمانو کفالت او سرپرستې ته راودانګي، څو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د یتیم په پالنې او کفالت سره حاصلیږي. زمونږ وطنوال باید د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړمنو وګړو اړتیا په خپله پوره کړي او د یتیمانو د لاس نیوي په خاطر باید چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پیل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې باید دغه احساس پیدا شي او با احساسه وګړي باید پدې ډګر کې ډېر څه وکړي.

دا یو حقیقت دی چې زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو د حقوقو د ناخبرۍ، هممداراز په ټولنه کې د ظلم او تیري د عام کېدو له امله د یتیمانو حقوق هم ضایع کیږي، د یتیمانو ځینې ظالم وارثان د هغوی شرعي او ثابت حقوق ورڅخه تروري، همداراز ځینې حکومتي چارواکي یتیمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجایزه تصرفات کوي، د دغه انفرادي او ټولنیز ظلم د مخنیوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو یوه نمونه ذکر کوو چې د یتیمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بیان شوی:

الف. الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ۝١٠))[103] بیشکه هغه کسان چې د یېتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بیشکه چې دوی په خپلو خیټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژر دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوی وینا کی د یتیم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوی، هغه فرمايي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: يا رسولَ اللهِ! وما هُن؟ قالَ: الشرْكُ باللهِ، والسحرُ، وقتْلُ النفْسِ التي حَرمَ اللهُ إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَولي يومَ الزحْفِ، وقذْفُ المُحْصَناتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**)).[104] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وویل: ای د الله پیغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمایل: له الله سره شرک کول، جادو کول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د یتیم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول

[103] - النساء ۱۰

۵۸- متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو په ناپاکۍ سره تورنول.

ج. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ**)).[۱۰۵] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او یتیم حق ضایع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفئ نه ویروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تییمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبیب صلی الله علیه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمین او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**))[۱۰۶] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه له تاسې سره د کمزورو له مخه مدد کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

۴– د یتیم ښوونې او روزنې ته پاملرنه:

باید چې په هېواد او ټولنه کې د یتیمانو ښوونې او روزنې ته زیاته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به یې خپلو کورنیو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذیت ټولنې ته هم رسیږي. حکومت، خیریه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړ، کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بیلابیل فرصتونه برابر کړي، که له یوه پلوه د یتیم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کیږي، باید چې د هغې ترڅنګ د یتیم تعلیمي کفالت هم وشي.

یتیمانو ته د تعلیمي فرصتونو او تعلیمي چاپیریال په برابرولو کې باید دې ته

---

[۱۰۵]- سنن ابن ماجه (کتاب الأدب)

[۹۰]- سنن أبي داود ، کتاب الجهاد ، باب(۷۷) فی الانتصار بذی الخیل و الضعفة، وفي صحیح البخاري کتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحین فی الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءکم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیر شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې یتیمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بدیلو موثرو لارو باندې هم غوروشي، د مثال په توګه:

الف- د روزنتونو ترڅنګ باید چې په حکومتي او شخصي نمونه يي ښونځیو او مدرسو کې د یتیمانو لپاره هم د خاصې پالنې تر سیورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې یو چاپیریال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څېر یتیمان نه وي - یتیم ته په طبیعي چاپیریال کې د وخت تیریدو موقع ورکول کیږي او له بله پلوه د پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او ملګرتیا څخه هم برخمن کیږي.

ب- د یتیمانو سرپرستان او کفالت کوونکي باید چې د نقدي کفالت ترڅنګ یتیمانو ته په ځانګړو نمونه يي او ممتازو ښونځیو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمینه برابره کړي اوبیا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونیسي، پداسې طریقه چې د ښونځي او یا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې وي او د مکفول یتیم د ارزونې لپاره یوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

ج- که د ځینې ظروفو او شرایطو پر بنسټ دا اړینه وي چې یتیم باید په روزنتون کې تعلیم وکړي، نو بیا د هغو یتیمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الایتام په لیله کې ووسیږي؛ ځکه چې د خپل کلي او یا د خپلې کورنۍ په چاپیریال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډیانو ترڅنګ د یتیم وسیدل هغه له طبیعي نشأت څخه برخمن کوي.

ج- باید چې په روزنتونو کې اداري او تدریسي عمله، همداراز کار کوونکي د یتیم له حقوقو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ، ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلی ته نژدی وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، څو په خپل راتلونکې کې د هغي له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي.

څلورم: معيوبين:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی يې له منځه تللی او يا له کاره ولويدلی وي، يا دائمي رنځور وي او يا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معيوب او معذور بلل کيږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانايي يو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځينې وګړي لدې نعمت نه محروميږي، چې بيا دغسې انسان د شريعت د لارښوونو پر بنسټ له ځينو مکلفيتونو څخه معاف کيږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردۍ زيات وړ ګرځي. په قرانکريم کی الله تعالی فرمايلي دي:

الف- ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ)). [۱۰۷] په نابينا باندې کوم حرج او ګناه نشته او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کيني).

ب- ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ)). [۱۰۸] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نه

---

[۱۰۷] ـ الفتح ۱۷
[۱۰۸] ـ التوبة ۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، کله چې هغوی په الله او د هغه د استازي په وړاندې اخلاص لرونکي وي.

ج. ((لَا يَسْتَوِي ٱلْقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلْمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ دَرَجَةًۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾)).[۱۰۹] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معيوبيت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې يوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده او الله فضيلت ورکړې محاهدينو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

زمونږ په تير جهاد او قربانيو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زيات شمېر خلک معيوب او معذور شول ، چې لاتر اوسه پورې يې يو زيات شمېر د ژوند د سختيو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي.

همدارنګه د کمونستي حکومت له سقوط څخه وروسته په داخلي جنګونو کې او بيا له هغې وروسته د امريکا په بريدونو او بمباريو او داسې نورو بېلابيلو حالاتو کې يو زيات شمېر هېوادوال د معيوبۍ په ټغر کيناستل.

د معيوبو وګړو له جملې نه يې ځينې داسې هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خواو کې د خير خيرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء

[۱۰۹]ـ النساء ۹۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې وخت تیروي. باید چې دغسې ډېر بې وزله معیوب لدې خوارئ او سختیو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نیوی وکړي.

همداراز د هېواد او ټولنې ټولو معیوبو وګړو لاس نیوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معیوب او معذور وګړي چې د کار کولو یو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۱– د عامو معیوبونو لپاره پروژې:

باید چې د معیوبینو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زیاتوالی راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زیاتره د اطرافو او قریو معیوبین لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معیوبینو سره نقدي مرسته هم کیږي، نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنیو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشین آلات ورکول او بیا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

په کال ۱۳۸۱المریز کې چې کله مو پدې لیکنه باندې پیل وکړ، نو د معیوبو وګړو لپاره د پروژو په برخه کې د پلټنې پر مهال مې ولیدل چې د عامو معیوبینو لپاره د کسبونو د زده کړې په موخه په پېښور کې هغه مئوسه چې پدې میدان کې یې زیات شهرت درلود د سیدجمال الدین افغان رفاهي مئوسسه وه. د نومورې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځینو کیمپونو کې یې د معیوبینو د ټریننګ بیلابیله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معیوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې اړوند ماشين يا د کار آلات او وسايل هم ورکول، همداراز دې مؤسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټرينګ مرکز درلود چې يو شمېر معيوبو وګړو پکې بيلابيل کسبونه زده کړل. هغه کسبونه چې د نوموړې مؤسسې لخوا معيونو ته ښول کيدل مهم يې: نجاري، حلبي سازي، ويلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه وو.

۲– د نابينايانو لپاره پروژې:

پدغه ميدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او يا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې ميدان کې کومې مرستې کيږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابينان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سيمو او اطرافو يو زيات شمېر نابينان ورڅخه محروم دي.

د ليکنې په پيليزه مرحله کې مو د هجرت په ديار (پېښور) کې د نابينانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابينايانو د تنظيم) له ځينو غړو سره ليدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعاليتونو په اړه مو ورڅخه پوښتنې وکړې، چې په نتيجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نوموړئ مؤسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعيت درلود، د هېواد په داخل او خارج کی يې ۳۶۰۰ نابينايان راجستر کړي و، چې (۲۸۰۰) نابينايانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې يې د پاکستان په خاوره کې زندګي کوله.

۲ - دنوموړی دفتر د معلوماتو مطابق ځينې نابينايان لداسې کورنيو څخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او يا څلور وګړي نابينا و، د هغې د احصايې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد يې نابينا و، يوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کيمپ او بله يې د ناګمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کيمپ کې وسيدله.

۳- يو نابينا وويل: زمونږ د هېواد د نابينايانو عمده ستونزي اقتصادي دي، او دهغو نابينانو د ژوند کړاوونه لازيات دي چې د کورنۍ مسئوليت لري، ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نومورې مئوسسې د نابينايانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسسلکي زدکړې پيل کړې وې (چې سترنجيو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ، جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کيدل. همداراز د ښځينه نابينايانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سيخ ، اوداسې نور کسبونه ښودل کيدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فياض چې په خپله نابينا دی د نابينايانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي ميدان کی نابينا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه ځخه خطيب، ښوونکی، اديب، او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسايلو په ډګر کې هغوی ته تايپستي، د خط او لوست د زده کړې ځانګړی ماشين او داسې نور وسايل ښودل زيات مناسب کار دی، ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

له پخوا راهسې د نابينايانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نه ده شوې، اوس چې د هغوی لپاره کوم ښونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي کافی نه دي، زمونږ د ټولنې ډېر نابينايان په خاصه توګه د اطرافو وسيدونکي لدغسې سهولتونو محروم دي، نو بايد چې حکومت، خيريه موسسې او شتمن وګړي دې قضيې ته پاملرنه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی
د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسایل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار او کسب توان په ځان کې پیدا کړي لکه: دهقاني، سوداګري، میرزاتوب، اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طریقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتیا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نیولو څخه به بچ شي. او که چېرته یو څوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمینه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالی په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پیدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د یو بیکاره وګړي سره په کار پیدا کولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمینې برابرې کړي.او که چېرته یو بیکاره وګړی د کار د پیدا کولو په خاطر دکومې حرفې زده کړي، د کسب آلې او ماشین، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتیا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسایل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پیدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنیوی وشي، وزګارو او بیکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي، په رعیت او حکومت کې دغه احساس پیدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځیر شئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کی د کار اهمیت:

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنۍ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کیږي. کله چې الله تعالی ځمکه پیداکړه، نو په هغې کې يې برکت کېښود، روزي يې پکې پيداکړه، د هغې په داخل او دباندنې کې يې د ګټې د شيزونو زخيرې پيداکړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالی فرمايي:((وَلَقَدْ مَكَّنَّـٰكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَـٰيِشَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾)).[۱۱۰] او په تحقيق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ، او په هغې کې مو درته د ژوند وسايل او اسباب وګرځول (پيداکړل))، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالی فرمايلي: ((وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَـٰهُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَـٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَـٰتِ)). [۱۱۱] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسايلو بار کړي، او له پاکيزه شيزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالی خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا. [۱۱۲] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر داچې روزي يې په الله تعالی ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ

[۱۱۰]- الأعراف ۱۰
[۱۱۱]- الاسراء ۷۰
[۱۱۲]- هود۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ ذَلُولاً فَٱمۡشُواْ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزۡقِهِۦ ۖ. [۱۱۳] الله تعالى هغه ذات دى چې ځمکه يې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالى فرمايي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِى ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ.[۱۱۴] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ.

ځينې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډه ډه کوي، ددې انتظار باسي چې په خپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ويل په کار دي چې پر الله تعالى باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اخستلو مانع نه دى.انسان به د دنياوي اسبابو اخستلو ترڅنګ په الله تعالى باندې توکل کوي چې همدغه حقيقي توکل دى، په حديث کې راغلي دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[۱۱۵] که چيرې تاسې پر الله تعالى په ريښتيا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته يې ورکوي، هغو سبايي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بيګايي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حديث کې له ريښتيا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالى باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کيني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه

---

[۱۱۳]- الملك۱۵

[۱۱۴]- الجمعة ۱۰

[۱۱۵]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ويلي: د توکل اصل دادی چې ته يو کار چا ته وسپارې، هغې ته يې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حديث کې راغلي دي، دا يې معنی نه ده چې يو څوک اسباب او وسايل کارول پرېږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې يو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور يا مسجد کې ناست وي، او وايي چې هيڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمايل: دا داسې يو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بيشکه رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: «الله تعالی زما روزې د نيزې له سيورې ـ په جهاد سره ـ ګرځولې ده» او فرمايي: «که تاسې په الله تعالی باندې په رېښتيا سره توکل وکړې، نو داسې روزې به درکړي چې مرغانو ته يې ورکوي، هغو سبايي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بېګايي ډکې ججرې راګرځي». نو پدې حديث شريف کې د دې يادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبايي او بېګايي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به يې کار کاوه، چې هغوی زموږ پيشوايان دي.[116]

د اسلام سپېڅلي دين بېکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهميت يې زيات کړې او ددې څرګندونه يې کړې چې حلال کسب يو عزتمند او لوی کار دی، که څه هم د ځينو خلکو په نظر ځيني کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا يې د سپکوالي دليل نه شي کېدلای .د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم په يوې وينا کی فرمايلي: «**لأنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطوْهُ أو منعُوه**».[117] داچی له تاسی څخه يو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي

---

[116]. وګوره: فتح الباري ۱۱/ ۳۰۵-۳۰۶

[117]- صحيح البخاري ، کتاب الزکاة ،باب(۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر خپلې شا باندې یو ګېډی خس راوړي، وه یې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي، نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک یې ورته ورکړي او څوک یې ورنکړي.

پدې وینا کې د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کیدا ی شي ځینې خلکو ته کم ښکاري او ګټه یې ورته لږه بریښي، خو له بیګارۍ او بل چا ته د لاس نیولو (ګدایګرۍ) څخه غوره دی.

دکار اوکسب په میدان کی د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم یوازې په وینا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر یې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمایي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قراريطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[118] الله تعالی هیڅ یو پېغمبر نه دی رالیږلی، مګر دا چې ګډې یې څرولي دي، صحابه کرامو وویل: ایا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمایل: هو، ما هم د مکې یو څه خلکو ته د یو څه پیسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي، انسان ورباندې زیار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ**)).[119] هغه خوراک چې یو انسان یې له لاس ګټې څخه خوري، هیڅ بهتر اوغوره ورڅخه نشته دی او بیشکه د الله تعالی پېغمبر داود علیه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه.[120]

[118]- صحيح البخاري، كتاب الإجارة ، باب (٢٢)
[119]. صحيح البخاري
[120]- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ٣٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د شتمنيو له سرچينو ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه څيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت، صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالى په خپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځاى پرځاى کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځاى کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالى او د با احساسه کاري لاسونو لږ وال دى. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالى موږ داسې متوجه کوي: «أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾». [۱۲۱] ايا نه ګورې (اى انسانه) چې بيشکه الله تعالى له بره اسمانه اوبه راتوى کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړي. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيداکړي چې يو تر بله

[۱۲۱]- فاطر ۲۷- ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره په رنګ کې مختلف دي، او ځینې یې تک تور دي. همدا راز له خلکو او ژوندیو شیانو او له څارویو څخه چې هغه هم بیلا بیل رنګونه دي، همدا سې الله کړي دي. بیشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ویریدونکي علماء دي، په یقیني توګه الله غالبه او ببنونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آیت په وضاحت کې ویلي: «زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې د کائناتو په علم پوهیږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پیژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د ځښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسیره کوي.[122]

باید چې زموږ په هېواد کې د ثروت او شتمنیو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له یوه پلوه بیکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه وربانديې لوړه کړی شي.

زموږ په هېواد کې د یو باتدبیره او باصلاحیته نظام د موجودیت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنیات په سهي توګه راویستل شي او د هغې له عاید څخه د هېواد د فقر او بې وزلۍ په مخنیوي کې کار واخستلی شي. همدا رنګه د غرونو ځنګلونه چې زیاتره یې په خپل سری سره له منځه ولاړل لازمه ګټه واخستل شي.یوازې د یو مطلوب نظام او حکومت په موجودیت کې کیدای شي د طبیعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عاید یې شخصي جیبونو ته ولاړه نه شي.

---

[122]- اسلامي اقتصاد، حسن البناء، ژباړه صافی، ص ۲۸، چاپ ۱۳۶۷ لمریز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د شاړو ځمکو آبادول:

په هېواد کې بايد د هغه ځمکوابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړي دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بيچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همداراز هغه ځمکې چې شاړې دي او آبادولو ته يې اړتيا ده د يو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کليدي مقام لري چې د اسلام دين يې د انسان له مهمو فرايضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم دې مسئلې ته په خپلو زياتو ويناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پيروان يې د داسې ځمکو په ملکيت کې راوستلو ته هڅولي، ترڅو د هغې ابادول ټولنې ته محصول او انتاج وروبښي.[۱۲۳]

پدې هکله دا لاندې څو ويناوې د بيلګې په طريقه ذکر کوو:

الف- عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ.[۱۲٤] له عروه رحمه الله نه روايت روايت دی واي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله عليه وسلم دا پريکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالی ده او بيندګان هم د هغه دي، څوك چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندې (آباده) کړي، نو هماغه يې زيات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلی الله عليه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسيدلی د چا په وسيله چې پنځه وخته لمونځ رارسيدلی دی.

ب- عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

---

[۱۲۳]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ۱۸۳

[۱۲٤]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، ۳ \ ٤٥٤ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

«مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ».[۱۲۵] له عروه رحمه الله نه روايت دی هغه له عايشې رضي الله عنها نه روايت کوي، هغه له پېغمبر صلی الله عليه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمايلي دي: ((څوک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکيت کې نه وي، نو هماغه يې زيات حقدار دی)). عروه رحمه الله واي: پر همدې وينا او فيصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فيصله کوله.

ج – عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)).[۱۲۶] له جابر بن عبدالله رضی الله عنهما نه روايت دی هغه وايي چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنيفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابويوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکيت حق د حکومت په اجازې او منظورئ پورې اړه نه لري ..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دويم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې يوازې ابادوونکي يې څښتنان کيدی شي .[۱۲۷]

د شاړې ځمکې ابادول د يو مملکت په اقتصادي نمو او د پيداوار په

---

[۱۲۵]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).

[۱۲۶]. سنن الترمذي

[۱۲۷]- وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي.ص ۲۰۸-۲۱۱ ژباره :فضل مولا لتون، ۱۳۷۱ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتوالي کې زیات رول لري:

لومړی- د ملکیت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو یو مصدر دی، هغه چا ته یې د ملکیت سبب ګرځي څوک یې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ میوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسیږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ یو مهم لامل ګرځي.

دویم- د دولت د موارد زیاتوي: د اسلام دین خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بودیجه باندې مثبت اغیز لري؛ دا ځکه چې له یوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زیاتیږي او له بله اړخه د حکومت بودیجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، یا خراج او یا مالیه ورځي.

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې یو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به یې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راویستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کیږي، دا د هغه چا لپاره چې توان ورباندې ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي، او راویستل یې مسلمانانو ته ضرر ونه لري. نو د معدن د راویستلو په صورت به بیت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بیت المال د بودیجې زیاتیدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتیایي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[۱۲۸]

امام ابویوسف رحمه الله په خپل کتاب (الخراج) کې وايي: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر**

---

[۱۲۸]- وګوره: إحیاء الأرض الموات ،وزیرمحمد ، ص ۱۸۶- ۱۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

للخراج)).[129] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا پکې آبادي نه وي کړې، زما نظر دادی چې حاکم دی یې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آبادیږي او په خراج کې زیاتوالی راځي.

دربیم_ د ځمکی ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغیز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه یوه موخه د وګړو غذائي اړتیاوې تامینول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عملیه نه ترسره کیږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لورې یو ستر نعمت دی، او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کیږي، الله تعالی د دې نعمت یادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبۡنَا ٱلۡمَآءَ صَبّٗا ۝٢٥ ثُمَّ شَقَقۡنَا ٱلۡأَرۡضَ شَقّٗا ۝٢٦ فَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا حَبّٗا ۝٢٧ وَعِنَبٗا وَقَضۡبٗا ۝٢٨ وَزَيۡتُونٗا وَنَخۡلٗا ۝٢٩ وَحَدَآئِقَ غُلۡبٗا ۝٣٠ وَفَٰكِهَةٗ وَأَبّٗا ۝٣١ مَّتَٰعٗا لَّكُمۡ وَلِأَنۡعَٰمِكُمۡ ۝٣٢)).[130] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وریځو څخه اوبه راتوي کړي او بیا مو ځمکه څیرې کړې (د بوټي اوکشت پواسطه) بیا مو له هغې څخه دانې، انګور ، ترکاري، خونه (زیتون) او خرما را زرغونه کړیاو ګڼ باغونه، میوې (تازه او وچې) او واښه (ګیاه)چې دا ټول څیزونه مو تاسې او ستاسې څارویو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلی الله علیه وسلم د زراعت او کرنې د اهمیت او ثواب په اړوند فرمایلي دي: ((ما مِنْ مُسلِمٍ يَغرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طيرٌ، أو

---

[129] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[130] - عَبَسَ ۲۵ - ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لَهُ به صَدَقَةٌ)). [۱۳۱] کوم يو مسلمان چې بوټی کري، او يا کوم کشت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم ـ د ځمکې د مساحت زياتيدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زياتيږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شيانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فوايد لري.. [۱۳۲]

۴– مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وي ، اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځيدلې.د تير انقلاب (د روسانو د بريد له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بيا د کمونستي حکومت له ړنګيدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز يو زيات شمېر ځمکې د اوبه خور سيمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځيدې.نو بايد چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دويم هغه ځمکې- چې له پيل نه شاړې دي –چې غرب او جنوب غرب ولايتونو پراخه دښتې يې يوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او يا په مستحقو خلکو وويشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګيدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډيو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون (جمهوري نظام) په وخت کې هم ځينې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځينې مرکزي ولايتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غير طبيعي شکل سره خلک

---

[۱۳۱]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[۱۳۲]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

هستوګن شول او دغه پدیده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زیاتیدو لامل وګرځیده.

نو باید چې د دغسې غیر طبیعي پدیدو د منځ وړلو په خاطر په داسې یو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقیر او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پدیدې مخنیوی وشي. پدې معنی چې له غیر مستحقو او غاصبو جاګیردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزیع شي، ترڅو یو زیات شمېر غریب او بیچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طریقه په هېواد کې د غریبۍ اندازه راکمه کړای شي.

۵– د ځمکو د غصب مخه ډب کول:

په تیروکلونوکې ولیدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغلیو په څیر د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلیانې وشوې، همداراز یو زیات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځینو خاصو اشخاصو او یا مافیایي کړیو له لوري قبضه او غصب شوې.

د مومجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم ولیدل شول چې ځینو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې یو بل ته په مورچلونو کې کیناستل او یو بل یې ووژل.دا هم یو حقیققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو یعنې قاضیانو ځینې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته یې د پیسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسیون د یوه راپور له مخې ویل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ یې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۶ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقیق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وايي د دوی موندنې ښيي چې په ۳۰ ولایتونو کې د غاصبینو له خوا یو اعشاریه درې میلیونه جریبه ځمکه غصب شوې، چې ډېری غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولایتونو کې دي.

راپور وايي: په هغه وخت کې چې احصایه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقریبا په ۳۰ ولایتونو کې یو اعشاریه درې میلیون جریبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسوالیو او کلیو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تراوسه یې ولې غصب دي؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي اداري رئیس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي، خو وايي چې په غصب کې ځينې وزیران، ځينې وکیلان، ځينې رهبران او سیاسي ډلې لاس لري. هغه وايي: د ځمکو په غصب کې وزیران، وکیلان، رهبران او سیاسي ډلې لاس لري، له بده مرغه تراوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبین د قانون منګولو ته وسپاري)).

ځينې اړونده مسئولینو ویلي چې: څارنوالي او محکمې باید له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبین د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[۱۳۳]

---

[۱۳۳]. ازداي راديو ويب سايت ۲۲ /۶/ ۱۳۹۶المريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید وویل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرایمو د منځه وړلو لپاره یو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتیا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتیجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ایا په هېواد کې به داسې یو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنیوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاینان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي، که هغه چارواکي وي او که رعیت، که مالداره وي او که فقیر که وزیر وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرایطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ویش لپاره وړاندیزونه وکړو، نو غالب ګومان کیږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د یو قوي اسلامي نظام هیله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شریعت پر بنسټ به فیصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به یې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړاندیزونه کوو:

۱ – د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډیو په بهیر کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بیرته عام کولو په موخه یو ه مستقله اداره جوړه شي.

۲ – د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبینو سره محاسبه وشي، اوعام او خاص حقوق ورڅخه واخستل شي.

۳ – یوه اصیله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمبرداران يې حلال خواره علماء او شريعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رايج شي، عام ملکيتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقينو ته د ګټې او فايدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بيچاره ګۍ کچه راکمه شي.

۶- د ناروا کښت مخنيوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه يو هم په ځينې سيمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی يې بنګ (د چرسو بوټی) او بل کوکنار (د افين بوټی) دی، د دې بوټو دفايدې پر ځای نقصان او تاوان زيات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه توليد کيږي (چرس او افين) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زياتو تاوانونو لامل ګرځي او طبيعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصيبتونو ګرفتار شي، نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزي سره هم مخ کيږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کميږي، بيکاره او لويدلي خلک پر نورو باندې بوج کيږي.

همداراز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتيجه کې د ګټور فصل مخه نيول کيږي، د روزۍ سرچيني کميږي، د خوراکي توکو بيې لوړيږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کيږي..

زموږ په هېواد کې د مخدره موادو شاليد په هکله ويل کيږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چين څخه افغانستان ته د بدخشان ولايت له لارې راداخل شو. کله چې برتانيې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چين ته زيات مخدره مواد قاچاق کيدل چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افيمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه وخته چې افغانستان ته د افین راداخل شو، نو په تدریجي شکل یې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه ولایتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افیون پکې تولید کیده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تیریدو سره لدې ولایتونو څخه نورو ولایتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتیا، وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټی نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هیروینو تولید نه پېژندل کیده، بلکط د هغو سیاسي بدلونونو په نتیجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پیړۍ په اویاوومو کلونو (اوومې لسیزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تایلند، برما او لاوس) په سیمه کې د افیونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ایران، افغانستان او پاکستان) په سیمه کې د مخدره موادو د زیات تولید په واسطه جبیره شي.

د کوکنارو د کرهڼې شالید:

د برتانوي امبراطورۍ په دوران کې هندوستان چین ته د زیاتو مخدره موادو قاچاق کونکی هېواد وو چې په نتیجه کې یې د برطانیې او چین ترمنځ جګړې رامنځ ته شوې، هغه چې دافینو جنګونو[۱۳۴] نوم ورکړ شو. نو زموږ هېواد ته د لومړي ځل لپاره دانګریز پلوو قاچاقبرانو لخوا د چین له ځمکې څخه د بدخشان له لارې کوکنار وارد شوی چې پدې توګه په سیمه کې د غه بوټی د انګریزي استعمار له خوا ترویج شوې دی.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افینو د تولید بوټی (کوکنار) راداخل شو، په تدریجي شکل یې کښت او کر رواج وموند او هغه ولایتونه چې

---

[۱۳۴]. د برطانې او چین ترمنځ د افینو له امله جنګونه لومړی جنګ (۱۸۴۰ – ۱۸۴۲م) او دویم جنګ (۱۸۵۲ - ۱۸۶۰ م) کلونو کې رامنځ ته شوې دی. وګوره: Opium wars : WIKIPEDIA The Free Encyclopedia

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پيل کې د دې بوټي کرهڼه پکې کېده او افيون يې توليداوه: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات وو، چې د وخت په تيريدو سره لدې ولايتونو څخه نورو ولايتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر، پکتيا، وردګ، او کندهار ته هم نقل شو.

له ډېر پخوا راهسې ساحران او محلي طبيبان هم د افيون پر استعمال بوخت دي چې د هغې اغيزې او تاثيرات سحري او جادوګري ځواک ته راجع کوي، خو په وروسته وختونو کې بيا له افيون څخه د هيروينو توليد رواج وموند.

زموږ په هېواد کې پخوا د هيروينو توليد نه پېژندل کيده او د هغو سياسي بدلونونو په نتيجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پيړۍ په اوياومو کلونو (اومې لسيزې) کې منځ ته راغلل. همدارنګه په آسيا کې د طلائي مثلث (تايلند، برما او لاوس) د افيونو خراب محصولات په سيمه کې د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ايران، افغانستان او پاکستان) د مخدره موادو د زيات توليد په وسيله جبيره شي.

په افغانستان کې د افيونو توليد زياتيدو لومړی لامل په ايران کې د خميني انقلاب راتلل ؤ چې هلته پر مخدره موادو باندې بنديز ولګول شو او دويم لامل يې په افغانستان کې د کمونستي انقلاب له امله د جګړې او اسلامي مقاومت په دوران کې د نوموړي بوټي د کرنې لپاره زياته زمينه برابريدل ښودل شوي دي، چې پای کې زموږ د هېواد او پاکستان ترمنځ د ګډې پولې په دواړو خواو کې ځينې قبايلي سيمې د کوکنارو د کښت او د افيونو د توليد مرکزونه وګرځيدل او کله چې پدې دوران کې پاکستان ته د هيروئينو د توليد تکنالوژي راوارد کړای شوه، نو د پولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دوارو خواو کې ورځخه د هيروئينو توليد پيل شو.[۱۳۵]

د طالبانو د حکومت له سقوط ځخه وروسته هېواد ته د امريکانيانو له راننوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپديخوا د افيونو توليد صعودي (پورته ختلو) بڼه اختيار کړه، د دې پديدې ترشاه بيلابيل عوامل دي چې مهم يې دريښتيني مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافيايي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو ګړې د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرويين قاچاق کوي.[۱۳۶]

په کال (۱۳۹۶لمريز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسيج (تحريک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځينو چارواکو وويل چې مخدره موادو د افغانستان حيثيت او اعتبار زيانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد يوه سيمه يزه ستونزه وګڼله اود دې خبر دارې يې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافيايي ډلو له خوا د ګاونډيو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[۱۳۷]

دعامې روغتيا وزارت د راپور له مخې (په کال (۱۳۹۷لمريز د غوايې په مياشت کې) په هېواد کې د نه شيانو شمېر دريو مليونو ته رسېږي. او په يوه تازه راپور کې- چې دجدي په ۲۹ مه نېټه خپور شوی - د نومورې وزارت د سروې له مخې ورکړی شوې شمېرې ښيي چې د دې هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معايناتو کې د نشه يي موادو د استعمال نښې نښانې ليدل شوي دي، دا کسان په مستقيم او غير مستقيم ډول د نشه يي موادو له زيان سره مخ

---

[۱۳۵]. وګوره: د مخدره موادو په هکله اساسي معلومات، د اسرا مؤسسې خپرونه، ص ۶- ۸

[۱۳۶]. اصلاح ملي اوونيزه، کال ۱۳۹۵ لمريز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

[۱۳۷]. ازادي راديو ويب سايت۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا یوه لویه ستونزه ده چې د ځینو عواملو له مخې د نشه یي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه يي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې یوه بله ستونزه دا ده چې ځیني معتادین طبي درمل او صنعتي مواد د نشه يي موادو په ډول استعمالوي[138]".

له بده مرغه چې زموږ د هېواد په ځينې سيمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو يې بوخت دي، له انقلابي شرايطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځينې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دليل وايه چې دا يو حکيمي بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کېدو او بيا د هجرتونو د لړۍ له پيليدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د توليد ماده (افيون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعمالېږي. نو ايا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زموږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت يو زيات شمېر (لکه څرنګه چې يې مخکې يادونه وشوه درې نيم ميلون) خلک د نشه کېدو او پوډري کېدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصيبت لا په زياتيدو دی. ځيني څېړونکي وايي چې په افغانستان کې د نشه يي موادو کارول په نړۍ کې ساري نه لري.[139]

له موجوده جمهوري او ديموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زيات توليدونکی هېواد ګڼل کېده، خو متاسفانه چې اوس يې له توليد سربېره پدې هېواد کې له افين څخه د اړونده راويستل کيدونکو موادو استهلاک کوونکي (پوډريان) هم زيات شول، چې دا هم د ديموکراسۍ او غربي

---

[138]. ازادي راديو ويبت سايت مرغومی ۲۹, ۱۳۹۷ لمريز

[139]. د ويجه ويله (D W) پښتو ، افغانستان ، ويب سايت (۱۲.۰۵.۲۰۱۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پانګوال نظام د سيطرئ يو سوغات دی او نن سبا د معتادينو په اړه دا ګونګوسي هم اوريدل کيږي چې ګويا تر شاه يې ځينې بهرني لاسونه او داخلي مافيايي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډ او د هغو دسيسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افين، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپيځلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپيځلي شريعت کې حرام دي.

د مخدره او نشه يزو توکو د او د روږدو خلکو د مخنيوي په ميدان کې د دې ليکنې په مخکې موضوع (په اړونده مبارزه کې اړين ګامونه) کې لازمې لارښوونې شوي، پدې ځای کې په لنډه توګه لاندې نقاط وړانديز شوې دي:

۱- د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د هغه شرعي قوانينو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ريښتينې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه يې توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ايا زموږ د هېود حکومتي نظام به پدې قضيه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانينو عملي کولو ته ليواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

۲ – د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو، همدا راز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

۳ - د مخدره موادو معتادينو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له يوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتيايي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتيا لپاره تعليمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتياد يې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، بايد چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيدای شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

۷- د ناروا معاملاتو مخنيوی:

په يوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزې رامنځ ته کيږي، خلک له بې برکتيو او د روزئ د سرچينو له کموالي سره مخ کيږي. او هغه معاملات چې نن سبا يې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې يې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمايي: ((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[۱۴۰] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قيامت په ورځ به درېدلای نه شي، مګر د هغه کس په شان چې شيطان يې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ويل سود د پيروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بيع حلاله کړې ده او سود يې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار بانديې په ټولنه کې بې کاري

۱۴۰. البقره ۲۷۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کيږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکليفه د وخت په تيريدو سره ګټه ورکوي، يا به يې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ايږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتيا د توکو د نرخ د زياتيدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نيسي، او نورې زياتې خرابۍ رامنځ ته کوي.

په خپله هغه انسان چې پيسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پيسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقيقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادېدل دي، او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بيلابيل غمونه، بې برکتي او تاوانونه راځي الله تعالی فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ())).[141] الله تعالی سود له منځه وړي او خيراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالی هيڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصيبت او بلا څخه يو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره يې پيسې ورکړي وي او توبې ويستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پيسې دې واخلي، الله تعالی فرمايي:((يَاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْن ())[142] ای مومنانو له الله تعالی څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چيرې په ريښتيني مومنان ياست.

او که يو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالی او د هغه د رسول صلی الله عليه وسلم جنګ ته دې چمتو شي، الله تعالی فرمايي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا

۱٤۱ . البقرة ۲۷۶.
۱٤۲ . البقرة ۲۷۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تُظْلَمُوْنَ())).[۱٤٣] اوکه سود مو پرېنښود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تيار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېرى مه کوئ او نه به پر تاسې تېرى وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ يو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زياته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلمانې ټولنې يې هم په خپل لعنت کې راګيرې کړي، دي، داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دى- پرته له ځينې لږو بانکونو څخه- او په لويه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کيږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنيو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې يو نوښت رامنځ ته شوى دى چې زيات خلک ورباندې نه پوهيږي، بايد چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[۱۴۴] د سود درې اويا دروازې دي، آسانه يکې داده چې يو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او ببشکه تر ټولو لوى سود د يو مسلمان عزت پيمالول دي.

نو بايد چې لدې لوى ګناه، ستر جرم او په دنيا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو، همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپيڅلي شريعت حکم ته په لبيک سره ورڅخه ډډه وکړو.

---

۱٤٣ . البقرة ۲۷۹.
۱٤٤ المستدرک على الصحيحين

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سيځلي دين مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او يا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترويج کړي. نو پدې اساس بايد زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفيد نه دي او اسلامي شريعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسيقي الاتو، فحشو کيستونو ، سيډيګانو، فلمونو او نور د عياشۍ وسايلو توليد او يا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په انداز کی د خايست او ښکلا وسايل مهيه کول او داسې نور هغه شيان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضايع کولو او د بد اخلاقۍ د خپريدلو بله کومه ګټه نه لري.

رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۴۵] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي چې د سود ، جوارۍ (قمار)، مخدره موادو او داسې نور حرام معاملات يې کړي او د هغې له مدرکه يې خواړه ترلاسه کړي وي!؟

همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې يې پيسې لاس ته راوړي، د ټي وي او فضايي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجايزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او

[۱۴۵]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو بايد په خپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸- صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالی داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلی دی او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړي چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم دا سلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. «وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ﴿١١﴾».[146] موږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې ښودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نيك عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوي زه يي ګورم. او الله تعالی فرمايي: «وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ﴿٨٠﴾».[147] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښولي و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست.

او بيا دې د الله تعالی په کتاب کی دا اياتونه لولي او هغه قوم دی بيا هم د

---

[146]- سبأ ۱۱

[147]- الأنبياء ۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسپنې د ویلی کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابریکې ونه لري: ((وَلِسُلَيۡمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾)).[148] او د سلیمان (علیه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه، د سهار وخت کې تګ د هغه د یوې میاشتې تر واټن پورې و او د ماښام تګ یې د یوې میاشتې د لارې واټن پورې و او د ویلې شوې قلعئي(یا میسو) چینه مو ورته وبهوله. او داسې پیریان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به یې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پیریانو) کې به چې کوم یو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو وروڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به یې له : لوړې ابادۍ، تصویرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او په خپل ځای ولاړ (دراندہ) دیګونه . ورته مو وویل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طریقه سره) .

همدا راز بیا دې دا ایت لولې:((وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ. [149] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

[148]- سبأ ۱۲-۱۳
[149]- الحدید ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

او همداسې مهمل او بيکاره دې پرېږدي هغه کانونه چې دا مواد لري. [۱۵۰]

زموږ هېواد افغانستان له زياتو خامو موادو څخه برخمن دی، د معدنياتو کانونه، د نفتو او ګاز زخيرې لري، بايد چې د هغې د راويستلو او بيا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائې کې مرسته وکړي. همدارنګه صنايعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنيو صنايعو ته ترڅو د بې وزلو او فقيرو کورنيو لپاره د روزئ ګټلو يو مصدر او ذريعه وګرځي.

دالاندې ذکر شوي صنايع چې هنري او لاسي صنايع دي زموږ په هېواد کې زيات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولايتونو کې زيات رواج لري. ويل کيږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړی صنعت د کيفيت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مګر د ښه پاملرنې د نشتوالي، د جنګونو له امله او د ځينې هېوادونو لکه ايران، چين، ترکيه او نورو د رقابت لامله يې په کار او کيفيت کې يو څه بدلون راغی او بازار يې راښکته شو. [۱۵۱]

بايد په ياد ولرو: د هجرت په وروستيو کلونو کې د غاليو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پيمانه پيل شو. د پېښور ښار سره نږدې سيمې لکه: زرياب کالونی، افغان کالونئ، بوړه، ارباب روډ، جهانګيرآباد، او د مهاجرينو کيمپونه لکه د جلوزو کيمپ، شمشتو کيمپ او داسې نورو کې زيات مهاجرين د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

---

[۱۵۰] - وګوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباړه صافي، ص ۲۴- ۲۷

[۱۵۱] - وګوره: افغانستان در سايه سياست ، اقتصاد و فرهنګ ،محمد حليم تنوير، ص ۱۵۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کورونو څخه علاوه په پېښور او خيبر پختونخوا ځينې سيموکې د نومورې کسب لپاره سترې او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت يې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله يې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نه شي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بيا به هغوخارج ته صادرولې او هلته يې خرڅلاو د پاکستان په نوم تماميده.

ب_ ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو تړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزئ کې د کندهار ولايت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د- پوست دوزي، زيورات سازي، شبکه کاري، ظروفبرنجي، ظروف چوبي.[۱۵۲] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹– سوداګرۍ پاملرنه کول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچينه او د يو هېواد د صنعت او توليداتو بشپړونکې عمليه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې يوه مهمه وسيله ګڼل کيږي.کله چې د يو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفير په توګه کتل کيږي.

د تاريخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځينې مسلمانوسوداګرو ځانګړې رول لوبولی دی، د مثال په توګه د آسيا د لوی وچې د جنوب

۱۵۲- وګوره: مخکنۍ مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ختیځ ځینې هېوادونو لکه فلپین ته داسلام مبارک دین د مسلمانو سوداګرو له لارې رسیدلی دی.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کیږي او هغه د بیکارۍ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنیوي یو هم عنصر هم دی. نو باید چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختیا او پرمختیا لپاره لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زیاتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پیداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسیتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړاندیزونو ته ځیر شئ:

الف. زموږ هېواد چې د میوو په برخه کې غني دی، باید چې د لمدې او وچې میوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډیو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خلیج عربي هېواد ونه، همداراز د اسیا ختیځ او جنوب ختیځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړیوالو ته د افغانستان ورو پیژني، پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هېواد کې د اسلامي شریعت پر بنسټ لوایح ترتیب شي.

ج. د ټکسونو په میدان کې اسلامي شرعي قوانین مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضايي محاکمو نه وروسته په درغلیو کې ځانګړې شهرت لري - باید د هغې د اصلاحاتو لپاره یو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرۍ په ادارو کې هم بې کفایتي شتون لري، باید د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګریزو خونو کې امین او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساینې لپاره هلې ځلې وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمې آسانتیاوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته یوازې د هغو شیانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شیان چې په اسلامي شریعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي، د فحشاء او عریانۍ اړونده توکې، نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

باید هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پیغمبر صلی الله علیه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خویونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکریانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خویونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د یو څو پیسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان یې کړي.

یو مسلمان سوداګر باید پدې پوره یقین ولري چې د حرامو توکو راواردول، یا په سوداګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجایزه طریقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.باید پدې هلکه د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)). [153] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

[153]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغيز

زکات د الله تعالی لخوا پر خپلو وسمنو او بډايا بندګانو باندې يوه فريضه ده، الله تعالی د خپلو بندګانو پر ګټو او مصلحتونو باندې ډېر ښه پوهيږي، اسلامي شريعت خلکو ته ګټې او مصلحتونه راجلبوي، بدي، شر او فساد ورڅخه دفعه کوي، د الله تعالی د دين د بلنې او دعوت لارې او د هغه په لار کې د جهاد لارې تامينوي.

د اسلام په اقتصادي نظام کې زکات بنستيز مقام لري، د هغې له لارې د خلکو اړتياوې پوره کيږي، د فقر او وزګارتيا مخنيوی کيږي،د کارګرو او ځوانانو لپاره د بوختيا لارې چارې هواريږي، او د هغې په وسيله د اړمنو وګړو لپاره ښه ژوند مهيه کيږي.

همدارنګه د انساني کرامت په ساتنه، د کورنيو او ماشومانو لپاره د لازمې غذاء برابرولو، د اقتصادي خوزښت په ډګر کې شريک کيدو، د ورکړې او انتاج فضا رامنځ ته کيدو، د فساد او جرايمو په کميدو او مخنيوی کيدو کې زکات خپل ځانګړې اغيزې لري.[۱۵۴]

که زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات نظام فعالولو ته پاملرنه وشي، نو د ټولنې د اړمنو او بيچارو خلکو په نيستئ منځه وړلو کې به زيات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه د زکات مدارک او

[۱۵۴]. وګوره: الزكاة ودورها في معالجة البطالة والفقر - شبكة الألوكة
https://www.alukah.net/culture/۰/۷۳۹۴۲/

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې شتمن وګړي لرو چې پانګې یې تر ملیونونو او ملیاردونو رسیږي، نو باید چې حکومت د زکات د نظام فعالولو او په لازمه توګه رایجولو لپاره رغنده ګامونه واخلي. همدارنګه عام ولس د دې فریضې د اداء کولو او تطبیق په میدان کې خپله مرسته او تعاون وکړي.

د دې فریضې د پیژندنې،اهمیت او ی فقر او نیستئ په منځه وړلو کې یې اغیز پدې لاندې نقاطو کې واضح اوڅرګند شوی دی:

۱– د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ویل کیږي چې یو مسلمان یې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي .

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمایې: ((خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ)).[155] ای پېغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما ل څخه د زکات ویستلو په واسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کینه،ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خویونو څخه خلاصیږي.[156]

۱۵۵- التوبی ۱۰۸

[156]. وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امین الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ویلي:((زکات گناهونه له منځه وړي، د برکتونو او گټې د زیادت سبب گرځي، په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او گټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي. د نیستئ پېښې داسې ستونزې دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزله خلک به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[157]

د اسلام سپځلی دین هر یو توان لرونکی وگړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزئ د لاس ته راوړلو لپاره منډه ترړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنئ مصارف او لگښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې یې هم مصرف کړي.او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا یې نه پوره کوي، نو د داسې وگړي لگښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لگښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وگړي چې شتمن یې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلک لکه: یتیمان، کونډئ، زړې ښځې، او بوډاگان سړي ؟ څه به کوي لیوني او ساده وگړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلک؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلک کومو ته چې کار او کسب نه پیدا کیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري، خو د مزدورئ عوض یې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفایت نکوي ؟

---

[157]. وگوره: حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا دغه نوموړي خلک سخت زړئ اړتیا او ماتوونکي فقر پرېښودل شي چې له پښو يې وغورزوي او مات يې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته ګوري او شتمن خلک دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپیڅلي دین دغسې کمزوري او بېچاره خلک نه دي هېر کړي، بلکې دوی ته يې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بېچاره خلکو غنا ده چې د هغې پدې وسیله يې اړتیا پوره شي او شتمن شي.[158]

۳ – د زکات اهمیت :

زکات د اسلام ددین له معجزاتو څخه شمېرل کیږي او پدې دلالت کوي چې دا دین د الله تعالی له طرفه راغلی او بشریت ته وروستنی پیغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پیړۍ تیرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نیستمنو په اړتیاو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ. په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغی او نه د ټولنې کوم وګړي یا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قایمول په ټولنه کې کوم عارضي او یا دویمي حل نه دی، بلکې هغه د ټولنې د ټینګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کیږي، او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه یوه ستن ده .

په هغه مشهور حدیث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله ورباندې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما وایي چې د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ

---

[158]- وګوره: مشکلة الفقر، یوسف القرضاوي ص ۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی: ګواهي ورکول پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دی، لمونځ درول، زکات ورکول، د روژې مياشت روژه نيول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي.

په قرانکريم کی زکات ورکول د مومنانو، پرهيزګارانو او نيکانو له صفتونو او نښنو څخه شمېرل شوی او د هغې نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښنو څخه ګرځول شوي..

پرته له زکات ورکولو مسلمان د نيکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدايت پسې روان دي په ډله کې نه شي داخليدای، هغه خلک چې الله تعالی يې داسې وصف کړی: ((هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾)). [۱۵۹] دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نيکانو لپاره، هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندی يقين (پوخ باور) لري. [۱۲۰]

قرانکريم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ويستلو او لمانځه ودرولو سره يوځای ذکر کړي ګويا دا پدې دلالت کوي چې دا درې شيان په اسلام کې د داخليدلو عنوان دی، او دهغو په واسطه يو انسان د اسلامي ورورولۍ حق پيدا کوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي، الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ [۱۲۱] نو که چيرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو

---

[۱۵۹]. لقمان ۳- ٤

[۱٦۰]. وګوره: مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ۷۱

[۱٦۱]. التوبة ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسې دیني ورونه دي)). همدارنګه په زکات ورکولو سره وينه او مال محفوظ کيږي،الله تعالی فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡ))[١٦٢] نو که چېرې هغوی (مشرکانو) له شرک نه توبه وويسته، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ، (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي؛ ځکه چې د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوی په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خليفه داسې وينا کړې ده: ((په الله تعالی مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم، څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي، يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوی له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دالله پېغمبر صلی الله عليه وسلم ته به يې ورکولو – راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[١٦٣]

۴- د زکات نه ورکولو سزا:

الله تعالی فرمايلي: ((وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٣٤) يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ())).[١٦٤] او هغه کسان چې خزانه کوي سره زر او سپين زر او د الله په لاره کې يې نه مصرفوي، نو زيری ورکړه دوی

[١٦٢]. التوبة ٥
[١٦٣]. متفق عليه
[١٦٤]. التوبة ٣٤- ٣٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په عذاب دردناک سره، په هغې ورځې چې سختې سرې به کړی شي دغه خزانې د دوی د دوزخ په اور کې، نو داغلی به شي په هغه سره وچولی (تندی) د دوی او اړخونه د دوی او شاګانې د دوی (او ويلی به شي ورته) دا هغه شی دی چې خزانه کړي وو تاسې لپاره د ځانونو خپلو، نو وڅښئ تاسې (سزا) د هغه (مال) چې وئ تاسې خزانه کاوه به مو (په دنيا کې).

الله تعالی فرمايلي: ((وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ())).[165] او ګومان دې نه کوي له سره هغه کسان چې بخيلي کوي دوی په هغه شي چې ورکړی دی دوی ته الله تعالی له فضل خپله چې دا بخيلي (او شومتيا) خير دی (غوره دی) دوی ته، بلکې دا ناوړه کار او شر دی دوی ته، ژر به په غاړه کې ورته امېل کړای شي، هغه چې بخيلي يې کړې ده دوی په هغه شي کې په ورځ د قيامت او خاص الله لره دی ميراث (پاتې کيدل) د اسمانونو او د ځمکې او الله په هغو کارونو چې تاسې يې کوې، ښه خبر دی.

په حديث کې شريف راغلي: عن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال: قالَ رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم –: ((مَن آتاهُ الله مالاً، فلم يؤدِّ زكاتَه مُثِّل له يومَ القيامةِ شُجاعاً أَقْرَعَ، له زَبيبَتانِ، يطوَّقُه يومَ الْقيامةِ، ثم يَأخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ –يعني شِدْقَيْهِ– ثم يقولُ: أنا مالُكَ، أنا كَنْزُكَ، ثم تَلاَ: {لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ} الآية)).[166] ابوهريره رضي الله عنه له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه نقل کړي هغه فرمايلي: چا ته چې الله تعالی مال ورکړی وي او د هغه زکات يې نه وي اداء کړی، نو د قيامت په ورځ به د ګنجي مار په شان ورته جوړ کړای شي، چې دوه لشې به يې وي او د قيامت په ورځ به په غاړه کې ورته تاو کړای شي بيا به يې له دواړو ژامو نيسي او

[165]. آل عمران ١٨٠

[166]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وايي به زه ستا مال يم، زه ستا خزانه يم. بيا نبي کريم صلی الله عليه وسلم دا آيت{لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ}تر آخره پورې ولوست.

د زکات له ورکولو پرته مومنان په دنيا کې د الله تعالی د هغه نصرت او مدد مستحق نه شي ګرځيدی د کوم چې يې ورسره وعده کړې، الله تعالی فرمايي:

«وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُوا۟ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا۟ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾». [۱۶۷]او خامخا به الله تعالی مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دين مدد کوي، يقينا الله تعالی توانمند او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې(کله) الله تعالی ورته په ځمکه کې قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي، پر نيکيو سره امر وکړي او د بديو مخنيوی وکړي. او دکارونو وروستنی پايله خاص الله ته ورګرځي.

د حديثو په يو روايت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: «**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ**. [۱۶۸] هيڅ يو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالی پر وچکالۍ سره ازمايلي دي». د حديثو په يو بل روايت کې راغلي: «هيڅ يو قوم دا سې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر دا چې له باران څخه به بې برخې شي او که چيرته څاروي او حيوانات نه واى، نو هيڅکله به پرې باران نه وی وريدلی. [۱۶۹]

[۱۶۷]- الحج ۴۰- ۴۱

[۱۶۸]. المعجم الاوسط، للطبراني

[۱۶۹]. سنن ابن ماجه، کتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵– د زکات مستحقین:

په عمومي توګه د زکات مستحقین اته ډولګي خلک دي چې په خپله يې الله تعالی په خپل کلام مجید کې یادونه کړې «إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٦٠﴾».[۱۷۰] په تحقیق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقیرانو او مسکینانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورین وي، او د هغوی لپاره چې د هغوی د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله له لوري یوه فریضه ده او الله په هرڅه پوه او د حکمت خاوند دی.

الفقراء، المساكين: له فقیر نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تیرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغوی د معیوب والي یا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، یا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي، نو که ورسره څه پیدا شي پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودریدلی شي. د مثال په ډول: یتیم، کونډه، وزګار او هغه کسان چې ناڅاپي پیښو ځپلي وي.

د مسکین په لفظ کی د عاجزئ ، بیوزلئ ، بیوسئ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکینان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زیات بیوزله وي.[۱۷۱]

---

[۱۷۰]. التوبة ۶۰

[۱۷۱]. وګوره: تفهیم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ ۱۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حنفي فقهې له نظره فقير هغه چا ته واي چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او يا د نصاب برابر شيزونه لري، خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکين هغه چا ته وايي چې هيڅ ونه لري.[۱۷۲]

العاملين عليها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د ليکنې، او د هغې د ويشلو لپاره گمارل شوي وي، داسې خلک که فقيران او مسکينان هم نه وي، ليکن د هغوی تنخاگانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[۱۷۳]

مؤلفة القلوب: د زړونو تاليف يعنې د زړونو تسخيرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لگيا دي او د مال په ورکولو د هغوی جوش سړيدای شي، يا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتيدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ گرځول کيدای شي، يا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغوی د پخوانۍ دښمنۍ او نيمگړتياو په ليدلو سره له هغوی څخه ويره وي، او که په مال سره د هغوي زړونه نرم نکړای شي بيرته به د کفر لوري ته واوړي. نو د داسې رامايله کيدونکو خلکو تپاره دې دايمي تنخاگانې وټاکل شي، يا دې موقتي بخشش ورکړی شي او پدې توگه دې د اسلام ملاتړ او مرستندوي، يا حکم منونکي او فرمانبردار، يا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وگرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنيمتونو) او له نورو عايداتو نه هم مصرف کيدای شي. او که اړتيا پيښه شي، نو د زکات له بوديجې نه هم ورکولی شي لکه څرنگه چې يې پدې ذکر شوي آيت کريمه کې يادونه شوې ده. دغه راز خلکو

۱۷۲. وگوره: فقه الزكاة، يوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

۱۷۳. وگوره: تفهيم القران ۱۲\ ۲۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره دا شرط نه ده چې که فقيران، مسکينان او مسافران وي، نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نيوی کيدای شي، بلکې که هغوی شتمن او د قدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په زمانه کې ځينو خلکو ته د زړونو تسخيرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کيدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ايا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنيفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رايه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مؤلفة القلوب) ته څه ورکول نه دي روا. د امام شافعي رحمه الله دا رايه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخيرولو لپاره د زکات له بوديجې څخه ورکول کيدای شي، خو کافرانو ته نه. او د ځينو نورو فقهاو په رايه سره د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتيا پيدا شي نو ورکولی شي.[۱۷۴]

فی الرقاب: يعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړی وي چې که دومره پيسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بيې په اداء کولو کې مرسته وشي. دويم داچې په خپله د زکات په بوديجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دويم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه)، سعيد بن جبير، ليث، ثوري، ابراهيم نخعي، شعبي، محمدبن سيرين، احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله

---

[۱۷۴]- وګوره: مخکنی مرجع ۲\۲۹۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنهما) حسن بصري، مالك، احمد او ابوثور يې روا ګڼي.[۱۷۵]

الغارمين: د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ويل کيږي چې پر هغه پور(قرض) وي او له پور څخه زيات نصاب نه لري.[۱۷۶] او د يو شمېر فقهاو رايه داده چې کوم وګړي چې په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بايللی او ځان يې پوروړی کړی وي، له هغه سره دې مرسته نه کيږي، ترڅو چې يې توبه نه وي ويستلې.[۱۷۷]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود وه چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به يې خپل مالونه لګول او يا به يې ددې کار لپاره پور اخسته، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي، که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وينې تويدنې، او د مالونو د ضياع کولو مخنيوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقيقت کې يې د شرف او مروت (د سړيتوب او نيک خوي) سپيڅلی کار تر سره کړ، نو هغه ته شريعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده څو يې پور خلاص شي .[۱۷۸]

في سبيل الله: يعنې د الله تعالی په لار کې. د الله د لارې لفظ عام دی د نيکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنی کې داخليدای شي. له همدې امله ځينو علماو ويلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نيکۍ په هر ډول چارو کې لګول کيدای شي.

خو حق خبره داده او د سلفو امامانو غونډ اکثريت پر همدې قائل دی چې په

۱۷۵- وګوره: مخکنی مرجع ۲\ ۲۹۶ .

۱۷۶- وګوره: فقه الزكاة، يوسف القرضاوي ۲\ ۶۲۲.

۱۷۷- وګوره: تفهيم القران ۲\ ۲۹۶ ، ۲۹۷

۱۷۸- وګوره: فقه الزكاه يوسف القرضاوي ۲\ ۶۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيت کې له (سبيل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. يعنې هغه هلې ځلې چې موخه يې د کفر د نظام نسکورول او د هغې پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدی هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغوی د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهيزاتو برابرولو لپاره له زکات څخه مرسته ورکول کيدای شي.که يو مجاهد په خپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتياو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بيا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې په خپله خوښه خپل ټول فعاليتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول يا په دائمي ټوګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغوی د اړتياو پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي يا دائمي مرستې ورکول کيدای شي.[۱۷۹]

ابن السبيل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم په خپل وطن کی غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي,ترڅو د خپل سفر اړتياوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[۱۸۰]

۶- د زکات نظام د سمون په موخه :

زکات يو ټولنيز عمل دی چی د نظام رايجول يې د اسلامي حکومت پورې اړه لري،او په اسلامي حکومت کې بايد ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چی يې مستحق دی. د حکومت دا مسئوليت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کريم کې چې لفظ د (والعاملين عليها) ذکر شوی دا پدی باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قايمول د حکومت او دولت مسئوليت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله عليه وسلم عملي

---

[۱۷۹]- وګوره: تفهيم القران ۲\ ۲۹۷ ، ۲۹۸

[۱۸۰]- وګوره: معارف القران مولانا محمد شفيع ۴\ ۲۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنت او طريقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بيلابيلو وختونو کې د مختلفو سيمو لپاره مامورين ټاکل، او د زکات په راټولولو به يې مکلف کول، او بيا له هغه وروسته خلفاء راشدينو همدغسې کول.

علماو ويلي چې د مسلمانانو پر حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورين وګماري او اړونده سيمو ته يې وليږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلى الله عليه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدينو زکات ټولونکي ليږل؛ ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري، خو پر هغه څه نه پوهيږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځينې داسې وګړي هم شته چې سپيرتوب او بخل کوي..[181]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه بايد ځانګړې بوديجه موجوده وي چې حساب يې معلوم وي او په خپلو مستحقينو باندې وويشل شي. له پخوانيو پيړيو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بيت الزکات) درلود. د حنفي فقهې پوهانو د بيت المال د پانګې او بوديجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړي دي.

الف- د زکات خونه (**بيت الزكاة**): پدې کې به د چاراګاه د څريدونکو څارويو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورينو په لاره تيريدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کيدل.

ب- د جزيې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنيمت د مالونو خونه.

د- د بې څښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نه لري ، موندل شوي

---

[181]- وګوره:: فقه الزكات يوسف القرضاوي ۲\ ۷۴۷،۷۴۸، ۷۵۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيزونه چې څښتن يې معلوم نه وي او داسې نور .[۱۸۲]

نو بايد چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسيسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په ادارو او کميټيوکې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولايتونو څخه ولسواليو او قريو ته د زکات ادارې او کميټۍ وغزيږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي او د همهغه سيمې پر فقيرانو او متسحقينو باندې توزيع شي .

بايد په ياد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بيت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بيت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقيرو او بيچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خيراتونه چې خلک يې په خپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بيت المال ته ورکوي ، بايد چې د هغې د راغونډولو تنظيمولو او ويشلوته پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنيمت (ولجې) له مال څخه، او د ښنو (ځمکې لاندې) خزانو او کانونو څخه راويستلي سرو زرو او سپينو زرواو داسې نورو څخه د بيت المال مقرره پنځمه برخه.

ج-فئ :هغه مال چې تريدلی او تښتيدلی دښمن يې تر شاه پرېږدي او پرته له جنګ کولو مجاهدينو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول مال هم بيت المال ته ورکرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل

---

[۱۸۲]- وګوره: مخکنی مرجع ۱۲ \ ۷۵۷، ۷۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بېرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، یا هغوی ته پرېښودل شوي وي) چې داهم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزیه: هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فیصله شوې اندازې سره سم اخستلی کېږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنیو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کېږي او تر شا یې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف: هغه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکیت څخه وویستلی شي او په ټولنیز ملکیت کی ورکړی شي.[۱۸۳]

۷- لازمو نوښتونو ته اړتیا:

د فقر او بیکارئ په مخنیوي او دهغې په کمولو کې زکات ځانګړې اغیزه لري او دا داسې یوه عملیه ده چې ودري نه، بلکې د کلونو او موسمونو په تکرار سره تکرار او د حاصلاتو او پانګو په زیاتیدو سره زیاتیږي.

باید چې حکومت او د زکات اړونده اداري پدې باندې هم غور وکړي چې د زکات او یا نورو اړونده مدارکو له لارې وخت په وخت د کار وړتیا لرونکو فقیرانو ته د کسب وسایل واخستل شي، یا هغوی ته د انتاج، پیر او پلورلارې چارې برابرې شي، او پدې وسیله پر خپلو پښو ودرول شي.

پدې میدان کې شتمن وګړي او خیریه اسلامي موسسات هم پر یوڅه نوښتونو باندې فکر او غور کولی شي او د مناسبو او معقولو پلان ګزاریو له مخې د فقر او بې وزلئ په مخنیوي او یا کمولو کې خپل کردار اداء کولی شي، او دا داسې یوه تجربه او نوښتونه دي چې په ځینو ټولنو کې ترسره کیږي او ښه نتیجه یې ورکړې ده.

---

[۱۸۳] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی، ص۵۶۷-۵۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه

د دنياوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنيوي کې د ټولنې بيلابيل اړخونه مسئوليت لري چې هغه: شتمن وګړي، عام ولس، حکومت، خيريه موسسې او ټولنې ، علمي او مصلح شخصيتونه:

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بيچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپيداکولو څخه وروسته ټولنه يو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کيدی شي، او دې موخې ته د رسيدلو په خاطر د دې اړتيا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بيچاره خلکو د لاس نيوي فضايل بيان شي، ديني آګاهي او بيداري اوځانګړي مبارزه پيل شي. راځئ د بې وزلو د لاس نيوي په ميدان کې دې لاندې قرآني آيتونو ته ځير شو:

الف. الله تعالی فرمايلي دي: ((لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَـٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَـٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ)) .[۱۸۴] نيکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختيځ يا لويديځ لوري ته واړوئ، بلکې نيکي

---

[۱۸۴] ـ البقرة ۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملایکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پیغمبرانو ایمان او باور ولري، او سره د مینې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، یتیمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مریانو په ازادولو کې یې ولګوي.

له پورتنۍ الهي ویناڅخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کیږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته باید د اخلاص پر بنسټ وي په آیت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مېنه لري، خو بیا یې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي، او دا طبیعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد یې اجر او ثواب هم نشته دی.

دویم : په آیت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پیژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده یې پکې نمائنده ، او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له یو بل آیت په ډاګه همداسې معلومیږي الله تعالی فرمایي: ((وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِ ۖ)).[185] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې یې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي یاست.

دریم : د (وفی الرقاب) څخه مراد د مریانو خلاصول دي.د مریتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهلیت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنیوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مریتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال یې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځینو فقیروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بیا یې بډایا هېوادونو ته قاچاق او هلته یې خرڅلاو..

[185]. الحدید ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا بايد په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځينې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارئ او اړتيا په وجه د غلامئ پر ځير چلند او يا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، ياخو داچې زيات شاقه کارونه ورباندې کيږي، له تربيې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او يا خو د بد اخلاقيو ښکار ګرځيدلي، نو بايد چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالى فرمايي: ((وَٱبْتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ ۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِن كَمَآ أَحْسَنَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ ٱلْفَسَادَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[۱۸۶] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالى درکړې په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنيا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره ښيګڼه او مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالى پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بيشکه الله تعالى فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آيت څخه دا لاندې يو څو ټکې هم استفاده کيږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د يو بدن حيثيت لري – لکه څرنګه چې په حديث شريف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځيني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووای چې خپلو مسلمانانو وروڼو سره مرسته او ښيګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالى احسان کړی دی، لکه څرنګه چې قارون ته يې خپل قوم وويل: ((وَأَحْسِن كَمَآ أَحْسَنَ ٱللَّهُ

---

[۱۸۶]. القصص ۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِلَيْكَ ۖ - له خلکو سره ښيګڼه او احسان کوه، لکه څنګه چې الله تعالى پر تا احسان کړی دی.

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويرېږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزو ي، بلکې هغوی ته دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ۖ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونې کېدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بيچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

۲-عام ولس:

د فقر او نيستمنۍ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په عام ولس کې د همدردۍ او خواخوږۍ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړی شي، ترڅو د دې پديدې او د دې په څير نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ**

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[۱۸۷] د مومنانو په خپلو منځونو کې يو بله سره محبت کول، يو پر بل مهرباني ، او يو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه يو بدن کله چې يې يو غړی دردمن شي، نو ټول بدن يې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى**)).[۱۸۸] څوک چې څلوېښت شپې د اړتيا خواړه وساتي (زخيره کړي)، نو له الله تعالی نه بيزاره کړی شو ، او الله تعالی ورڅخه بيزاره شو، او د هرې کومې سيمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبايي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

پدې حديث کې دا لاندې څو نقاط را په ګوته کيږي:

لومړی: د يوې سيمې خلک بايد په خپله سيمه کې فقيراو بې وزله تشخيص او وپيژني، چې دا کار د خيريه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم يو دليل کيدا ی شي.

دويم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولو په واسطه را منځ ته کيږي.که چيرته په يو ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نه شي راتلای. او دا عملا وليدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تيري پکې ځای ونيس، نو له ګډوډيو سره مخ شي، او د ناامنيو ښکار وګرځي.

دريیم : د حديث د يوې برخې تائيد يو بل مشهور حديث هم کوي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ**

---

[۱۸۷] . صحيح مسلم

[۱۸۸] . مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

بضُعَفَائِكُمْ)).[۱۸۹] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

د دې دوارو احادیثو په رڼا کې موږ دا ویلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامئ یو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

ځلورم: له حدیث څخه دا هم ثرګندیږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته باید شامله وي؛ځکه چې دحدیث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چیرته د هغوی ترمنځ غیرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئولیت لري چې مرسته یې وکړي.

یو مسلمان وګړي او یوې مسلمانې ټولنې ته بیلګه او نمونه خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دهغه کردار دی، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ یو رمز او او چته نمونه وه، ((کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرایل) راغی او د الهي وینا د لوستلو امر یې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په لیدو سره بیا هغه څه اندیښمن شو، کله چې خپلې بي بي خدیجې رضي الله عنها ته یې تشریف راوړ او هغه قیصه یې ورته بیان کړه، او خپله اندیښنه یې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلې ورکولو کې دا وویل چې: ((په الله تعالی قسم چې هیڅکله به الله تعالی تا پریشانه اوشرمنده نه کړي، بیشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بیچارو سره مرسته کوې، میلمه نوازي

[۱۸۹]. سنن ابي داود، كتاب الجهاد، باب (۷۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، او د پېښو ځپل شوو لاس نيوی کوي.[۱۹۰]

په يو حديث شريف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالى استازی صلى الله عليه وسلم له ټولو خلکو څخه زيات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په مياشت کې خورا زيات و، هغه مهال به چې جبريل (عليه السلام) ورته راته او قرنکريم به يې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلى الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پيروي وکړه، او راتلونکو نسلونو ته يې ښې بيلګې او نمونې پرېښودې، د هغه لومړني يار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، ياوينځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذيب سره به مخ شو، نو هغه به يې په پيسو واخست، او ازاد به يې کړ، چې د مشرکانو له تعذيب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار وليد، نو ورته يې وويل: زويګيه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پيسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وويل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالى سره دی، پدې سبب دا اياتونه رانازل شول: ((وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٍ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾)).[۱۹۱] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله يې ورکړي، بلکې يوازې د خپل رب خوښې لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترينه خوشحاله شي.[۱۹۲]

کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم له مکې مکرمې څخه مدينې منورې

[۱۹۰]- دا د هغه حديث د يوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.

[۱۹۱]. الليل ۱۹- ۲۱

[۱۹۲]- وګوره: تفهيم القران : ٦ \ ٤٨٩ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هجرت وکړ او هلته يې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پيوستون او پياوړتيا په خاطر يې د ورورولۍ نظام قايم کړ. چې د هغې په پايله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرينو) ته په خپلو مالونو او جايدادونو کی برخې ورکړي، آن تر دې چې يو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د يوې د نکاح کولو وړانديز هم وکړ.[193]

په مدينه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ يو انځور په قرآن کريم کې داسې هم ذکر شوى دى:((وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَـٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾)).[194] او وهغه کسان چې د مهاجرينو له راتګ څخه مخکې يې ځای نيولی (په مدينه کی استوګن دي) او ايمان يې خالص ګرځولی، دوي له هغو سره مينه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوی (مهاجرينو) ته ورکولی شي دوی يې په خپلو سينوکې د اړتيا احساس نه کوي، او په خپلو ځانونو نورو ته ترجيح ورکوي که څه هم په خپله زيات محتاج وي.

د دې آيت په تفسير کې مفسرين د مهاجرينو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ يو دوه کيسې ذکر کوي:

لومړۍ کيسه: مهاجرين چې کله د انصارو ښار (مدينې منورې) ته راغلل، نو

[193]- وګوره: الرحيق المختوم، المباركفوري، ص ۱۸۵ ـ ۱۸۶

[194]- الحشر ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دا وړاندیز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرینو ورونو تر منځ یې وویشه! .د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهیږي، دوی له هغه سیمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ایا داسې نه شي کیدای چې په خپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه یې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وویل: ((سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا – موږ واوریدل او ومو منل)). بیا مهاجرینو عرض وکړ: موږ هیڅکله داسې خلک نه دي لیدلي چې پدې اندازه ، او دومره ایثار کوونکي وي چې کار دې دوی په خپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوی وګټه، نو د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاینه وکړئ او د دوی په حق کې د خیر دعا کوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کیږي.[۱۹۵]

دویمه کیسه: یو مهال رسول الله صلی الله علیه وسلم ته یو سړی راغی او ورته یې وویل: لوږه راته رسیدلې ده. رسول الله صلی الله علیه وسلم خپلو بیبیانوته ته د کوم خوراکي څیز په موخه خبر ورولیږه، خو له بیبیانو سره د خوراک کوم څیز نه ؤ. بیا یې صحابه کرامو ته وفرمایل: ایا داسې څوک شته چې دا سړی نن شپه میلمه کړي او الله تعالی ورباندی رحم وکړي ؟ له انصارو څخه یو سړی ودرید او وویل: ای د الله تعالی استازیه! زه به دا کار وکړم. نو هغه میلمه یې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې یې خپلې میرمنې ته وویل : دا د الله تعالی د استازي میلمه دی په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! میرمن یې وویل: قسم په الله تعالی چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وویل: کله چې

۱۹۵- وګوره: تفهیم القران ۶\ ۵۴۷-۵۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومانو خوراک وغوښت، نو ویده یې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. میرمن یې همدا سې وکړل.کله چې سبا دغه سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی، نو هغه ورته وفرمایل: الله تعالی حیرانتیا وکړه (یایې وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آیت یې نازل کړ: ((وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ - او دوی پر خپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم سخته ولږه لري)). [196]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعیت په وړاندې له مهمو دندو څخه یوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعیت پالنه ده. دولت مسئولیت لري چې خپل رعیت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابری کړي ..د خلفاء راشدینو او د اسلام په تاریخ کې د نورو خلیفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتیږي چې هغوي د رعیت او ټولنې د هوسایني او د معیشت د تامین لپاره هلې ځلې کولې او دای خپله مهه وجیبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار یو جهاني شهرت لري چې د رعیت تر منځ د هغوی د احوالو څخه د خبریدو په خاطر به ګرځیده، ترڅو یې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې یې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځینې حالاتو کې پر بې وزلو او بیچارو خلکو باندې په خپله مالونه او خوراکي څیزونه ویشل. یو وار یې دا وینا وکړه: که چیرته زه نور ژوندی پاتې شوم، نو یو کال به د رعیت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتیا وې لري، کیدای شي زما والیان او حاکمان یې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولی. هغه وویل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه میاشتې تیروم بیا

[196]- وګوره: تفسیر ابن کثیر ٤ \ ٣٦٢ ، چاپ : نشر مکتبة حقانیة بشاور .

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې نورلوي ښارونه او د خلافت ولايتونه ياد کړل، او وويل چې پدې ټولو کې به دوه دوه مياشتې تيروم .[۱۹۷]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نوهغه کال يې غوړي ونه خوړل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تيرولو. د مسلمانانو د بيت المال ساتنې ته يې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه يې د خلکو ترمنځ په برابرۍ سره ويشل او د خپلوی لحاظ يې نه ساتلو ..[۱۹۸]

زموږ د ولس د نيستئ په مخنيوي يا کمولو کې د حکومت او دولت کردار ډېر مهم او مسئوليت يې خورا زيات دی.که چيرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو، او اسبابو ته ځير شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب يي د حکومت بې پرواي، د حاکمانو بې کفايتي او د مسئوليت نه احساس دی، همدارنګه په بيت المال کې درغلي او خيانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالی دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دی لکه څرنګه چې د لومړي څپرکې څرګندونه وشوه.

د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد کې د حکومتي دوايرو له لارې ستر خيانتونه وشول، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بيچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي، ولس به مو له فقر او بيچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالی دا قانون دی چې له ظالمانو سره نظام نه پايي..
امام ابن خلدون -رحمه الله - په خپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ايښی

---

[۱۹۷]- وګوره: تاريخ الأمم الإسلامية (الدولة الأموية) الشيخ محمد خضری بك ۲\ ۱۳-۱۵

[۱۹۸]- وګوره: تاريخ الخلفاء ،الامام السيوطي رحمه الله ۱۲۸-۱۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تيری او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانوونکی دی) او بيا يې د واقعيت پر بنسټ د نوموړې موضوع پوره شننه کړې ده [۱۹۹] همدارنګه امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب کې وايي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو پيرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته يې امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل، او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي ختمه شوه .[۲۰۰]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو شيزونو څخه دی چې استقرار او ارامتيا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طريقه داسې تيره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځای نيولی او ظلم او تيری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ويلي دي: ((د ولسونو د پناکيدو، کمزورۍ او د هغوي تاريخی کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمَار- رنګول)، او (هلاك - تباهی) سره تعبير کړی او دای په زغرده ويلې چې د هغوی د تباهئ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې

---

[۱۹۹] - وګوره: مقدمة ابن خلدون ۲۸۶-۲۸۷

[۲۰۰] - وګوره: برالأمان،امام مودودي، ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

درغلي او خیانت خپریدل، په ناجایزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکریم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب په خپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[201] دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بیشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[202]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نیستمنئ د مخنیوي لپاره حکومت باید لاندې مسئولیتونو او وجایبو ته جدي پاملرنه وکړي:

۱- د حکومتي وظیفو لپاره اهل او باکفایته کسان وګماري.

۲ - منصب او وظیفه تکلیف او مسئولیت وګڼل شي.

۳ - د مسئولینو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او باید چې حکومتي کار کوونکو ته ناجایزه امتیازات ورنکړل شي.

۴ - باید مسئولین له بیت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي، د احتیاج او اړتیا پربنسټ له بیت المال څخه په استفاده کولو کې باید د حکومتي مامورینو او عامو وګړو تر منځ کوم توپیر موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وویستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامین شي.

۶ - د فقر او نیستئ د مخنیوي په پروسه کې حکومت باید چې شاملې

---

[201]. آل عمران ۱۸۲

[202]- وګوره: الحل الاسلامي، یوسف القرضاوي، ص ۲۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي پروژې پیل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بیت المال د نورو مالي وسیلو راپیدا کولو، دهغی ساتلو او په مستحقینو یې ویشلو ته پوره پاملرنه وشي.

۷ - د بیت المال عواید او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وویشل شي، او کومك او مرسته باید د احتیاج پر اساس باندې وي.

۴– خیریه موسسې او ټولنې:

خیریه موسسات لکه له نوم څخه چې یې معلومیږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنیاد جوړې شوي، دای هدف دی چې په ټولنه کې بیچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو میدانونو کې خیر او ښیګڼه ورسوي.

د اسلام سپیڅلي دین د خیر او ښیګڼې کارونه ستایلي، او پر هغې باندې یې امر کړی دی، په قرانکریم کې الله تعالی فرمایي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[۲۰۳] او یو تر بله د نیکیو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تیري په چارو کې یو له بله مرسته مه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِ)).[۲۰۴] د خیر په کارونو کې مخکیوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ویناو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکید شوی چې یو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه

[۲۰۳]. المائدة ۲
[۲۰۴]. المائدة ۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئولو خلکو- یا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې یې سفارش وکړي، په حدیث کې راغلي دي: ((عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ». وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ)).[۲۰۵] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روایت دی وایي چې کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته کوم سوالګر یا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه یې فرمایل: سفارش کوئ چې اجر درکول کیږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پیغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې یې اراده وشی)).او ویې فرمایل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ سره یې خپل حقدار ته ورکوي یو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روایت کې ذکر شوي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْن)).[۲۰۶] بیشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (د بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی، کوم چې خپل کار په پوره توګه اجراء کوي (یا یې وویل: ورکوي) هغه څه چې ده ته یې امر شوی دی، په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره یې هغه چا ته ورکوي چې ورته یې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بیچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خیریه موسساتو رامنځ ته کیدل او تاسیس یو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په دیار کې چې زیاتره د عربي اوخلیجي دولتونو اړونده موسسې تاسیس شوې او د مهاجرینو لپاره یې د ژوند په بیلابیلو اړخونو کې زیات خدمتونه تقدیم کړل،

[۲۰۵]. مسند احمد
[۲۰۶]- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة ،، باب أجر الخازن الأمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خيريه موسساتو خدمتونو ته زياته اړتياوه، او اوس مهال دغه هدف تر يوه حده ترسره شو.

د ملل متحد اړونده موسساتو او نړيوالو ټولنو هم د هجرت په چاپيريال او په داخل د هېواد کې په پراخه اندازې مرستې وکړې، خو لدې جملې او هغو موسساتو له جملې چې د غربي هېوادونو لخوا يې تمويل کيده او يا دکليساو د نړيوال کونسل لخوا اداره کيدې، د ځانګړو موخو د لاس ته راوړنې لپاره يې کار کاوه او زموږ مسلمانو هېوادوالو ته يې د ګټې په نسبت تاوان زيات ؤ.[۲۰۷]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غوندې د پيسو باران وشو، او د ټولنې د بيلابيلو ډګرونو د بيا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، او د دغسې مرستو او پيسو د اوربښت په مهال د دولتي يا نړيوالو موسساتو ترڅنګ محلي موسسې هم جوړې شوې، آن چې ځينې دغسې موسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئيس او ورسره يو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړيوالو او لويو موسسو او يا له حکومت څخه د يوې خاصې پروژې په نوم پېسې واخلي، له هغې وروسته څه د لويې موسسې مامورينو او ياحکومتي مامورينو ته ورکړي او څه يې په خپل جيب کې واچوي، او يوه ډېره کمه برخه يې اصلي موخې ته ورسوي..

نو ايا د موسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او يا به يې وکړي چې دغه او هغه پيسې ټولې د ملت شريک مال (بيت المال دی) او هر ډول ناوړه او ناجايزه تصرف پکې په بيت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه

[۲۰۷]. پدې اړه زموږ بله ليکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسيحيت په نامه فتنه او د هغې مخنيوی ص ۳۰) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دى ، او څوک چې دغسې يوه پيسه هم وخوري، نو له عادي حرام خورى څخه يې سزا زياته ، او د الهي عدل له مخې به په دوزخ کې اچول کيږي.

په هېواد کې موسسات او د هغې کړنې اوږد تاريخ لري چې په بيلابيلو وختونو کې د عام ولس او حکومت له نيوکو سره مخ شوي دي، خو په ډيرو حالاتو کې سره له ډېرو اعتراضاتو او نيوکو د هغوى بدعنوانۍ کمې نه بلکې زياتې شوې، په خاصه توګه د موجوده حکومت په لومړيو ، لکه څرنګه چې هغه مهال د پلان دوزير ښاغلي رمضان بشر دوست نيوکې زيات شهرت لري کله چې نوموړى د پلان وزير وټاکل شو، نو په خپل رومبني کانفرنس کې يې وويل: موسسات د کارونو پر ځاى پيسې خپلو جيبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتيا ده چې د حساب تصفيه اړونده نړيوالو کمپنيو په ذريعه د هغوى د حساباتو تصفيه وکړل شي ترڅو اصل حقيقت معلوم شي.[٢٠٨]

له موسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هيڅ مثبت ځواب ورته ونه ويل شو، پدې معنى چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له موسساتو سره محاسبه وکړي. او اړونده حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده ادارې پدې ونه توانيدې چې د موسساتو د درغليو مخه ونيسي، بلکې په ډيرو حالاتو کې د اړونده ادارو او د هغوى د ځينو اشخاصو له پلوه له موسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پېسې چې د هېواد د بيارغاونې پروژو لپاره له بهر نه راليږل شوې وې، زياتره يې لومړى د موسساتو د بهرنيو کارمندانو، داخلي رئيسانو او مامورينو، او د موسساتو په غيرو

[٢٠٨]. وحدت اخبار ٣١ مارچ ، ٢٠٠۴ م ٨٨ شماره ، ٢٨ جلد ، ٢-۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړینو لګښتونو کې ولګیدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او لږ مبلغ پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بودیجې چې حکومت او موسساتو ته د افغانستان د بیا رغاونې او آبادۍ لپاره ورکړل شوي دي، ایا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالی محاسبه را په یاد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بودیجې او پیسې مو د خپلو ځانونو د عیش او عشرت لپاره په ناجایزو لارو سره جمع کړي، او یا مو راروانو نسلونو ته زخیره کړې دي، مهربانې وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او د قیامت په سخته ورځ کې د حساب ورکولو او د آخرت د بیلابیلو عذابونو او سزاګانو په رایادولو سره یې بیرته بیت المال ته وسپارئ!

ایا پدې حیثیت سره چې تاسې مسلمانان یاست، په مُؤْمِنْ بِهِ شیانو ایمان لرې او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرئ، او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنیا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقوق یې اخستي وي د آخرت له مسئولیت نه د خلاصون لار یې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي. او له حقوق العباد څخه په توبه ویستلو کې د توبې یو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اویا ورڅخه معافي وغواړي.

خو که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه دارایي او بیت المال وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او پداسې نورو خیریه او عام المنفعت چارو کې یې ولګوي. د دین علماو ویلي دي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپيژندل شي غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[209]

يو مسلمان بايد پدې باندې پوخ باور (يقين ولري) چې الله تعالی به په قيامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالی فرمايي: (وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَـٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾ [210]) او کيږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قيامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هيڅ نفس د هيڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه ديوې دانې د وري (يا سپيلني) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي يو. او فرمايي: (يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَـٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾ [211]) پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خير کار کړی وي، بدله به يي و ويني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به يي وويني.

---

[209]. وګوره: الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، ابن تيميه، ص ۳۸

[210]- الأنبياء ۴۷

[211]- الزلزال ۶- ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو مسلمان بايد د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله عليه دغه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځوي چې: (**لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ**).[۲۱۲] نه رالويږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لايق دی (چې پکې وسوځي).

الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفيق ورکړي چې په دنيا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي، ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې موسسات د هېواد د فقر وړلو او بېچارګۍ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړانديزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنيوي په لار کې بايد د موسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ، او تعاون موجود وي، چې يو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دريغ ونه کړي، يو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې يو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتيجه کې به له يوه پلوه کارونه په سمه طريقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زياتواړو خلکو ته ورسيږي او زيات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خيريه موسسات بايد د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت يې د کارونو ارزونه شوې وي، د پروژو په تطبيق کې د ستونزو راپيداکيدل، د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه

[۲۱۲]. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستونکو رضايت، اړونده تخنيکي مسايل او داسې نور شتون ولري، او بيا دغسې معلومات په مسلسله توګه د موسساتو ترمنځ تبادله شي.

٣- موسسات بايد د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پياوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجيح ورکړي.

٤ - ځينې وطني او محلي موسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو يې وويشي، يا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي يې تمويل کولی شي مثلا د تعليم او تربيئې په برخه کې د قرآن کريم د زده کړې حلقو تاسيس، د ټولنيزو خدماتو په برخه کې د يتيمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسيسول او داسې نور.

٥- ځينې محلي موسسات بايد د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی کوچنۍ صنعتي يا زراعتي پروژې جوړې کړي څو پکې په کار باندې مشغول شي، او که پدې لار کې د ځينو نړيوالو موسسو څخه پور اخستنې ته اړتيا وي، نو بايد چې له سود سره يې وانخلي او نه په هېواد او ټولنه کې د سود رايجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به يې تاوان زيات او دالله تعالی او د هغه د پيغبمر صلی الله عليه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – مصلح شخصيتونه:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زيات شمېر ديني پوهان او يو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بيلابيلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنيوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خيانتونو، درغليو او ظلمونو قضاياؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړيتوب په جدول کې دغه مسئوليت ته هم ځاى ورکړي. همدا رنګه ديني علماو او مصلحو شخصيتونو ته مو دا وړانديز دى چې د خپلو اصلاحي هلو ځلو په ميدان کې دې لاندې نقاطو ته هم پاملرنه وکړي:

الف– د چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د يو حاکم اساسي دنده او وظيفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم يو مشر او حاکم په دې مسئوليت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول يې فرض دي.او اسلامي شريعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړى دى، او حکم يې فرض کفايي دى. رسول الله صلى ا لله عليه وسلم فرمايلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[٢١٣] ژر دى داسې اميران به وي چې د هغوى ځه کارونه ښه او ځه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپيژانده (چې بد دى او په زړه کې يې بدوګانه او د منع کولو وس يې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق يې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت يې وکړي (هغه به مواخذه کيږي) صحابه و وويل: ايا له هغوى سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمايل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حديث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوى. نو کله چې هغو بد کار وکړي، بايد چې رعيت يې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان

---

[٢١٣]. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئولیت زیات دی او که هیڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قالَ:دَعَانَا النبيُّ - صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقالَ فِيما أخَذَ عَلَيْنَا أنْ بَايَعَنَا: عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ في مَنْشَطِنَا ومَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا ويُسْرِنَا، وأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وأَنْ لا نُنَازِعَ الأمْرَ أهْلَهُ، إلا أنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرهَانٌ).[214] له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وایی: مونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راوغوښتو او بیعت مو ورسره وکړ (وایي) هغه څه چې له موږ څخه یې وربانديې بیعت واخیست: داچې د خوښۍ او پریشانۍ (یا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پیروي وکړو، او پدې سره چې یو چا ته پر موږ باندې ترجیح ورکول کیږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د یو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر ولیدل شي چې په هغې کې تاسې ته د الله له طرفه کوم دلیل وي

دا حدیث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفیذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شریعت وي، نه د اشخاصو.

رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایلي:((**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ**)).[215] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترین جهاد دی.

په حدیث شریف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ویلو ته بهترین جهاد ویل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همداراز د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعیت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شریعت د

---

[214]. البخاري
[215]. جامع الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نافذولو او د عدل د قایمولو په قضیه کې سلبي اغیز لري، باید چې رعیت پکې چوپتیا اختیار نه کړي، بلکې حاکم او امیر ورته متوجه کړي.[۲۱۶]

ب– په اسلام کې د یو مامور حیثیت:

حقیقت دادی چې په حکومت، موسسه او یا په عام المنفعت پروژه کې رئیس یا مامور د یو خادم او مزدور حیثیت لري. په یو روایت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام علیك أیهاالأجیر!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسې ووایه: ((**السلام علیك أیها الأمیر!** پر تا دې سلام وي ای امیر او مشره!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول، چې معاویه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وویل: تاسې ابومسلم پرخپلې وینا باندې پرېږدئ هغه چې څه وایي د علم او پوهې پر اساس یې وایي. بیا ابومسلم رحمه الله معاویه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته یې وویل:((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۱۷] بیشکه ته یو مزدور یې چې د دې رمې (انساني رعیت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی یې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) ښخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ یې سره راغونډې کړې، نو د هغې مالک به یې پوره اجر درکړي، او که ته یې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج یې ونه کړې، او نه یې لومړنۍ او ورستنۍ سره رایوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

---

۲۱۶. وګوره: د اسلام د سیاسي نظام قواعد، لنډیز او ژباړه، محصل غازي زاده ص ۵۲

۲۱۷. وګوره: السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوهه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه ډله مسافر خلک يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه يې يو چا ته وسپاري، ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زيات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي؟[218]

ج– د مامور وړتيا او امانتدري:

الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾-[219] بيشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدورۍ ونيو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو بايد چې حکومتي ادارې او د بيت المال اړونده ارګانونه په وظيفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئوليت باندې په ګمارلو کې دا دوه معياري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په نني وخت کې په کار باندې په توانمندۍ کې تخصص او مسلک هم داخليږي، او په امانتدارۍ کې د امانت صفت چې ضد يې خيانت دی، که يو سړي هر څومره مسلکي وي، خو امين نه وي، نو بيا هم د وظيفې لپاره وړ نه دی، او که امين وي، خو د کار اهليت نه لري، نو بيا هم مناسب نه دی.

---

[218]- د مخکنی مرجع ۲۵ مخ .
[219]- القصص ۲٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه مونږ په ادارو کې د دې دواړو اړخونو له نیګړتیاو سره مخ یو، پدې معنی چې ځینې چارواکي یاماموریـن د کار وړتیا نه لري، او ځینې نور یې بیا امینان نه دي، آن تردې چې په شرعیاتو کې متخصص چارواکي د ملت د پیسو او دارایانو په چور کولو او درغلۍ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دین باندې پوهه وي، له دین څخه سرغړونه کوي، له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي..

د خلکو دعامه کارونو مامور چې کوم معاش اخلي پدې اساس یې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقدیموي، خپله وظیفه به په قوت او امانتدارۍ سره اجراء کوي، هغه به بیګار او یو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئولیت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بیت المال کې له خیانت کوونکو به وګرځي، او پدې طریقه به د ماموریت معاش ورته حرام وګرځي.

یو مامو به دغسې عامه مسئولیت او مکلیفیت له خپل شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې یو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموریت کې هم باید چې د یو مامور اومسئول هڅه او کوښښ زیات وي، ترڅو یې خلکو ته ګټه ورسیږي، او بیت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقیبولی شي چې د کارتوانایي ولري، امتدار وي، او له الله څخه ویره او خوف لري..

د– د مامور عبادتي اړخ قوي کول:

د دې لپاره چې یو مامور خپل مسئولیت په سمه طریقه ترسره کوي، له خیانت نه ځان وساتي، په پوره قوت او امانتدارۍ سره خپل کارونه سر ته ورسوي، نو باید چې د خیانت، رشوت او نورو فسادونو څخه د منع کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅنګ په سمه طريقه د لمانځه اداء کولو ته هم متوجه کړای شي. لکه څرنګه چې شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله ويلي دي: ((د يو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د يو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د يو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکی څيز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دويم خليفه عمر رضي الله عنه به خپلو واليانو او مامورينو ته په خپلو فرمانونو او ليکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله، او دا به يې ويل چې زما په نزد ستاس لپاره په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی، څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دين (منصب او مسئوليت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو مسئوليتونو ته به يې د ساتنې پر ځای ضايع کول زيات وي..

همداراز د يو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئوليت اړونده مسايلو باندې پوهه شي، د رشوت او درغليو اړونده وعيدات ورته بيان شي، همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او يا چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت دی، او دغه حکم زموږ په سپيڅلي شريعت کې د لمر په څير روښانه دی.[۲۲۰]

[۲۲۰] وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، ابن تيمية ، ص ۱۸,۳۵, ۳٦, ۱۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکى

په هېواد کې د عدل او انصاف تامينول

د خپل هېواد او ټولنې تيرو او موجودو بې وزليو، ګډوډيو، ناخوالو او ستونزو ته په کتلو سره راته دا ثابته او جوته شوې ده چې د نورو لاملو سربيره يو ستر لاملي يې بې عدالتي نا انصافي، تيرى او ظلم دى.

که موږ ښه په دقت سره متوجه شو، نو دې نتيجې ته به ورسيږو چې که له يوه طرفه په چارواکو کې ظالمان، په رعيت باندې تيرى کوونکي او يا د ملت مال خوړونکي وګړي ليدل کيږي، نو له بله پلوه په ټيټه طبقه خلکو او رعيت کې هم په پراخه پيمانه سره ظلمونه روان او د حقوقو ضايع کيدل رواج لري. نو په حقيقت کې ظلم او د حقوقو ضايع کولو پديده زموږ پر فردي او ټولنيز ژوند باندې برلاسه شوې ده. نو د عدل او انصاف تامينولو لپاره د هر ډول ظلم او بې انصافۍ مخنيوى اړين دى.

او لکه څرنګه چې يې د دې ليکنې په لومړي څپرکې يادونه وشوه، زموږ د ټولنې د فقر او بې ولزلۍ عمده لاملونه پدې توګه دى:

لومړى طبيعي لاملونه چې د هغې مخنيوى په پوره توګه نيکو عملونو ته مخ کول او توبه ويستل دي.

دويم د فقر بهرنى لامل يعنى بهرني يرغلونه (لومړى د روسانو يرغل، او ورپسې دامريکا او ناتو په مشرئ يرغل).

دريم لامل داخلي دى چې د حکومتي چارواکو په بې کفايتۍ، کمونستي کودتا، مسلسلي ګډوډۍ، خپلمنځي جنګونه، په پراخه پيمانه درغلئ او ظلمونو کې خلاصه کيږي.

نو د دې لپاره چې په هېواد کې مو بې وزلي ختمه او اقتصادي پياوړتيا رامنځ ته شي، امن، استقرار، هوسايي او آرامي راشي، ګډوډۍ، خلپسرئ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم او تيری پای ته ورسيږي، بايد چې د هېواد هر خاص او عام وګړی د عدل او انصاف د تامينولو په ارزښت باندې پوه او د عمل جامو اغستلو ته يې اړ کړای شي. هر هېوادوال دې ته وهڅول شي چې لومړی په خپل فردي او بيا په ټولنيز ژوند کې له ظلم او تيري څخه ځان وساتي، د عدالت،انصاف، همدردۍ او خواخوږۍ پر صفتونو باندې ځان برابر او ګانه کړي،ترڅو مو ټولنه او هېواد له موجوده ستونزو او ناخوالو وژغورل شي.

د فردي او ټولنيز ژوند د بدلون،او په هېواد کې د عدل او انصاف تامينولو په پار بايد چې د دې موضوع اړونده لاندې مهمو نکاتو باندې ځانونه پوه او پر غوښتنو باندې يې عمل کول پيل کړو:

۱ – عدل او انصاف يو الهي سنت:

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی يو سنت او طريقه دا هم ده چې د هغوی ترمنځ پرته له عدل او انصاف آرامي او استقرار نه رامنځ ته کيږي ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالی هغه برابره تله ده چې هيڅ کمی او زياتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالی ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي،الله تعالی فرمايي:((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلْمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطْغَوْا۟ فِى ٱلْمِيزَانِ ﴿٨﴾)).[221] الله تعالی اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې يې تله (د عدل قاعده) ايښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تيری او بې عدالتي ونکړئ.[222]

[221]. الرحمن ۷-۸

[222].وګوره: الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ۸۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تفسير کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالی پدې هر څیز کې د خپل حقانیت دلایل، عدالت او مساوات قائم کړې اوایښې دی او په اعلی درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړیوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو ځکه پرموږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانیت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقیم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هیڅ هسکوالی او ټیټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تیری وکړو.[۲۲۳]

۲ – پرته له عدالته یو نظام نه پایي:

لکه څرنګه چې په دنیا کې په فردي توګه یو انسان ته د ظلم او تیري سزا رسیږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنیزو ظلمونو او تیریو په سبب له ستونزو او مصیبتونو سره مخ کیږي. او ددې برعکس عدل اوانصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمین کوي، شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وایي: (په دنیا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سمیږي، که څه هم عدل کوونکي په بیلابیلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلک که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنی د ګډوډۍ لپاره یې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ویل شوي دي:((إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة)) الله تعالی عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت رنګوي که څه هم د

---

[۲۲۳]. وګوره: تفسیر کابلی ۲/ ۱۳۰۳-۱۳۰۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو وي.او ویل شوي دي:((**الدنیا تدوم مع العدل والکفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنیا له عدل او کفر سره پایښت اودوام لری، خو د ظلم او اسلام سره دوام نه شي کولای.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْيِ**)).[۲۲۴] له تیرې او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې ښه لایقه ګناه نشته چې کوونکي ته یې په دنیا کې په ډېره بیړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تیرې څخه.

نو معلومه شوه چې تیری او ظلم کول انسان له دنیاوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنیاوي چارې په عدل سره بناء وي نو پایښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه کې چې دنیاوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بیا پایښت نه شي لرلای، که څه هم خلک یې د هغه ایمان لرونکې وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له همیشني اور څخه نجات) مرتب دی.[۲۲۵]

بدرالدین ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعیت یې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رایجول ښودلي دي، هغه وایي: « باید چې مسلمان بادشاه په خپل حکومت او په خپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالی فرمایي:((**إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ**))یقینا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي). او

[۲۲۴] . سنن الترمذی..
[۲۲۵] - وګوره: **الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر ، شیخ الإسلام ابن تیمیه : ص ۲۷-۲۸**

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي:((وَإِذَا قُلْتُمْ فَٱعْدِلُواْ)).[۲۲۶] او کله چې تاسې وینا کوئ، نو په عدل او انصاف سره یې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعیت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کیږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه یې ورته د کوم وطن او هېواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آباديږي)).[۲۲۷]

تاریخ دا حقیقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تیری کول د ټولنې د پاېښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډیو لامل ګرځي، پدې اړه یونامتو تاریخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله په خپله مقدمه کې پدې نامه یو عنوان لیکلی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران**- تیری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بیا د تاریخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعیتونو پر اساس یې د نوموړې موضوع تحلیل او څېړنه کړې ده.[۲۲۸]

استاد یوسف قرضاوي صاحب وايي: ((د قومونو د پناکیدلو، کمزوري کیدو، د هغوی د تاریخی کارنامو د نه ترسره کیدو او وروسته پاتې کیدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسیره کړي دي. قران کریم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هـــــلاك(تباهي) سره تعبیر کوي. او دا یې په زغرده ویلي

---

[۲۲۶]. الانعام ۱۵۲

[۲۲۷]. وګوره : تحرير الأحكام في تدبير أهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص۶۹

[۲۲۸]- وګوره: مقدمة ابن خلدون ص ۲۸۶-۲۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی.
دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړوورو په نتيجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل، په ناجايزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غريبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کريم دا څرګنده کړی ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍاسباب يې په خپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده ﴿ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ١٨٢﴾.[229]
دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې ليږلي و او بيشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[230]

امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په يوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپير او امتيازي سلوک کيږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کيدلو لپاره لاره هواريږي، نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بيلابيلو بربادېو او تباهيو سره مخ کيږي، هغه وايي: ((له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو، پيرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې ناوړه تصرفات وکړل، په معيشت کې يې ځانونو ته امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[231]

---

[229]- آل عمران ۱۸۲
[230]- وګوره: الحل الاسلامي ، يوسف القرضاوي ص۲۸٦
[231]- وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رايج وي، يو پر بل باندې زياتی نه کيږي او نه د خلکو حقونه پيماليږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کيږي، په روزۍ کې يې پراخي راځي او په ميوو او غلو کې يې برکت اچول کيږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د يو حديث په ضمن کې يادونه کړې ((د بنو اميه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګُدام) کې څه غنم وموندل شو، چې د کجوري زړي په اندازه غټ و، يوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره ليکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کيدل)).[۲۳۲]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته يو بنده (مهدي عليه السلام) راوليږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تيري ډکه شوی وي.[۲۳۳] هغه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عيسی عليه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسيره کړي او دغه مهال به يوټولی خلک له يو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کيږي.. د لنګې اوښې شيدې به يوې لوی ډلې خلکو ته کفايت کوي.[۲۳۴] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپيدا کيږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي.[۲۳۵]

---

[۲۳۲] - وګوره: **الجواب الكافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰**

[۲۳۳] - لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حديثو کتابونو کې پدې مفهوم حديث ذکر شوی.

[۲۳۴] - دغه خبرې په صحيح حديث سره ثابتې دي، وګورئ (**صحيح مسلم , كتاب الفتن**).

[۲۳۵] - وګوره: **الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مخکې ذکر شوو حقايقو ته په کتنه او ځير کيدو سره، ايا موږ به دا حقيقت تسليم کړو چې په هېواد کې مو د حکومتي تختونو نسکوريدل، او غير مهذبانه شکل سره حکومتي نظامونه بدليدل او ړنګيدل، ولس او هېواد نا ارامېو و ښکار کيدل.. د دې ټولو ستر لامل ظلم دی؟

۳– پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دي هغه يې ګوري او ورڅخه خبر دی،نو کوم قانون چې يې ورته راليږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حريت او ازادي يوازې د اسلامي شريعت په سيورې کې متحقق کيږي،او د دې برخلاف کله چې هم په يوه ټولنه کې د بندګانو او يا د هغوی د نظرياتو او تصوراتو پيروي کيږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځيرونو تړل کيږي چې بيا هلته حريت او ازادي نه وي او نه په ټولنه کې عدل او نه مساوات رامنځ ته کيدای شي، نو هغه چې کفري نظامونه لکه پانګوال ،کمونستي او ديموکراسي نظامونه يې دعوې کوي له عدل او آزادۍ څخه دا تش په خولې دعوې دي چې هيڅ حقيقت نه لري.

موږ په خپل هېواد کې د کمونستي نظريې پيروانو سربېره د غربپالانو او ديموکراتانو کړنې هم وليدلې، هغوی چې پر مجاهدينو (تش په نامه مجاهدينو) به يې ملنډۍ وهلې چې همدوی په هېواد کې د ګډوډيو ،چور او چپاول.. لامل دی، اوس نو د لمر په څير روښانه شوه چې که څه هم د جهاد او اسلام په نامه باندې خيانتونه شوي دي - پداسې حال کې چې اسلام او د هغې ريښتوني پيروان ورڅخه بيزاراه دي- ليکن هغوی چې د سمون، عدالت تامينولو او داسې نورو شعارونو چغې به يې وهلې، د هغوی جنايتونو د تش په نامه مجاهدينو له جنايتونو او چور چپاول څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو چنده زيات دي. که یو مجاهد د ګډوډیو په شپو او ورځو کې د بیلګې په توګه د پنځو سوو په ارزښت یوه قالینه پټه کړې وي، نو اوس معلومه شوه چې غرب‌پالانو او د هغوی همرازانو لدې مظلوم ملت څخه په میلونونو ډالرو غلاوې وکړې..

یو مسلمان باید پدې پوه شي چې د خلکو پر عمل او کړنو سره اسلام او یا حق نه پیژندل کیږي، بلکې لومړی اسلام پیژندل کیږي، بیا د خلکو کړنې لکه څرنګه چې حضرت علي رضي الله عنه ویلي: ((**إن الحق لا يعرف بالرجال، اعرف الحق تعرف أهله** - حق د سړو (د وګړو) پر کړنو سره نه پېژندل کیږي، ته لومړی حق وپیژنه، نو د هغې پیروان او پرې عمل کوونکي به درته معلوم شي)).

نو هغه خلک چې مسلمانان دي او د اسلام خلاف کارونه یې کړي دي، د هغې پړه په اسلام باندې نه اچول کیږي،په حققیت کې اسلام له هغې څخه بیزاره دی.

په ټولنه کې عدالت او انصاف هله پلې کیږي چې اسلامي شریعت پکې واکمن وي؛ دا ځکه چې د ټولنې سوکالي او غوره ژوند د اسلام تر سیوري لاندې رابرسیره کیږي، د تاریخ په اوږدو کې هغه خلک او ټولنې چې د اسلامي دولت او خلافت لاندې یې ژوند کاوه همغوی د عدل او انصاف خوږوالی لیدلی ؤ،او کله چې په اسلامي نړۍ کې د شریعت واکمني لمنځه ولاړه او اسلامي خلافت نسکور شو، نو خلک د ظلم او بې انصافیو له تریخوالي او ناخوالو سره مخ شول..نو مطلق عدل د اسلامي شریعت په واکمن کرځولو او هغې ته د فیصلو په مراجعه کولو کې دی،الله تعالی فرمایلي: ((إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا (۵۸))).[۲۳۶]
بيشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه يې خپلو څښتنانو ته وسپارئ او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فيصله کوئ، نو په عدل سره فيصله وکړئ، بيشکه هغه څه ډېر ښه دي چې تاسې ته پرې الله نصيحت کوي، بيشکه الله تعالی اوريدونکی او ليدونکی دی.

پدې آيت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي او د عدل تامين او راتلل پرته د شريعت له تطبيقه نه ترسره کيږي.او پدې قول (إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصيف او مدحه کړې ده، نو ټول خير د شريعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنيا چارې سميږي، انسان ورباندې جوړيږي او ټولو خلکو ته نيکمرغي او سعادت وربښل کيږي.او همدغه دالله تعالی حکم او فيصله ده، نو ايا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فيصله ښه کيدای شي الله تعالی فرمايي: ((أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ())).[۲۳۷] او ايا (نامنونکي خلک) د جاهليت پريکړې وغواړي، نو له الله تعالی نه پرته بل څوک ښه پريکړه کوونکی شته، د هغه قوم لپاره چې يقين لري. بلکې يوازې الله تعالی ښه فيصله کوونکی دی.

د اسلام دين دانسان د هدايت او لارښوونې دين دی هغه څه يې بشريت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی الله تعالی فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ)).[۲۳۸] ای مومنانو د الله او د هغه د پيغمبر پريکړې او حکم ته لبيک وواياست، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

[۲۳۶]. النساء ۵۸
[۲۳۷].المائدة ۵۰
[۲۳۸].الانفال ۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کيږي، او پرته له اسلامي شريعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساينه دې تامين کړي. کله چې د مسلمانانو د ژوند له بيلابيلو ډګرونو لکه: سياسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وګرځيدل؛ ځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پيروي ګمراهي او لاروركي ده الله تعالی فرمايي: ((فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ().[239] - نو وروسته له حقه پرته له ګمراهۍ بل څه نشته، نو کوم خوا ته ګرځولی شې؟)).

۴– د ستونزو حل يوازې په اسلام کې دی:

اسلامي شريعت لکه څرنګه چې څوارلس پيړۍ مخکې د تطبيق وړ ؤ، د ژوند د ستونزو حل پکې شتون درلود، اوس هم د تطبيق وړ او د هر ستونزې او هرې قضيې حل پکې موجود دی.

پدې وروستي عصر کې چې کله اسلامي نړۍ له يرغل سره مخ شوه او د لويديځ او ختيځ جنګياليو يې پر سپيځلو خاورو کې قدمونه کيښودل، نو د نظامي يرغل سربېره يې په فکري او فرهنګي جنګ باندې هم لاسونه پورې کړل، او خپلو لاس پوڅو او مزدورانو (داخلي خاينانو) له لارې يې داسې تبليغات پيل کړل چې ګويا اسلامي شريعت د اوسنۍ زمانۍ لپاره مناسب نه دی، او نه خو د شتو قضاياو او ستونزو لره پکې کوم حل شتون لري.

په حقيقت کې د استعمار او يرغل دا يوه خطرناکه حربه وه، د دې ترشاه يې غوښتل د اسلامي امت نوي او راتلونکی نسل ته د خپل دين، کلتور او فرهنګ په اړه شک ورواچوي، له خپل تير څخه يې وشلوي، د لادينيت

---

[239] يونس ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

او الحاد په دایره کې یې نباسي، د ګوډاګۍ او غلامۍ په ځنځیرونو یې وتړي، لکه څرنګه چې په اسلامي نړۍ همداسې وشول یو زیات اسلام ته منسوب وګړي د هغوی غلامان، ګوډاګیان او لاس پوڅي وګرځېدل.

باید یو مسلمان پدې باندې پوره باور ولري چې د اسلام په سپیڅلي دین او د هغې په روښانه شریعت کې د هرې قضیې او هر ستونزي حل او موجود دی الله تعالی فرمايي: ((وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ.[240] او پرتا مو کتاب نازل کړی چې په هغې کې د هر شي څرګندونه او وضاحت دی)).

د الله تعالی دا قول د ثبوت او دلالت له مخې قطعي دی د دې خبر ورکوي چې قرآن کریم هیڅ شی مهمل نه دی پرېښی. د رسول الله صلی الله علیه وسلم له مبعوث کیدو وروسته داسې یو څه نشته چې د هغه په شریعت کې یې حکم معلوم نه وي. کوم افعال چې بندګانو پورې اړه لري پر هغې باندې د حکم کولو دلایل په قرآني او نبوي نصوصو کې صراحتاً ذکر شوي او یا پکې داسې علامې شته چې د هغې له مخې پرې حکم کیږي له وجهې د دې قول د الله تعالی (تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ)او د دې قول په اساس چې الله تعالی فرمايي: ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا)).[241] تاسې ته مې نن ورځ ستاسې دین مکمل کړ او خپل نعمت مې تاسې ته پوره کړ او غوره مې کړ تاسې لره اسلام په حیث د تګ لارې او دین.

هغه څوک چې وایي په اسلام کې د ځینې معاصرو ستونزو او بعضې قضایاو حل نه شته او یا وایي د بندګانو اړوند ځینې کارونه او افعال شریعت پرېښي او اهمال کړي دي، چې نه یې ښکاره دلیل او یا نه یې داسې علامه اوکومه نښه شته چې ورباندې دلالت وکړي، نو دا داسې یو ګومان دی چې ګویا څه شیان او ځینې افعال د الله تعلی کتاب نه دي ذکر کړي او یا

---

[240]. النحل ۸۹
[241]. المائدة ۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې د اسلام دين نه دى مكمل.. نو دغسې خبرې او دا ډول ګومانونه بې ځايه او باطل دي.

او هغه دعوه چې ګويا په اسلام كې د حكومت چارې نشته، يا د هغې اړونده احكام پکې لږ دي، يا داچې لومړنى اسلامي دولت او نظام د همغې چاپېريال او د هغه وخت له شرائطو سره برابر او مناسب ؤ د اوسنيو شرائطو او حالاتو لپاره مناسب نه دى، نو دا هم يوه باطله دعوه ده چې شريعت او واقعيت يې په كلكه سره ردوي.

حقيقت دادى كوم شريعت او تګلاره چې د قرآن كريم د نزول په مهال راغلې ده لكه څرنګه چې د همغې چاپېريال او د وخت حالاتو لپاره مناسبه وه د اوسني عصر او د هر عصر لپاره مناسبه ده؛ دا ځكه چې اسلامي شريعت د هر ځاى او هر وخت لپاره دى او لاربنوونې يې د ژوند ټولو برخو ته شاملې دي چې د بشر د اړتياو په وړاندې هيڅ نيمګړتيا نه لري.

په همغه لومړي دور د اسلام او د قرآن كريم د نزول په مهال الله تعالى خپل دين او سپيڅلى شريعت په تدريج سره (د درويشتو كلونو په موده كې) مكمل كړ او د ژوند د بيلابيلو ډګرونو لكه سياسي، اقتصادي، ټولنيز او نورو لپاره يې لازمي ښوونې وكړې، نو هغه څوک چې د دې الهي ښوونو يوې برخې يا يو جزء ته هم شا كړي او يا يې په مقابل كې ودرې داسې دى لكه د ټول شريعت په مقابل كې چې بغاوت كوي.

اسلام داسې يوه عقيده او نظام دى چې د انسان او د هغې ژوند اړونده ټولو چارو لره شامل او دهغې تنظموونكى دى او اسلامي شريعت د انسان پر ټولو افعالو باندې احاطه كړې ده، د هغې اصول، فروع، كليات او جزئيات يې ټول څيړلي او د هغې اړونده احكام يې معلوم كړي دي.

همدغه نظام لكه څرنګه چې د پخوانيو عصرونو لپاره مناسب ؤ، نن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا او د هر عصر لپاره مناسب دى؛ د دې لپاره چې په پوره والي، بشپړتيا ،له زماني سره د مسايرت (روانيدو او لګيدو) او داسې نورو د کمال پر صفتونو باندې موصوف دى.

۵- د ظلم او زياتي مخنيوى:

د اسلام سپيڅلي دين هر ډول ظلم او تيرې حرام کړى، رسول الله صلى الله عليه وسلم د حِجّة الوِداع (رخصتيدو حج) په خطبې کې داسې وفرمايل: ((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[۲٤۲] بيشکه چې ستاسې وينې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسى حرام دي لکهددې ورځې (لوي اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا مياشت (ذو الحجة) کې -د اوينا يې څوځله تکرار کړه- بيا يې سر (مبارک) را جګ کړ او ويې فرمايل: اى الله ما ورساوه! اى الله ما ددې رسونه او تبليغ وکړ!

په حديث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي چې الله تبارك وتعالى فرمايلي دي: ((**يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا**)).[۲٤۳] اى زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړى او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولى دى، نو يو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالى په قرآنکريم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړى دى هغه فرمايي: ((**مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ** ۞))[۲٤٤] - په قيامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه

---

[۲٤۲]. متفق عليه

[۲٤۳]. صحيح مسلم

[۲٤٤]. غافر ۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾ [۲۴۵]-او ظالمانو ته به هيڅ مدد ګار نه وي)).

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)). [۲۴۶] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بيشکه چې ظلم په ورځ د قيامت کې تيارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بيشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوى دې ته وادار کړل چې په خپلو کې يې يو د بل وينې توى کړې او يو دبل مُحَرم حقونه يې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنيا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تيري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالى فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾)) [۲۴۷] - بيشکه چې الله تعالى په عدل، ښيګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبيحو او بدو کارونو او له تيري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائيږي چې پند او نصيحت واخلې)). او فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ

---

[۲۴۵]. الحج ۷۱
[۲۴۶]. صحيح مسلم
[۲۴۷]. النحل ۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾ ».[۲۴۸] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د یو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نه شي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهیزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه وویرېږئ بیشکه الله پوهېږي پر هغو کاروونو چې تاسې یې کوئ.

په ټولنه او هېواد کې د استقرار رامنځ ته کیدلو او د الهي مسئولیت رفع کیدو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زیاتي مخنیوې وشي او د یو مسلمان وینه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې یې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقوقو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې باید په یاد ولرو چې زمونږ په هېواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځینې چارواکي، مسئولین او قاضیان.. په خیانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځینو خلکو پکې د جهاد او مهاجرینو په نامه راغلي ډېر مالونه او پیسې په خپلو جیبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکیتونه یې وګرځول..او بیا د نجیب د حکومت له نسکوریدو وروسته تش په نامه د مجاهدینو حکومت د ګډوډیو په مهال په هېواد کې درغلیو ، چور او چپاول لا زیات زور واخست.. همدارنګه نن ورځ هم د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بیت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خیانتونه کیږي.

[۲۴۸]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ د هېواد موجوده حاکم نظام ته ځیر شو ، نو وبه ګورو چې له الف نه تر یا پورې د خیانت او درغلۍ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غږ یې د دنیا په کوز او بر سر کې واوریدل شو!

له حکومت او نظام څه راپدیخوا د ولس او رعیت ترمنځ هم بیلابیل ظلمونه او حقوق تلفې جریان لري، کمزوري او ضعیفان د زور او زر لرونکو وګړو د تیریو او ظلمونو ښکار ګرځي..

نو هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د ظلم مخنیوی، د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته یې د خپلو حقوقو ورکول هم خورا زیات اړین دي، او دې کار ته باید چې لومړیتوب ورکړ شي؛ داځکه چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړې نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړې او بریالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[٢٤٩] تاسې زما خوښې په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کیږي.

۶– مسئولیت اداء کولو ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامینولو په برنامه کې دا اړینه ده چې لومړی چارواکي، قاضیان، دحکومتي او غیرحکومتي ادارو او موسسو کارمندان او مسئولین له الله تعالی څخه وډار کړای شي ترڅو په سمه توګه خپل مسئولیتونه اداء کړي ، همدارنګه عادلانه کړنلارې ته وهڅول شي او د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

---

[٢٤٩]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(٧٧) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو راځئ چې چارواکي، مسئولين، قاضيان او مامورين له خپل پالونكي څخه ووېروو، د مسئوليت او منصب په امانت كې له خيانت كولو څخه ډډه كولو ته يې اړ كړو، په صدق سره توبه ويستلو، او ولس ته د حقونو وركولو مسئوليت ته يې وهڅوو! پدې ځاى كې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو كې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوي دي:

الف – د مسئوليت احساس:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**كلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[250] - له تاسو څخه هر يو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه كيږي) نو هغه څوک چې د خلكو مشر وي هغه به د خپل رعيت په هكله پوښتل كيږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ**)).[251]

نشته هيڅ يو بنده چې الله تعالی ورته د رعيت چارې سپارلي وي، او هغه يې د حقونو ساتنه او خيرخواهي ونكړي، او پدغسې حالت كې مړ شي چې له هغوی سره خيانت كوونكی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

ب – د آخرت سزا راپه يادول:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[252] څوک چې مونږ په كوم كار (ماموريت) باندې وګماره او بيا له مونږ څخه يوه ستنه او يا له هغې څخه كم شی پټ كړي، نو دا به غلا او خيانت وي چې دقيامت په ورځ به يې راوړي. او فرمايي: ((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ**

[250]. متفق علیه
[251]. متفق علیه
[252]. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ)).[۲۵۳] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قيامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګيږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امير (رئيس دولت) نه زيات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خيانت کوي.

ج- د خائن لپاره بده بيلګه:

هغه چارواکی، هغه رئيس او هغه مامور چی په خپل مسئوليت کې خيانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پيسو او رشوت په بدله کی ورکوي او يا د پيسو په بدله کی مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت يې د ډاکوانو د مشر او يا د لوط عليه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چی شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: ((**وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[۲۵٤] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پيسو په مقابل کی د بدو کارونو مخنيوی او د حدودو نافذول پريږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څير وي، او يا د لوط (عليه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځی سره ورته والی لري چی د خپل خاوند له ميلمنو څخه به يې فاجران خبرول او دهغوی رهنمايي به يې کوله.

همدا راز نوموړی عالم امام وايي:((**وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فی سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[۲۵۵] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نيکيو باندې امر

---

۲۵۳. صحيح مسلم

۲۵٤. وګوره: لامر بالمعروف و النهی عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦

۲۵۵ -مخکينی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړی، خلک له بدیو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لیکن کله چې یو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنیوی پرېږدي، نو په حقیقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته یې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او یا یې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پیسې ورکړل شي، لیکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

ج- د خائن حاکم په اړه بد دعائي:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[٢٥٦] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئولیت واخلي او سختي ورباندې وکړې، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمې ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حدیث په شرحه کې وایي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عمومیت او شمولیت افاده کوي، یعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې، د وصیت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فشَقَّ عَلَيْهِمْ**) یعنې د هغوی د تکلیف لامل وګرځید او یا یې په وینا او یا فعل سره د سختۍ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي وکړئ او په تکلیف کې یې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا وویني. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي (**فَرَفَقَ بِهِمْ**) معنی داچې په نرمۍ، ښه وضعیت او شفقت سره یې چلند ورسره

---

[٢٥٦]. صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي (فَارْفُقْ بِهِ) معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[۲۵۷] او شيخ ابن عثيمين رحمه الله د حديث په شرحه کې وايي: دا جمله (فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ) د پيغمبر صلی الله عليه وسلم خيرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص يا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه يو چا ته د يوې مدرسې يا ښونځې مديريت ورکړ شي، آن تر دې چې يو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئوليت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او (من وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا) پدې جمله کې (شيئاً) نکره ده، او کله چې نکره په سياق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ويلي دي-معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[۲۵۸]

د- د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمايي:((**إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا**)).[۲۵۹] د قيامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پريکړو، په خپلو کورنيو او په ورسپارل شوو چارو کې يې عدل کاوه. او فرمايي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ**

---

[۲۵۷]. وګوره: فيض القدير، المناوي، ۲/ ۱۰۶

[۲۵۸]. وګوره: شرح رياض الصالحين، ۳/ ۶۳۳

۲۵۹. متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْن)).[۲۶۰] بيشکه هغه مسلمان امين خزانه دار (بيت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دى کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او يا ورکوي) هغه څه چې ورته يې امر شوى دى مستحقينو ته.

نو بايد چې چارواکي او مامورين خپل ځانونه عادلان ثابت کړي او په بيت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همداراز د مئوسساتو مسئولين او مامورين دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بيت المال مالونه دي چې په هغى کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بيت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دى. او د آخرت سزا يې همغه ده کومه چې د بيت المال پر خيانت او غلا کولو باندې مرتب کيږي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[۲۶۱] ځينې خلک د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کى به د دوى لپاره اور وي)). او په بل حديث کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۲۶۲] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دى.(چې پکې داخل شي).

هـ– ځان خادم او اجير ګڼل :

په حکومت، مئوسسه يا عام المنفعه پروژه کى چى څوک د کار او وظيفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړى وي او يا ټيټ پوړى، د ټولنې او ولس په وړاندى د دى حيثيت لري چى ګويا د دوى يو خادم دى، نو بايد چې ځان خادم او يا اجير وګڼي په يو روايت کې ذکر شوي دي: ((ابومسلم

[۲۶۰]. صحيح مسلم ، کتاب الزکاة ، باب أجر الخازن الأمين.

[۲۶۱]. البخاري

[۲۶۲]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

الخولاني رحمه الله- چې يو جليل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسی ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي ای امير ه!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول. معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پريږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا هغه معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْتَ مَرْضَاهَا، وَحَبَسْتَ أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۲۳] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنی او ورستنی سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه

---

[۲۲۳] وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله مسافر یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیاته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي ؟ [۲۶۴]

۷ـ له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه:

باید چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنۍ طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې یې الله تعالی امر کړی دی: ابوهریره رضي الله عنه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ**)). [۲۶۵] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څیز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چې پیغمبرانو ته یې ورباندې امر کړی دی چې: ای پیغمبرانو له پاکیزو شیانو څخه خوراک وکړئ او نیك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ای مومنانو له هغو پاکو شیانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړې دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که یوازې د هغه عبادت کوونکي یاست. بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي یادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ویخته به ئې ګډوډ ((او غیر منظم)) وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وایي به: ای ربه! ای ربه! ((دا څیز او هغه څیز.. راکړئ)) حال دا چې د

---

[۲۶۴]- د مخکینی مرجع ۲۵ مخ .
[۲۶۵]- **صحیح مسلم**

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذيه شوی وي، نو څرنګه به يې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې يو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتيا لپاره يو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرميږي ؟ هغه وويل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وايي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلى من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[٢٦٦] له مشتبه مال څخه د يوې روپۍ بيرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانيو نيکانو خلکو د مېرمنو او بيبيانو په هکله دا ويل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ويل: ((**اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار**)).[٢٦٧] زمونږ په باره کې له الله څخه وويريږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بيشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او يا به يې داسې ويل: مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که يو څوک د خپلو کورنيو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خورئ او يا يې د هغوی د عيش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخيره کړي وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډير بدبخته دی چې د بل چا د دنيا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې يو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

٢٦٦.وګوره: **جامع العلوم والحكم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ١٩٢- ١٣٣** .

٢٦٧. وګوره: تعليق اشيخ عبد الفتاح ابو غدة على: رسالة المسترشيدين للحارث المحاسبي، ص ١٥٣

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز رحمه الله يو ډېر جالب موقف راپه ياد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شيبې رانژدې شوې يو مشاور يې ورته وويل: زامنو ته دې له بيت المال څخه د څه برخې وصيت وکړه! ځکه چې دوی نيستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکريم دا آيت ولوست: (إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ۝) [۲۶۸] بيشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی، هغه د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بيا يې وويل: زما زامن يو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چيرته نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ډيره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم. [۲۶۹]

په ټولنه کې د حرمخوريو او درغليو د لمنځه وړلو او مخنيوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

الف – د هر ډول ظلم پر ضد ريښتيني مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي، او خاين قاضيان او څارنوالان، همداراز خاين او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((**الْقُضَاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)). [۲۷۰] قاضيان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه يو ډول قاضيان به په جنت کې وي او دوه ډاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړی دی چې حق يې پيژندلی وي او د هغې برابر يې

[۲۶۸]- الأعراف ۱۹٦

[۲۶۹]- وګوره: البداية والنهاية امام ابن كثير ص ۱۳٤ (مكتبة الشاملة).

[۲۷۰]- رواه ابوداد، وابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق یې پیژندلی وي، لیکن په پریکړه کې یې تیری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پریکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کیږي، هغوی خو ددې لپاره نه دي چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئولیت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بیا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خیرو په وړاندې وګرځیدل، په حدیث کې راغلي دي: کله رسول الله علیه وسلم معاذبن جبل یمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لیږه، نو یوه ځانګړې توصیه یې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)).[۲۷۱] او وویرېږه د مظلوم له خیراو څخه، بیشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کیدو) نشته دی.

ب- د رشوت هره لار بندول:

باید چې د مصلحو او الله تعالی ویریدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پدیدې پوره مراقبت او دا یو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ریښتینولۍ سره د احتساب په نوم ځینې ارګانونه او یا ځینې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغئ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه

---

[۲۷۱]. سنن الترمذي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي: ((**لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[۲۷۲] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشیخ مناع خلیل القطان رحمه الله وايي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هېله به ورته ولرئ چې رعیت یې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنږدې کوي او یا یې حاکمان او د چارو مامورین خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جیبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ایا دغسې ټولنه چې د داسې درغلیو او خیانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او یا به یې د کارونو میوه او ښه نتیجه واخستل شي ؟!

حقیقت دادی چې رشوت او بډې ستر خیانت، سخت تیری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له یوه اړخه چارواکي او د چارو مامورین پدې خیانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقیو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمینه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې باید دا لاندې نکات په یاد ولرو:

أ.غل یوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي یې، بلکې د یو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بیا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بیت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

[۲۷۲]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکى عمل دى، چې لدې لارې د يو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کيږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کيږي.

ج. رشوت ورکوونکى په رشوت ورکولو سره د يو چارواکي او مامور ضمير د داسې څيز په بدله کې اخلي چې هغه ډير لږ دى، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې داى غواړي او دده حق نه دى.د. رشوت د نفس ټيټوالى دى، د مروءت او ميړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خيانت دى، چې يوازې هغه خلک يې مني څوک چې سپيره طبيعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د هميش لپاره رشوت د خيانت او غدارۍ ملګرى وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره يو لوي شراو په دين او اخلاقو باندې ستر جنايت اوتعرض دى، او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پيداشي، نو د زوال زنګ يې ووهل شي او د تباهۍ له ګوابن سره مخ شي.[273]

۸- حقوقو سپارلو ته بلنه:

بايد پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنيا کې يو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به يې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په ياد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالى له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقَدْرِ مَظلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ مِن سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[274] پر چا باندې چې د کوم مسلمان ورور د مظلوميت حق وي له پَت او عزت او يا بل څيز څخه، نو نن ورځ (په دنيا

---

[273]. وګوره:الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص ۱۸۸- ۱۸۹(موضوع: الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).

[274]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بيا به په آخرت کې نه ديناراو نه درهم[۲۷۵] وي. او که هغه لره کوم نيک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به يې ورکړل شي او که نيکۍ نه لري، نو د مظلوم بدۍ به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ)).[۲۷۶] دقيامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ ، آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (يا وزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوي وي) هم بدله اخستل کيږي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ)).[۲۷۷] ايا تاسې پوهيږئ چې نيستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وويل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنياوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمايل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قيامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې يو چا ته به يې کنځلې کړې وي، په يو چا به يې تهمت لګولی وي، د يو چا مال به يې خوړلی وي، د چا وينه به يې توی کړي وي او يو څوک به يې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نيکيو څخه نيکۍ ورکړل شي، او که نيکۍ يې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء

[۲۷۵]. دهغې زمانې د دوه سيکو (پولې واحدونو) نومونه دي چې دينار يې د درهم په نسبت زيات قيمتي و.

[۲۷۶]. صحيح مسلم

[۲۷۷]- صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو د هغوی ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بیا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنیا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه یې اخستي دي باید چې هغوی ته یې وسپاري اویا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ویستلو یو شرط دی.[۲۷۸]

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه پانګه (بیت المال) وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پیرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې یې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپېژندل شي، نو غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې مصرف کړي.[۲۷۹]

د مالي حقونو په باب کې باید د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۲۸۰] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات وړ دی.

---

[۲۷۸]. د بنده په حق ضایع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پرېښودنه، پر هغې پښېمانتیاکول، دا عزم کول چې بیا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي یا ورڅخه معافي وغواړي..

[۲۷۹]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، شیخ الإسلام ابن تیمیه، ص ۳۸

[۲۸۰]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) یا د کهانت د ګټې، یا د کوډو (جادو) یا دغیب ویلو، یا په باطله سره دم اوتعویذونو کولو له لارې رالویه شوي وي؟ همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پیسې لاس ته راوړي. یا د شرابو، مخدره موادو، د ټې وي او فضائي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، سود خوړلو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعید ورته متوجه دې نو باید په خپلو کارونو کې تجدید نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۹- مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کیدو وروسته دغه لفظ (بیا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو ولیدې او واوریدې، خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځلیدونکي ښکاریدل، ولس ته په زیاترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملیاردونه ډالر چې د افغانستان د بیا رغونې او بیا آبادۍ لپاره راغلل، ایا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زیاتره برخه د ځینو خاینو وګړو جیبونو ته ولاړه.. او پدې خیانتونو کې بیلابیل اړخونه درګیر ؤ، لومړی په خپله بهرنیان او ورپسې ځینې داخلي متعدد وګړي او ما فیایي کړۍ. چې پدې طریقه زموږ په هېواد کې خیانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځیدل، او که د دې ستونزې مخنیوی ونه شي، نو د ناسور په څیر لاعلاجه وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايد وويل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تيرو وختونو کې کومې اداري رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځيدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختيار نه شي چې مخکې د هېواد له بيا رغونې د فرد او ټولنې بيا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولين سم او اصلاح نه شي، نو هيڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعيت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، بايد لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بيا د نورو.

داصلاح په ميدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې ديني بيداري او د الله په وړاندې دمسئوليت احساس پياوړی کول... يو بنسټيز حل دی، خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاينو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړين دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړيکه له خپل پالونکي ذات سره ټينګول، د هغوی د عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۱۰- د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:((**صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ**)).[۲۸۱] د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[۲۸۲] او يقين[۲۸۳] سره شوی و، او وروستني به يې په بخل

---

[۲۸۱]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني۲/ ۷۱۵).

[۲۸۲]. له دنيا څخه بې رغبتي.

[۲۸۳]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوږد امید لرلو سره تباه کیږي.او امام مالك رحمه الله ویلي: ((**لن یصلح آخر هذه الأمة إلا بما صلح به أولها**)).د دې امت وروستني به هیڅکله اصلاح نه شي مګر پر هغه څه چې د دې امت لومړنیو پرې اصلاح شوي ؤ.

نو که موږ پر دښمنانو باندې غلبه، په ژوند کې آرامي او هوساینه، په ټولنه کې عدالت او انصاف او نورې ښیګڼې رایجول غواړو، نو باید چې لومړی د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیروي وکړو، دویم د دې امت لومړنیو(صحابه کرامو) او بیا وروسته د غوره پیړیو خلکو ژوند ته وګورو او د هغوی پسې اقتداء وکړو.

د امت په اصلاح کې د زهد او یقین راتلل بستیز رول لري لکه څرنګه چې یې پدې مخکې نبوي ارشاد کې یادونه شوې، همدارنګه نوموړی نسخه د موجوده اسلامي امت د حالاتو له سمون سره خورا زیات نژدې تړاو لري.

په حقیقت کې زهد په یقین باندې ودریږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او یقین ولري، نو بیا ورته دنیا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هیڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنیا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنیا له نعمتونو څخه ځان محرومول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکیې) او په سختیو باندې یې عادت کول ؤ، ترڅو دنیا او مال د دین په لار کې د مجاهدې کولو ، او دالله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

په ژوندکې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د سادګۍ ژوند اختیارول د ایمان له څانګو څخه یوه څانګه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ)). [۲۸۴] بيشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ايمان څخه دی.

له تقشف مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړې، بلکې معنايې داده چې بنده بايد د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبيا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سربښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عيش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغيرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غريبي هم راځي، چې بيا ځينې خلک په غريبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي..

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقيدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بيلابيلو منحرفو افکارو او نظريو ښکار ګرځي. او داچې دنياوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسيدلو په خاطر ډېر خلک دين او آخرت ته نه ګوري.. نو پداسې حالاتو کې دا اړينه ده چې يو مسلمان د زهد او يقين دې مفاهيمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنيا څخه بې رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د يو مسلمان د کاميابۍ او فلاح تضمين کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختيار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زياتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمايي: ((ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ

[۲۸۴]. سنن ابي داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُحِبّوكَ)).[۲۸۵] له دنيا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روايت دی، کله چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم هغه يمن ته (د والي په صفت) ليږه نو داسې يې ورته وفرمايل: ((**«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ-**[۲۸۶] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بيشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله وسلم فرمايلي دي: ((**إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ-** ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې درانده خلک وربانديې نه شي تيريدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وايي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تيريدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[۲۸۷]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدې ته اړتيا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شريعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نه شي، ځان په سختيو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالى اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ**)).[۲۸۸]اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شريعت خلاف کارونه پريږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

---

[۲۸۵]. سنن ابن ماجه
[۲۸۶]. مسند احمد
[۲۸۷]. مستدرك الحاكم
[۲۸۸]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنیا لرل د کامیابۍ او کمال معیار وګرځوي، ځکه چې د انسان کامیابي او ارزښت په دینداری او نیک عملۍ کی دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((إنَّ اللَّهَ قسمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقكُمْ، كَمَا قسمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[۲۸۹] بیشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ویشلي دي، لکه څرنګه چې یې ستاسې ترمنځ ستاسې روزۍ ویشلي دي، او بیشکه چې الله عزوجل دنیا هر چا ته ورکوي که یې خوښ وي او یا یې خوښ نه وي، اویو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بیا یې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورڅخه ورکوي هغه به یې (د الله تعالی په نزد نه قبلېږي) او هغه چې له ځانه وروسته یې پرېږدي دوزخ ته به یې د لارې توښه وي، بیشکه چې الله عزوجل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لیکن بدي پر نیکۍ باندې محوه کوي او بیشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کیږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې یې یوازې د دنیا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونیسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، یا دنیا ته په آخرت او دین باندې ترجیح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کامیابۍ به بې برخي وي، الله تعالی فرمايلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا

---

[۲۸۹]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَذۡمُومًا مَّدۡحُورًا ۝ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٌ فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم مَّشۡكُورًا ۝)).[290] هرڅوک چې عاجله دنيا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په يې ورکړو ځومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بيا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالی له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بيشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالی په نزد) مقبولې دي.

بايد چې يو مسلمان په دنيا کې د مسافر په څير ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم زه له اوګو څخه ونيولم راته يې وفرمايل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابرُ سبيلٍ**)) په دنيا کې داسې اوسه لکه مسافر اويا لاروی (په لارې تيريدونکی).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ويل: ((**إذا أمْسَيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أصْبَحْتَ فلا تَنْتَظِرِ المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ**.[291] کله چې درباندې بيګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بيګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وايي: محدثينو د دې حديث په شرحه کې داسې ويلي: دنيا ته ميلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګويا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څيزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر يې په پردي وطن کې (د اړتيا په اندازه)

---

[290]. الاسراء ۱۸ـ ۱۹

[291]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځخه اخلي. او مه پکې زيات مشغوليږه بلکې ځان داسی وګڼه چې ته پکې يو مسافر يې او بيرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورځخه ستنيږې.[۲۹۲]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی هغه وايي: رسول الله صلی الله عليه وسلم په پوزکي (بوريا) باندې ويده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې يې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وويل: ای د الله پيغمبره! يو نرم فرش به درته هوار وو، نو ويې فرمايل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[۲۹۳] زما له دنيا سره څه کار دی، نه يم زه په دنيا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د يوې ونې سيورې کې کيني بيا ولاړ شي او هغه پريږدي.

علي کرم الله وجهه ويلي: ((**ارْتحلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلٍّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[۲۹۴] دنيا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی او ددې هر يوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنيا زامن مه کيږئ. بيشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

۱۱- د نيکمرغه ژوندون په لور:

نن سبا چې د تيکنالوژئ او مادي وسايلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د يوې قريې يا کلي شکل اختيار کړی دی، د مادياتو، عيش او عشرت په اسبابو کې يو تربله بيلابيلې سيالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنياوي ژوند کې يو له بله اغيزمن کيدل، له پرديو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کيدو پديده او داسې نورې ناخوالی دا ټول

---

[۲۹۲] .رياض الصالحين، للنووي، ص ۱۸۷

[۲۹۳] .**جامع الترمذي**

[۲۹۴] . **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لامل شوې چې باید اسلامي امت لکه څرنګه چې د متې او اسلحې په زور د یرغلګرو مقابله کوي، باید چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغریاتو(دوکه کوونکو) شیانو په وړاندې، یو مسلمان د آخرت همیشنۍ ژوند را په یاد کړي، همیش دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو یوازې همدا د دنیا ژوند نه دی اونه یوازې د دنیا مزو، چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوساینه ویل کیږي، دا خو د مادي خلکو تصور او معیار دی، الله تعالی فرمایي: ((يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ ۝٧)). [۲۹۵]هغو (کافران) د دنیا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهیږي او په حقیقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غولیدلي خلک او یا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان یو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلک دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لویدیځوال د اخلاقي زوړتیا په وجه پداسې عذاب کې راګیر دي چې زمونږ فقر او نیستي ورسره هیڅ پرتله کیدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ایډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځیدلې ده، هلته کورنی نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پریشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله یې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځینې کافرانو ته دنیاوي وسایل پراخه کړي، او ژوند زیات وسایل یې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه

[۲۹۵] - الروم ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزیات کړي، نو د آخرت له هغو همیشنیو نعمتونو سره نه برابرېږي چې الله تعالی یې له خپلو مومنو او پرهیزګارو بندګانو سره وعده کړې ده.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَوۡلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ لَّجَعَلۡنَا لِمَن يَكۡفُرُ بِٱلرَّحۡمَٰنِ لِبُيُوتِهِمۡ سُقُفٗا مِّن فِضَّةٖ وَمَعَارِجَ عَلَيۡهَا يَظۡهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمۡ أَبۡوَٰبٗا وَسُرُرًا عَلَيۡهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخۡرُفٗاۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۚ وَٱلۡأٓخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلۡمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾)).[۲۹۶] که نه وای (دا وېره) چې ټول خلک یوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپینو زرو، او زینه پايي هم له سپینو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخيژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپینو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکیه کولی. او د سرو زرو ځیزونه او نور د زینت شیان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بیا هم دغه ټول د دنیاوي پاتې کیدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهیزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

د دنیا دغه وسائل بلکې ټوله دنیا د الله تعالی په نزد هیڅ قیمت او ارزښت نه لري.اوکه ازښت یې درلودلای، نو بیا خو به الله تعالی دې کافرانو ته (چې د الله تعالی دښمنان دي) یو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي ((**لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ**

---

[۲۹۶]. **الزخرف ۳۳-۳۵**

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[۲۹۷] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) وای، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالی يواځينی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[۲۹۸] په زياتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د يو چا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي: ((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ)).[۲۹۹] په يقيني توګه کامياب دی هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي، کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی يې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطۡمَئِنُّ ٱلۡقُلُوبُ ۝٢٨)).[۳۰۰] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځای شي، نو بيايې لرونکی پوره خوشحاله او نيکمرغه وګرځي، او د (حياة طيبة - سپيځلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی يې په

[۲۹۷]. رواه الترمذي
[۲۹۸]- رواه مسلم
[۲۹۹].رواه مسلم
[۳۰۰]. الرعد ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل کلام کې یادونه کړې ده ﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾﴾.[۳۰۱] څوک چې له تاسې څخه نیک کار وکړي که نارینه وي او یا ښځینه پداسې حال کې چې ایمان لرونکی وي، نو په دنیا کې به ورته سپیڅلی او پاکیزه(د خوشحالۍ او نیکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نیکو عملونو ښه بدله ورکړو.[۳۰۲]

په پای کې وایو: زموږ دا څېړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي، نو د لیکنې کَره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه یې معافي او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبيِّ الْأُمِّيِّ و على آله وصَحْبِهِ وَ بَارَك و سَلِّمَ.

محصل غازي زاده

نیټه: ۱ اسد، کال ۱۳۹۹ لمریز

---

۳۰۱. النحل ۹۷

۳۰۲. وګوره: تفسیر کابلی **۱۵۷۵/۱**

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library